

Birinchi qism

B..., 19... yil, sentyabr.

Tov ʻrtinchi sinfda edim. Yoshim ov ʻn ikkilarda bob ʻlishi kerak. Frantsuz tili muallimimiz Aleksy opa bir kun bizga inshodan vazifa topshirdi. B«Hayotdagi ilk xotiralarimgizni yozishga harakat qiling. Kov ʻraylik-chi, nimalarni eslar ekansizlar. Sizlar uchun bu ajoyib xayol mashqi bob ʻladi, - degan edi u.

Hech esimdan chiqmaydi: shov ʻxligimdan, sergapligimdan bezor bob ʻlgan murabbiyalarim meni ov ʻrtoqlarimdan ayirib, sinf burchagidagi bir kishilik kichkina partaga ov ʻtqazib qov ʻyishgan edi.

Mudira aytgandek, men B«dars paytida qov ʻshnilarimni gapga tutmaslikni, ov ʻqituvchimizning sov ʻzlarini odob bilan tinglashni ov ʻrgangunimga qadar u yerda surgun hayot kechirishga mahkum edim.

Bir yonimda kattakon yogv ʻhoch ustun bor: nimaiki qilinsa pinagini buzmaydigan va ora-sira pakkimning uchi bilan u yer-bu yeriga ozor berganimda mardona chidab turadigan vazmin, uzun, gung qov ʻshni

Narigi yonimda esa monastir tarbiyasiga mos salqin va gv ʻhamgin olaqorongv ʻilikni saqlash uchun yasab qov ʻyilganga ov ʻxshagan, darpardalari hech mahal ochilmaydigan uzun deraza. Men soz narsa kashf qildim: kov ʻksimni partaga suyab, iyagimni bir oz kov ʻtarsam, deraza darpardalari tirqishidan osmonning bir bob ʻlagi-yu, akatsiya shoxlari orasidan bitta uy derazasi bilan balkon panjarasi kov ʻrinar edi.

Tov ʻgv ʻrisini aytganda, manzara unchalik chiroyli emasdi. Deraza hamisha yopiq turar, balkon panjarasida esa har doim chaqaloqning yov ʻrgaklari yoyib qov ʻyilgan bob ʻlar edi.

Lekin men shu narsalarni kov ʻra olganim uchun ham xursand edim.

Dars paytlarida qov ʻllarimni iyakka tirab, ov ʻqituvchilarimga nihoyatda xudojov ʻy kov ʻrinish uchun lozim bob ʻlgan bir alfozda kov ʻzlarimni kov ʻkka - deraza eshigi tirqishidan kov ʻringan haqiqiy osmonga tiksam, ular meni insofga kira boshlabdi, deb suyunishardi. Men murabbiyalarimni shu zaylda aldar, ular bizdan yashirmoqchi bob ʻlgan hayotni tomosha qilayotgan kishiday quvonar, aldaganim va intiqom olayotganim uchun huzur qilardim.

Aleksy opa vazifani tushuntirib bob ʻlgandan sov ʻng bizni yozishga qov ʻyib berdi.

Oldingi partalarga husn berib turgan ogv ʻbir tabiatli peshqadam ov ʻquvchi qizlar allaqachon ishni boshlab yuborishdi. Ularning yonida ov ʻtirmasam ham, nimalar yozayotganlarini kiflari ustidan kov ʻrib turganday bob ʻlar edim: B«llk xotiramda qolgan birdan-bir narsa mehribon onajonimning kichkina karavotcham ustiga egilgan oltin sochli aziz boshi, menga mehru muhabbat bilan kulimsiragan havorang kov ʻzlaridir... tarzida shoirona yolgv ʻhon... Aslida esa onalar oltin va havoranglardan boshqa ranglarda ham bob ʻladilar. Faqat sov ʻrlar[1]ning ov ʻquvchilari qalamidan shunday ranglarga bob ʻyalib chiqish u bechoralar uchun bir majburiyat, biz uchun esa odat edi.

Menga kelsak, men butunlay boshqacha qiz edim. Juda yoshligimda ayrilgan onamdan esimda nihoyatda oz narsa qolgan. Lekin onamning oltin sochli, havorang kov ʻzli bob ʻlmaganini aniq bilaman. Shunday bob ʻlgandan keyin, asl qiyofasini ov ʻzgartirib tushuntirishga va bundan mamnun bob ʻlishga hech qanday kuch meni majbur qilolmaydi...

B«Nima yozsam ekan? degan ov ʻy meni qiynardi. Devorda Bibi Maryamning bob ʻyoqli surati tagiga osib qov ʻyilgan kakkuli soat tinmay yurib turibdi, men esa hali ham anqayib turibman. Boshimdagi lentani yechdim, sochlarimni sekin-asta kov ʻzimga tushira boshladim. Bir qov ʻlim bilan qalamni ogv ʻzimga tiqib, uni tilim bilan aylantirib ov ʻtirdim.

Faylasuflarning, shoirlarning bir narsa yozib turganda burun qashish, bagv ʻbaqalarini chov ʻzish kabi gv ʻbalati odatlari bor-da axir... Qalam tishlab sochimni kov ʻzimga tushirib ov ʻtirishim ham mening chuqur xayol surayotganligimni bildirishi kerak. Xayriyatki, menda xayolotga berilish paytlari juda kam bob ʻlardi. Aks holda, hayotim ertaklardagi Chorshanba ayol ov ʻchoq onasining hayoti singari chigal-butal bob ʻlib ov ʻtar edi.

Oradan yillar ov ʻtdi. Mana endi begona bir shaharda notanish bir mehmonxona nomerida ov ʻtirib xotiralarimni yozyapman... Sira tongi yorishmaydigandek tuyulgan tun azobidan qutulish uchun xotiralarimni yozib turgan shu soatimda bir qov ʻlim yosh bolalik chogv ʻblarimdagi singari yana sochlarimni tov ʻzgv ʻhitib, kov ʻzlarim ustiga tushirish bilan mashgv ʻbul.

Buning sababi atrofda hayot oqimiga ov ʻzini qov ʻyib yuboradigan yengiltak, beparvolik ekanligimdan bob ʻlsa kerak, deb ov ʻylayman. Ogv ʻbir kunlarda ov ʻz-ov ʻzim, ov ʻz fikrlarim bilan tanho qolish uchun kov ʻzlarim bilan dunyo orasiga shu sochlarimni parda qilib qov ʻyishga tirishardim.

Qalamni kabob sixiday tishlarim orasida aylantirishimga kelsak, tov ʻgv ʻrisini aytsam, buning hikmatini ov ʻzim ham bilmayman. Butun bilganim shuki, lablarimdan binafsha siyoh dogv ʻlari arimas edi. Hatto bir kun, endi kov ʻzga kov ʻrinib kelayotgan qizlik chogv ʻblarimda, maktabimga meni kov ʻrgani kelgan bir odamning oldiga mov ʻylov qov ʻygan kishiday chiqdim-u, uyalganimdan yerga kirib ketayozdim.

Nima tov ʻgv ʻrida gapirayotgan edim? Ha... Aleksy opaning ilk xotiralarini yozdirmoqchi bob ʻlgan inshosi tov ʻgv ʻrisida... Ov ʻsha kuni har qancha ov ʻylasam ham, faqat shu narsalarnigina yozganim esimda:

B«Men baliqlar singari kov ʻl ichida tugv ʻilganga ov ʻxshayman. Onamni es-es bilaman... Otam, enagam, xizmatkorimiz Husayn ham esimda... Bir kun meni kov ʻchada quvgan qora laychani... Bir kun tov ʻla savatdan yashiriqcha uzum olayotganida barmogv ʻimni chaqib olgan arini... Kov ʻzim ogv ʻriganda tomizilgan qizil dorini... Mehribon Husayn bilan Istambulga kelganimizni... Ha, shularga ov ʻxshash kov ʻp narsalarni eslayman... Lekin bulardan hech biri ilk xotira emas... ov ʻzim yaxshi kov ʻrgan kov ʻlda, quyuq yaproqlar orasida qip-yalangv ʻhoch bob ʻlib chov ʻmilib yurgan vaqtlarimdagiday eski xotiralar emas... Dengizday poyonsiz bir kov ʻl... B«Ichida katta-katta yaproqlar, atrofida daraxtlar bob ʻlsa, bu kov ʻl qanday qilib dengizday katta bob ʻlishi mumkin? deyarizlar... Xudo haqqi, yolgv ʻhon sov ʻzlayotganim yov ʻq, ov ʻzim ham sizlarga ov ʻxshab hayronman... Ammo, aslida shunday bob ʻlgandan keyin ilojim qancha?..

Inshom sinfda ov ʻqilganda, dugonalarim men tomonga ov ʻgirilishib, qahqaha urib kulib yuborishdi. Bechora Aleksy opa ularni tinchitish uchun anchagina zahmat chekdi.

Qizigv ʻbi shuki, Aleksy opa qora kiyimi ichida kosov singari bob ʻyi, ohorli oppoq yoqasi, saroy xonimining peshonaga tortilgan chorshafiga ov ʻxshab bosh kiyimi tagidan kov ʻrinib turgan sepkilli qonsiz yuzi va anorgul singari qip-qizil lablari bilan hozir rov ʻparamda paydo bob ʻlib, yana ov ʻsha savolni bersa, hozir ham ov ʻshandan boshqa javob topolmasam kerak, yana baliqday

kov ʻilda tugʻilganimni ayta boshlayman.

Keyinchalik u yoq-bu yoqdan surishtirib bilsam, bu kov ʻil Musul atrofida, oti doim esimdan chiqib qoladigan bir kichkina qishloq yonboshida ekan; mening poyonsiz dengizim chakalak orasidagi quruq irmoqdan qolgan bir hovuch suvdan iborat ekan.

* * *

Otam u mahallar Musulda xizmat qilar ekan. Men ikki yarim yoshlar chamasida ekanman. Yoz shu qadar issiq kelibdiki, shaharda turishning iloji qolmagandan ke- yin, otam meni onam bilan qishloqqa keltirib qov ʻyishga majbur boʻlibdi. Ov ʻzi esa har kuni ertalab otda Musulga tushar, kechqurunlari, kun botgandan keyin yana qaytib kelar ekan.

Onam menga qaray olmaydigan ahvolda qattiq kasal ekan. Shuning uchun ancha vaqtlargacha qarovsiz qolibman... Oylab xizmatkorlar uyida sarson boʻlibman. Ke- yin qishloqlarning biridan Fotima degan kimsasiz bir arab xotinni topishgan. Fotima meni yangigina ov ʻilgan chaqalov ʻi ov ʻrnida kov ʻrib, undan qolgan siynasi bilan onalik mehrini menga beribdi. Dastlabki yillarda sahro bolasiday ov ʻsibman... Fotima meni orqasiga qopchiqday osib olib, jazirama oftoblarda kov ʻtarib yurar, xurmo daraxtlariga ham kov ʻtarib chiqar ekan.

Shunday qilib, ov ʻsha paytlar men hali aytgan qishloqqa kelibmiz. Fotima meni har kuni ertalab oziq-ovqatimiz bilan shu chakalakka keltirar; meni qip-yalang ʻhoch qilib suvga solar ekan... Kechqurungacha yumalanishib ov ʻynashar, ashulalar aytishar, birga ovqat qilishar ekanmiz... Keyin, uyqumiz kelganda, qum yig ʻib yostiqlik qilar, gavdalarimiz suvda, boshlarimiz qumda quchoqlashib, betlarimizni betlarimizga qov ʻyishib uyquga ketar ekanmiz... Suv hayoti tanu jonimga shunchalik singib ketgan ekanki, Musulga qaytganimizda dengizdan chiqqan baliqday qiynalib qolibman. Felim buzilib, har zamon tipirchilar, payti keldi deguncha ust-boshimni yechib tashlab, kov ʻchaga qip-yalang ʻhoch yugurib chiqib ketar ekanman...

Fotimaning burnidan, betlaridan, qov ʻllaridan gv ʻurralar arimas edi. Men bu xil gv ʻurralarga shunchalik odatlanib qolgan edimki, gv ʻurraziz yuzlar menga hamisha xunuk kov ʻrinardi.

Mening uchun eng katta motam Fotimadan ajralishim boʻldi.

Shaharma-shahar yura-yura axiyr Karbaloga keldik. U vaqt tov ʻrt yoshlarda edim. Bunday yoshda kov ʻp narsalarni unchamuncha esda olib qolish mumkin. Fotimaga yaxshigina yerdan kuyov chiqdi. Enamning kelin boʻlgani, gov ʻshangaga kirgani bugungiday kov ʻz ov ʻngimda.

Yuzlari Fotimani singari gv ʻurra boʻlgani uchun menga nihoyatda gov ʻzal kov ʻringan xotinlar bilan tov ʻla uyda meni quchoqdan quchoqqa olishar, keyin Fotimaning yoniga ov ʻtqazishardi.

Sov ʻngra ov ʻrtaga qov ʻyilgan barkashlardan hovuchlab ovqatlar yeganimizni eslayman. Nihoyat, kun horgv ʻinligidan va hardam xurmacha singari yumalayverishdan charchab enagamning tizzasida yana barvaqt uxlab qolibman.

Fotima onamiz ov ʻgv ʻli Husayn Karbaloda shahid boʻlganda hayotmidu-yov ʻqmidi - bilmayman. Bechora ayol ov ʻsha qora kungacha yashab, jigargov ʻshasi dog ʻvida har qancha faryod kov ʻtargan boʻlmasin, lekin uning faryodi tov ʻy kechasining ertasiga begona bir xotin qucho ʻvida yotganimni kov ʻrib, men kov ʻtargan dodu faryod oldida hech narsa boʻlmagandir.. Xullas, Karbalo Karbalo boʻlib bunday shovqinli motamni kov ʻrmagandir, deb ov ʻylayman. Faryod urib yig ʻvlashdan, ohu vohdan ovozim boʻvg ʻilgach, katta odamlar singari ochlik elon qilib, necha kungacha ovqat yemadim.

Enagamdan ayrilib, hasrat ichida qoldim, lekin bu hasratni bir necha oylardan sov ʻng Husayn nomli bir suvori askargina unuttira oldi. Husayn talim paytida otdan yiqilib, mayib boʻlgan askar edi. Otam uni uyga xizmatkor qilib oldi. Husayn devonaroq odam edi. Meni jonidan ortiq yaxshi kov ʻrardi. Men esam uning sevgisini oyoq osti qilib, tuzatib boʻlmaydigan bir vafosizlik bilan xorlardim. Men Fotima bilan birga yotib ov ʻrganib qolgan boʻlsam ham, bu bilan birga yotmas edim. Lekin saharda xov ʻrozlar qichqirdi deguncha kov ʻzlarimni ochib uning xonasiga yugurib kirar, ot minganday ustiga minib olib, barmoqlarim bilan qovoqlarini yirib ochardim.

Ilgari Fotima meni bog ʻlarga, dalalarga ov ʻrgatgan boʻlsa, Husayn kazarmaga, askarlar muhitiga olib kirdi. Bu uzun mov ʻylovli yov ʻgv ʻon odamning har xil ov ʻyinlarga ustaligini hech kimda kov ʻrgan emasman. Ov ʻyinlarining asl gov ʻzalligi xavfli, hayajonli kiliqlarida edi. Masalan, meni rezinka tov ʻpday osmonga irgv ʻbitib ushlab olar yoki qalpo ʻviga ov ʻtqazib oyoqlarimdan ushlardi-da, turgan yerida sakrar, gir aylanar edi. Sochlarim tov ʻzgv ʻbir, kov ʻzlarim tinar, maza qilganimdan shunday qiyqirib-qichqirardimki, bunday lazzatni keyin hech qaerda topmadim.

Bazan yomon oqibatlar ham boʻlardi. Lekin men, oramizdagi ahdda binoan, ov ʻyinda jonim achisa yig ʻvlasligim, undan hech kimga shikoyat qilmasligim kerak. Men katta odamlarday sir saqlashga ov ʻrgandim. Meni bunga insofdan kov ʻra kov ʻproq, u men bilan ov ʻynamay qov ʻyadi, deb qov ʻrqanligim majbur qilardi.

Kichikligimda meni qilig ʻi sovuq deyishardi. Balki bu tov ʻgv ʻridir ham. Nimagaki, kim bilan ov ʻynasam jonini og ʻvritar, dodlatar edim. Bu fel harholda Husayn bilan boʻlgan ov ʻyinlarimning oqibati boʻlsa kerak.

Jonim har qancha og ʻvriganda ham falokatni oh-voy qilmay, ochiq chehra bilan qarshilashim undan menga bir yodgordir. Husayn bazan kazarmada anatoliyalik askarlarga cholg ʻv chaldirar, meni yana xurmachaday boshiga ov ʻtqazib olib, qiziq ov ʻyinlar qilardi.

Bir payt u bilan otda ham sayr qiladigan boʻldik. Otam uyda yov ʻqligida Husayn og ʻvildan otni olib chiqar, meni qucho ʻviga olib dalalarda soatlarcha ov ʻynatib yurardi. Biroq bu ermagimiz uzoqqa bormadi. Ishqilib, gunohiga qolmayin-u, oshpaz xotin boʻlsa kerak, u bir kun bizni otamga chaqdi, bechora Husayn otamdan ikki tarsaki yedi-yu, shu-shu otga yaqinlashmay qov ʻydi.

Asl muhabbat gv ʻavgv ʻosiz, shovqinsiz boʻlmaydi, deyishadi. Biz ham Husayn bilan kunda eng ozi tov ʻrt-besh marta urishib olardik.

Bir qiziq odatim bor edi. Xonaning bir burchagida chov ʻkkalab, yuzimni devorga ov ʻgirib olardim. Husayn uch-tov ʻrt minutcha meni ov ʻz holimga tashlab qov ʻyiar, keyin rahmi kelib, birdan kov ʻtarib olardi-da, chinqirtirib yuqoriga irgv ʻitar edi.

Qucho ʻvida bir oz tixirlik qilib ov ʻtirganimdan sov ʻng axiyr betidan ov ʻpishga rozi boʻlardim. Shu taxlit yarashib olardik. Husayn bilan qadrdonligimiz ikki yil davom etdi. Lekin u yillar hozirgiga hech ov ʻxshamaydi. Shu qadar uzun, shu qadar uzun ediki ular!..

* * *

Yoshlik xotiralarimni sov ʻzlab turib, nuqul Fotima bilan Husayndan bahs etishim bir oz ayb boʻlmasmikan?

2 Kitoblar Olami | Sever.UZ | Uzsmart.UZ

Mening otam Nizomiddin nomli bir suvori mayori edi. Onamga uylangan yili uni Diyorbakirga job'natishgan. Shu ketganicha Istambulga boshqa qaytib kelmagan. Diyorbakirdan Musulga, Musuldan Xonikinga, u yerdan Bagv'hdodga, Karbaloga[2] o'v'htgan... Bir yerda aqalli bir yil ham turmagan.

Onamni menga o'v'bxshatishadi. Onam otamga tushgan yili oldirgan bir rasmi bor, xuddi mening o'v'bzginam. Faqat bechora onam sogv'fliq jihatidan menga hech o'v'bxshamas edi. Juda zaif ekan. Bitmas-tuganmas yov'blarga, togv'blarning qattiq havosiga, dalalarning jazirasiga chidash beradigan sogv'bligv'bi yov'hq ekan. Keyin, aftidan, tagv'bin bir kasali ham bov'blgan.

Bechoraning er bilan bov'blgan butun hayoti shu kasallikni yashirish bilan o'v'htgan... Nima qilsin, otamni juda yaxshi kov'brar ekan. Meni zob'rlab erimdan ajratishadi, deb qov'brqar ekan...

Otam Istambuldan hamon uzoqlashib borar, har bir safari oldidan onamga:

- Seni hech bov'blmasa bir mavsumgina, mayli, ikki oygina onangni yoniga yuborib turay. Onang bechora ham qarib qoldi... Kim bilsin seni kov'brgisi kelib, yuragi ezilib o'v'btirgandir, - desa, onam:

- Shu yogv'hini ham pisanda qilibmidik? Istambulga birga qaytamiz, demabmidik? - deyarkan.

Gap kasaliga borib taqalsa:

- Mening hech qanaqa dardim yov'hq... Picha charchadim, xolos... Tunov kuni havo bir oz o'v'bzgardi-da, shundan bov'blDIM, o'v'btib ketadi... - deyar ekan.

Ammo Istambulni kov'brgisi kelganini otamdan hamisha yashirib kelar ekan. Tavba, yashirib bov'blarmidi.

Uyquga ketganidan ikki minut o'v'htar-o'v'htmas otamni uygv'hotar, Qalandardagi chorbogv'vimizni, naryoqdagi chakalakni yoxud Bosfor suvlarini kov'brganligini aytar ekan... Jindakkina uyqu ichida o'v'htgan bir necha minutga shu qadar uzun tushni sigv'bdirish - u yerlarni odam juda ham kov'brgisi kelgan bov'blshidan emasmikan?

Buvim harbiy ministrlikka, saroy mulozimlarining oldiga borib, otamni Istambulga qaytarishlarini har qancha iltimos qilsa ham, har qancha yigv'blab-siqtasam ham, bu yolvorishlar hech qanday naf bermagan.

Nihoyat, onamning kasali ogv'bdirlashgandan so'v'ng otam hech bov'blmasa uni Istambulga olib borib qov'byish uchun bir oyga ruxsat so'v'bragan-u, javobni ham kutib o'v'btirmasdan yov'blga chiqqan.

Tuyalarga ortilgan kajavalarda o'v'btirib chov'blidan o'v'htganimiz xuddi bugungiday esimda.

Bayrutga yetib, dengizni kov'brishimiz bilanoq onam bir oz jonlanganday bov'blDI. Qov'htngan uyimizda onam meni kov'brpasiga o'v'htqazib, sochlarimni taradi, qov'blarimning kiriligini, tugmalarimning tushganligini kov'brib xafa bov'blDI, boshini bagv'brimga bosib yigv'bladi.

Bir-ikki kundan keyin o'v'brnidan turdi. Sandigv'bidan yangi kiyimlarini olib yasandi. Kechqurun otamni kutib olgani pastga tushdik. Otam menda qov'brs tabiat askar taassurotini qoldirgan edi. Lekin o'v'htshanda onamning turib yurganini kov'brib, suyunganidan yugurib keldi-da, onamni endigina yura boshlagan gov'bdak boladay qov'blaridan ushlab yigv'bladi - men buni hech esimdan chiqarmayman....

Bu bizning birga kechirgan so'v'nggi kunimiz bov'blDI. Onamni ertasi kuni ochiq sandiq yonida, boshi kiyimlar bov'bxchasi ustiga qov'byilgan, lablarida qon qotib qolgan holda topishdi - onam o'v'blib qolgan edi.

Olti yashar bolaning ancha-muncha narsaga aqli yetishi kerak. Lekin men hech nimani uqmaganday parvosiz yuraverdim.

Biz tushgan uyda odam kov'brp edi. Hali ham esimda, bir necha kungacha kattakon bogv'bdada bolalar bilan bov'btg'v'bishib yurdim, Husayn bilan kov'bdchalarda, dengiz bov'byularida aylandim, jome hovlisiga kirib qubbalarni tomosha qildim.

Onamni begona yerga qov'byanimizdan so'v'ng, Istambulga qaytish otamning yuragiga sigv'bmadi.... Innaykeyin, buvim, xolalarim bilan kov'brishishdan qochdi shekilli ham... Shunga qaramay, meni ularning oldiga yuborishni o'v'bz burchi deb bildi. Nazarimda, kun sayin o'v'hsib borayotgan qiz bolani kazarmada, askarlar qov'blida tarbiyalash yaxshi bov'blmaydi, deb o'v'bylagan bov'blsa ham kerak.

Meni Istambulga xizmatkor askarimiz Husayn eltib qov'bydi.

Lyuks paroxodni va ust-boshi xarob bir arab askari qov'blidagi jajji chaqaloqni kov'bz oldingizga keltiring... Kim biladi, bu manzara paroxoddagi odamlarga qiziq, balki ayanch kov'bringandir. Lekin yov'blga Husayndan boshqa odam bilan chiqsam bunchalik baxtiyor bov'blolmasdim.

Chorbogv'vimizning orqasidagi butazorda bir tosh hovuz, bu hovuz labida qov'blari yagv'brinidan sinib tushgan yalangv'boch bola haykali bor edi.

Dastlabki kelgan kunlarimda bu siniq haykal oftobdan, yogv'bingarchilikdan qoraygan rangi bilan menga mayib, sahroyi boladay xarob kov'bringan edi. Hovuzdagi zilol suvlar ustiga tov'bkilgan qizgv'bish yaproqlarga qaraganda kech kuz payti edi. Shu barglarni tomosha qilib turib, uning tagida suzishib yurgan bir qancha qizil baliqni kov'brDIM-u, buvim ne azobda dazmollab kiydirgan uzun shoyi kov'bylagim va yangi botinkalarim bilan tov'btgv'bri hovuzga sakradim.

Atrofdan qiy-chuv kov'btarildi. Nima bov'blganini bilganimcha bov'blmay, xolalarim meni yuqoriga quchoqlab olib chiqishdi-da, ham o'v'bpib, ham koyib, kiyimlarimni o'v'bzgartirishdi.

Bu oh-vohlar, bu koyishlardan tilim kuygani uchun hovuzga tushishga ortiq yuragim betlamay qoldi. Endi uning chetidagi qumlar ustida chov'bzilib, boshimni suvga tiqib yotadigan bov'blDIM.

Bir kun hovuz bov'byida baliqlarni tomosha qilib yotgan edim. Bu voqea xuddi shu bugungiday esimda. Buvim bir oz orqada, egnidan hech tushmaydigan qora chorshafiga[3] o'v'bralib, bogv'btchadagi skameykada o'v'btirgan edi. Husayn esa namoz o'v'htqiyotganday, buvim yonida chov'bkkalab olgan edi.

Sekin-sekin gaplashayotganlarini eshitdim. Har holda turkcha so'v'bzlashayotgan bov'blishsa kerak, nima deyishayotganlarini tushunmadim. Faqat ovozlariidan, dam-badam menga qarab-qarab qov'byishlaridan shubhalandim. Quloqlarimni quyunday ding qilib oldim. Men chaynab hovuzga tashlayotgan teshikkulchalarga tov'btplanayotgan qizil baliqlar gv'bo'yib bov'blib, buvim bilan Husaynning suvdagi akslari kov'bzimga kov'brina boshladi. Husayn menga qarab-qarab, kattakon dastrov'bmolchasi bilan kov'bzlarini artardi. Bolalarning bazan yoshlariga mos kelmagan gv'balati sezgilari bov'bladi.

Bu gaplardan bir suiqaqd hidini sezdim: Husaynni mendan ayirishmoqchi!

Nega endi? Lekin mayda sabablarga aqlim yetadigan yoshda emas edim... Faqat bu ayriliq vaqti-soati kelganda, kunning botishini... yomgv'briming yogv'bshini tov'hsib bov'blmagani kabi, bu ham hech bir yov'hsin bilan oldini olib bov'blmaydigan bir falokat ekanini juda yaxshi tushunardim.

OB'isha kechasi buvimning yotog'iga juftlashtirib qov'byilgan kichkina karavotchamda birdan kov'b'zlarim ochilib ketdi. Boshimizdagi qizil qalpoqli chiroq ov'bhichiq bob'b'lsa ham, derazalardan tushib turgan oy nurida xona yop-yorug' b' edi. Uyqum qochdi. Yuragimda chidab bob'b'lmaydigan bir alam paydo bob'b'ldi. Bilaklarimga tiranib, sekin buvimga qaradim, uning uxlayotganiga ishonganimdan keyin karavotimdan asta tushdim, oyoq uchida yurib xonadan chiqdim. Boshqa bolalar singari qorong'b'likdan, yolgb'izlikdan qov'b'rqmas edim. Zina pog'b'onolari gb'hijirladi deguncha, katta odam ehtiyotkorligi bilan turgan yerimda tov'b'xtab, sekin-asta dahlizga tushdim.

Eshiklarni qulflab qov'byishibdi. Lekin bog'b'cha eshigi yonidagi deraza ochiq ekan, jonimga shu ora kirdi. Derazadan bir sakrab tashqariga tushdim. Husayn bog'b'chaning narigi chetidagi bog'b'bon hujrasida yotardi. Kechasi kiyadigan oq kov'b'yulagimning uzun etaklarini oyoqlarimga ov'b'ralashtira-ov'b'ralashtira ov'b'isha yoqqa chopib ketdim. Hujraga kira solib, Husaynning karavotiga chiqib oldim.

U juda qattiq uxlardi. Arabistonda ekanimizda ham ertalab uni uygb'hotish uchun ozmuncha mehnat sarf qilmasdim. Kov'b'zlarini ochishga unamagandan keyin, otga minayotganday qorniga minib olib qistash, uzun mov'b'yulovlarini tizgin qilib tortish, B«chuxlash kerak bob'b'lardi. Lekin bu kecha uni uygb'hotishdan qov'b'rqdim. Uygb'honsa, meni ilgarigiday yoniga ov'b'tkazishga kov'b'nmaydi, yalinib yolvorishimga qaramay, buvimga eltib beradi, deb ov'b'yuladim.'

Asli birdan-bir tilagim oxirgi kechani uning yonida ov'b'tkazish edi.

OB'isha kechasi qilgan nojob'b'ya harakatim yaqin vaqtlargacha oilamiz og'b'zidan tushmay keldi.

Buvim saharga yaqin uygb'honganda yonida yov'b'qligimni kov'b'rib, shaytonlab qolayozibdi... Bir necha minut ichida butun chorbog'b' oyoqqa turibdi... Chiroq, shamlar kov'b'atarishib bog'b'chani, dengiz bob'b'ylarini axtarishibdi. Bob'b'gb'hot orasidan kov'b'chagacha, qayiqxonadan hovuzning ikki qarich suvigacha hammayoqni ostin-ustin qilishibdi. Qov'b'shni poliz qudugb'iga chiroq tushirib qarashibdi...

Bir mahal buvimning esiga Husayn tushibdi-yu, u yotgan hujraga qarab chopibdi. Kelib qarasa, men askarning bob'b'ynidan mahkam quchoqlab uxlab yotgan emishman.

Ayriliq kunining fojiasini hali-hali eslab kulaman. Men umrimda ov'b'isha kungiday xokisorlik qilganimni bilmayman. Husayn eshik yonida tiz chov'b'kib olib, shopday mov'b'yulovlari borligidan ham uyalmay yig'b'ladi, men esa Bag'b'dodda, Suriyada arab tilanchilaridan ov'b'rganib olgan duolarim bilan buvimning, xolalarimning etaklarini ov'b'pib, undan ajratmasliklarini sov'b'rab yalindim.

* * *

Romanlarda qaygb'huga uchragan odamlar yelkasi chov'b'kkan, kov'b'zlarini sov'b'ngan, harakatsiz, unsiz, yana ham ochiqrogb'bi, gb'harib qilib tasvirlanadi.

Menda doimo buning aksi bob'b'ladi. Qachon og'b'bir qaygb'huga chov'b'ksam, kov'b'zlarim porlaydi, chehram ochiladi, terimga sig'b'may ketaman. Dunyoni pisand qilmaganday, qahqaha urib kulaman, turli shov'b'xliliklar, telbaliklar qilaman. Shu bilan birga ohu zorini yaqin odamiga, boshqalarga aytmaydigan kishilar uchun buni juda yaxshi odat deb hisoblayman.

Husayndan ayrilganimdan keyin ham shunday qilganim esimda. Yaramasliklardan quturar, meni yupansin deb olib kelishgan qarindosh bolalarni urib-surib jonlarini olardim.

Yotu begonalar kov'b'zida ayb bob'b'lادigan bir vafosizlik bilan Husaynni kov'b'nglimdan chiqarib tashladim. Ammo yaxshi bilmayman, balki undan chinakam xafa bob'b'lganim uchun shunday qilgandirman. Oldimda nomi tilga olingan hamono yuzimni teskari ov'b'girib olar, men endi-endi ov'b'rgana boshlagan turkcha sov'b'zlar bilan: B«Husayn pis, Husayn chirkin, edepsiz... oo [4], - deb yerga tupurardim.

Shunday bob'b'lsa ham, bechora B«yomon, yaramas Husaynning Bayrutga yetar-etmas menga yuborgan bir quti xurmosi jahlimni pasaytirganday bob'b'ldi. Xurmolarning tugashidan falokatdan qov'b'rqqanday qov'b'rqqanim holda bir ov'b'tirishda hammasini pok-pokiza tushirdim. Xayriyat, danaklari qoldi. Ular menga bir necha haftalik ermak bob'b'ldi. Bir qismini xachirlarga taqiladigan munchoqlar bilan aralashdirib ipga tizdim, yovvoyi odamlarnikiga ov'b'xshagan shoda munchoq yasab, bob'b'ynimga ilib oldim. Qolganlarini bog'b'chaning har yer-har yeriga ekdim. Necha oygacha har kuni ertalab kichkina idishda ularga suv quyur, bog'b'chada xurmozor bob'b'lshini kutar edim.

Behora buvim esini yov'b'qotib qov'bydi. Meni yov'b'lga solish chindan ham imkonsiz edi. Sahar gb'hira-shirasida uygb'honar, kechqurun charchab, horib-tolgunimga qadar beboshliklar qilar edim. Ovozim ov'b'chguday bob'b'lsa, chorbog'b' bda xavotirga tushishardi. Chunki bu mening biror yerimni kesib olib, ovozimni chiqarmay qonimni tindirish, yo bir yerga yiqilib ketib, og'b'briqdan tov'b'lg'b'hanish, yoxud stul oyoqlarini arralash, tov'b'shak jildlarini bob'b'ryash kabi zararli ishlar bilan mashgb'ul ekanligimni bildirar edi.

Bir kuni qushlarga latta, payrahalardan uya yasash uchun daraxtlarning qir uchiga chiqar, boshqa bir kun ov'b'choq mov'b'risidan tosh otib, oshpaz xotinni qov'b'rqitish uchun tomga tirmashar edim.

Chorboqqa ora-sira bir doktor kelib turardi. Bir kun shu doktorni eshik oldida kutib turgan bob'b'sh izvosha chiqdim-u, jonivorlarni qamchiladim. Boshqa bir kun esa kattakon kir togb'horani sudrab borib dengizga tushirdim-da, unga ov'b'tirib olib ov'b'zimni oqinga topshirdim. Bilmayman, boshqalarda ham shundaymi, lekin bizning oilamizda yetim bolani urish gunoh hisoblanardi. Juda haddimdan oshib ketgan kezlarimda qov'b'limdan yetaklab borib biror uyga qamab qov'byishardi. Beradigan jazolari shu edi, xolos.

Hamma bolalar B«soqolli amaki deb chaqiradigan gb'hatali tabiatli bir qarindoshimiz bor edi. Ana shu soqolli amaki mening qov'b'llarimni B«Avliyo panja derdi. Chunki barmoqlarim biror kun ham yara-chaqadan xoli bob'b'lmas, xina qov'bygan xotinlarnikiga ov'b'xshab, undan latta, bintlar arimas edi.

Tengqurlarim bilan bir xil muomalada bob'b'lmas edim. Yoshi ancha katta bob'b'lgan qarindosh bolalar ham mendan bezillardi. Menda, qalbimda sevgi olovi uchqunlaguday bob'b'lsa, bu ham bir falokat bob'b'lardi. Odamlarga ov'b'xshab sevishni, sevganimni mehru shafqat bilan ezozlashni ov'b'rganmagan edim. Yaxshi kov'b'rgan odamim ustiga hayvon bolasiday otilar, quloqlarini chov'b'zar, yuzini tinar, itarib-turtib jonidan bezor qilardim.

Qarindosh bolalar orasida faqat bittasidan tortinar, ov'b'shandangina hayiqar edim.

U Basima xolamning ov'b'gb'li Komron edi. Ammo uni bola deyish uncha tov'b'gb'ri kelmaydi. Avvalo yoshi mendan ancha ortiq, qolaversa, juda odobli, vazmin. Bolalarga qov'b'shilishni yoqtirmaydi. Qov'b'llarini chov'b'ntaklariga suqib olib, yo dengiz bob'b'yida ov'b'zi yolgb'iz aylanib yuradi, yo bob'b'lmasa daraxtlar soyasida kitob ov'b'qib ov'b'tiradi.

Komronning sochlari jingalak, sargʻbʻish yuzi esa nozik, oppoq, yarqiroq. Shunchalar yarqiroqki, yuragim chopsa-yu quloqlariga yopishib olib, yaqindan betlariga qaragam xuddi oynadagi kabi oʻbʻzimni koʻbʻrishingga ishonaman. Undan tortinsam ham, baribir janjallashdim. Dengiz boʻbʻyidan savatda xarsangtosh tashiyotgan edim, shulardan bittasini oyogʻbʻiga tashlab yubordim. Bilmayman, tosh ogʻbʻirmidi yo u anchagina nozikmidi, birdaniga chinqirib voy-voylab yubordi. Esim chiqib ketdi. Bogʻbʻchadagi kattakon chinorga maymundek chaqon tirmashib chiqib ketdim. Meni u yerdan na ozor, na doʻbʻq va na yolvorishlar tushira oldi. Oxiri bogʻbʻbonni orqamdan chiqardilar. U koʻbʻtarilgan sari men ham daraxt uchiga chiqib ketaverdim. Ammo u, ogʻbʻirimni koʻbʻtara olmaydigan ingichka shoxlarga chiqishdan toymaydigan bir alfozda ekanligimni, agar orqamdan chiqaversa falokat roʻbʻy berishi mumkinligini koʻbʻrib, pastga tushib ketdi.

Xullas, oʻbʻsha kecha qorongʻbʻi tushguncha daraxt shoxida qushday oʻbʻtirdim. Mening dastimdan bechora buvimning uyqusida halovat qolmadi. Boyoqish xotin mening telbaligimga kun sayin koʻbʻproq ishona bordi. Goho saharda, kechagi shovʻbru gʻbʻavgbʻomdan boshi tinchishga ulgurmay, buvim mening shovqin-suronim bilan uygʻbʻonar, koʻbʻrpasida toʻbʻlgbʻhanar, mening qovʻllarimdan ushlab olib: B«Oʻbʻzi oʻbʻlib, qarigan chogʻbʻimda bu maxluqni boshimga balo qilib tashlab ketdi-ya? deydigan boʻbʻlsa, buvim albatta meni degan, uni kelgan yeriga qaytarib yuborgan boʻbʻlardi. Albatta, kasalmand bir kampirning kechasi horgʻbʻinligi bosilmasdan uygʻbʻonishi jabr. Lekin shunisi ham borki, kechasi bilan tinib-tinchigan taqdirda ham yolgbʻizlik ruhi bilan uygʻbʻonish, judoliklar alamida azob chekish yanada ogʻbʻirroq boʻbʻladi. Xullas, shuncha zahmat yetkazganimga qaramay, buvimning men bilan ovunganiga, men bilan baxtiyor boʻbʻlganiga ishonaman.

Buvimdan judo boʻbʻlganimizda toʻbʻqqiz yoshlarda edim. Otam ham ittifoqo Istambulda edi. Otam bechorani bu safar Tripolidan Albaniyaga ishga oʻbʻtkazishibdi. Shuning uchun Istambulda atigi bir hafta qolishi mumkin edi. Buvimning oʻbʻlimi uni mushkul ahvolga solib qovʻbydi. Beva ofitser toʻbʻqqiz yashar qizini yetaklab togʻbʻu toshlar orasida sargardon boʻbʻlib yurolmas edi. Meni siqilib qoldi deb qovʻbrqibmi, xolalarimga tashlab ketishga negadir koʻbʻngli chopmadi. Nimani oʻbʻylagan boʻbʻlsa oʻbʻylagandir, har holda bir kun meni yetaklab borib kemaga oʻbʻtqazdi. Istambulga oʻbʻtdik. Koʻbʻprikda yana aravaga tushib, uchi-kei koʻbʻrinmagan oʻbʻrlardan oshdik, bozorlardan oʻbʻtdik, ke-yin bitta kattakon gʻbʻishtin bino oldiga kelib toʻbʻxtadik. Bu yer umrimning oʻbʻn yilini qamoqda oʻbʻtkazishim kerak boʻbʻlgan soʻbʻrlar (soeur) maktabi edi. Bizni eshik yonidagi pardalari, derazalari yopiq, olaqorongʻbʻi bir xonaga olib kirishdi. Hamma narsa avvaldan gaplashib qovʻbyilgan boʻbʻlsa kerak, bir ozdan keyin qora kiyimli bir xotin kirdi-yu, toʻbʻgbʻri mening ustimga kelib engashdi. Boshidagi oq roʻbʻmolining uchlarini gʻbʻalati bir qushning qanotlari singari sochlarimga tegizib turib, yaqindan yuzimga tikildi, betlarimni siladi. Maktabga qovʻbygan birinchi qadamim yangi bir bemanilik, yana bir yaramaslik bilan boshlanganini eslayman. Otam mudira opa bilan gaplashib turganida, men xonani aylanib uni-buni kovlashtira boshladim. Bir vazaning rangli rasmlariga barmogʻbʻimni tegizib koʻbʻrmoqchi boʻbʻludim, u tushib chil-chil boʻbʻldi. Otam qilichini sharaqlatib oʻbʻrnidan sapchib turdi, jahl bilan qovʻblimdan tortdi. Singan vazaning egasi mudira opa esa, aksincha, kulardi. Qovʻbllarini silkitib, otamni tinchlantirishga harakat qildi.

Maktabda bu vazaga oʻbʻxshash yana qancha narsalarni sindirishim turgan gap. Uydagi beboshligim u yerda ham davom etdi. Murabiyalarimiz chindan ham malak kabi sabrli xotinlar edi yoki mening yaxshi tomonlarim bor edi. Yovʻbqsa, mening dastimdan bu qadar ozor chekishlari mumkinmi, qalay? Sinfda sira tinmay toʻbʻpolon qilar, u yoqdan-bu yoqqa oʻbʻtib yurardim. Hamma singari zinadan tushish mening odatim emas edi. Albatta biror burchakka biqinib olib, sinfdoshlarimning tushishlarini poylar, keyin panjara yogʻbʻochiga otga minganday sakrab chiqib olib, oʻbʻzimni pastga qovʻbyib yuboardim. Yoki oyoqlarimni juftlashtirib zinalardan sakrardim. Bogʻbʻda qurigan daraxt boʻbʻlardi. Payti keldi deguncha oʻbʻshanga tirmashib chiqib olganimni, povʻbpisalarga quloq solmay tanaffus oxirigacha shoxdan-shoxga irgbʻdiganim- ni koʻbʻrgan muallimam: B«Bu odam bolasi emas, choliqushi[5] , - deb koyigan edi. Ana shunday qilib, oʻbʻsha kundan boshlab asl nomim unutildi-yu, hamma meni B«Choliqushi deb ataydigan boʻbʻldi. Bilayman, bu ism keyinchalik qanday qilib oilamizga ham oʻbʻtdi-yu, Farida otim bayram kiyimi singari juda kam qovʻbllanadigan rasmiy ot boʻbʻlib qoldi. B«Choliqushi mening oʻbʻzimga ham yoqardi, nimagaki bu nom koʻbʻp mahal jonimga ora kirardi. Biron nojobʻbya harakatimdan shikoyat qilishsa, bahuzur yelkalarimni uchirib: B«Na chora... Choliqushining qovʻblidan boshqa nima kelardi, - deyardim. Bazan maktabimizga echkinikiga oʻbʻxshagan kichkina soqol qovʻbyib olgan koʻbʻzoynakli pop kelib-ketib yurardi. Bir kun sochimning uchidan qaychi bilan jindak kesib, yelim bilan iyagimga yopishtirib oldim. Oʻbʻtqituvchimiz men tomonga qaraganda jagʻbʻimni hovuchimning ichiga yashirar, nari yoqqa qarashi bilan qovʻbllarimni olardim-u, soqolimni selkillatib, popga taqlid qilar, bolalarni kuldirar edim. Oʻbʻtqituvchimiz bu qahqahalarning sababini bilolmay, tomogʻbʻi yorilguday boʻbʻlib baqirar edi. Nimayam boʻbʻladi-yu, bir mahal yuzimni sinfimizning yovʻbllakka ochiladigan derazasi tomonga oʻbʻgirib qolmaymanmi? Qarasam, oyna orqasidan mudira opa menga qarab turibdi-da! Shoshib qolganimdan nima qilsam boʻbʻladi? Bovʻbynimni egdim, barmogʻbʻimni labimga keltirib B«jim! ishorasini qildim, keyin esa barmoqlarim bilan unga bir boʻbʻsa yubordim. Maktabning kattasi ana shu mudira opa edi. Eng keksa muallimlargacha hamma uni xudoday hurmat qilardi. Shunday boʻbʻlgani holda, undan muallimga nisbatan sir saqlashni soʻbʻrashim xotin boyoqishga nasha qildi. Sinfga kirsalar salobatini saqlab qololmasligidan qovʻbrqayotganday kuldi, keyin qovʻbli bilan menga povʻbpisa qilib, yovʻbllak qorongʻbʻiligida koʻbʻzdan gʻbʻhoiy boʻbʻldi.

Mudira opa bir kuni meni ovqatxonada qov'blga tushirdi. Sinfdan o'v'bg' birlab chiqqan qogv'boz savatimga ovqat sarqitlarini solib turgan edim. Mudira dagv'bal tovush bilan:

- Bu yoqqa kel, Farida, nima qilyapsan? - dedi.

Qilayotgan narsamning yomonligini bilmas edim. Yuziga tik qarab:

- Itlarga ovqat berish ham yomon narsami, masov'br? - dedim.

- Qanaqa itlarga? Qanaqa ovqat?

- Vayronadagi itlarga... Oh, ma soeur[6], men borganimda qanchalik suyunishganini bir kov'brsangiz edi... Kecha kechqurun bob'blsa, burchakda kutib olishdi, oyoqlarimga yopishishdi... B«Sabr qilinglar... vayronaga eltib beraman... ungacha o'v'blib qolmassizlar..., desam ham zolimlar quloq solishmadi. Osilishib meni yerga yiqitishyapti... Mening ham o'v'bjarligim tutib ketdi. Savatga etagimni mahkam yopib oldim... Sal bob'blmasa meni tilka-pora qilib tashlashardi... Xayriyatki, bir teshikkulchachi o'v'btib ketayotgan ekan, qutqazib oldi.

Mudira kov'bzlarimga tikilib turib eshitdi.

- Juda soz, xov'bsh, maktabdan qanday qilib chiqding? - deb sov'bradi u.

Men hech tap tortmay:

- Kirxonaning orqasidagi devordan oshib tushdim,- dedim.

Mudira katta bir falokat xabarini eshitganday boshini qichib:

- Qanday botingding? - dedi.

Men yana tov'bgv'brisini aytdim:

- Ajablangmang, ma soeur... Devor juda past... Innaykeyin, qanday qilib eshikdan chiqishim mumkin?.. Qorovul meni chiqarib qov'byarmidi? Birinchi chiqqanimda: B«Seni ma soeur Terez chaqiryapti, - deb aldab qochgan edim... Iltimos qilaman, siz ham menga xalaqit bermang... Chunki itlarning och qolish xavfi bor...

Murabbiyalarimiz xov'bp gv'balati xotinlar edi-da. Boshqa biron maktabda shu narsalarni qilsam yo meni qamab qov'byishar, yo bob'blmasa birorta jazo berishar edi, deb o'v'byulayman.

U men bilan pachakilashib o'v'btirmaslik uchun o'v'bzini bosdi.

- Itlarni, hayvonlarni parvarish qilish yaxshi narsa, lekin itoatsizlik qilish yaramaydi... Savatni menga tashlab ket... Sarqitlarni itlarga qorovul eltib beradi, aytaman, - dedi.

Umrimga hech kim meni shu xotinchalik yaxshi kov'brmagan bob'blsa kerak.

Murabbiyalarimizning shunga o'v'bxshash harakatlari u vaqt yelning toqqa tasiriga o'v'bxshash bir narsa bob'blib, mening shov'bxligimni, intizomsizligimni daf etishdan o'v'bzini bironi. Faqat bular asta-sekin tanamga singib, o'v'bxchmas izlar, shifosiz zaifliklar, nazokat zamzamasini qoldirmaganmikan, deb qov'brqaman...

* * *

Shunday, men haqiqatdan ham tushunib bob'blmaydigan gv'balati qiz edim. O'v'bzqituvchilarimning zaif tomonlarini bilib olardim. Har bir o'v'bzqituvchining jigv'biga nima kov'brproq tegishini osongina topib olar, shunga qarab mujda tayyorlardim.

Masalan, Matild opa nomli qari, nihoyatda mutaassib bir musiqa o'v'bzqituvchimiz bor edi. U devordagi Bibi Maryam surati olidida kov'bzlaridan yosh tov'bkib ibodat qilib turganda, men surat tevaragida uchib yurgan pashshalarni kov'brsatardim-da, B«ma soeur, maloyikalar aziz onamizni ziyorat qilgani kelishibdi, degan sov'bzlar bilan jon tomirini uzib olardim.

Boshqa bir o'v'bzqituvchimizning haddan tashqari toza, pokizaligiga etibor qildim. U yonimdan o'v'btib ketayotganda ruchkamning yomon yozishidan shikoyat qilmoqchi bob'blar, bechoraning oppoq yoqasiga siyoh sachratib yuborar edim.

Yana bir o'v'bzqituvchimiz bor edi, bunisi gazandalardan juda qov'brqardi. Kitoblarning birida rangli chayon rasmini topdim-u, avaylab atrofini kesdim, keyin ovqatxonadan bitta kattakon sov'bnani tutib kelib, haligi qogv'boz parchasini yelim bilan sov'bnani ustiga yopishtirdim-da, kechqurun dars tayyorlayotgan paytimizda bir bahona bilan o'v'bzqituvchimizning yoniga borib sov'bnani stol ustiga qov'byib yubordim.

Men uni savolga tutib turgan edim. Sov'bnani birdan o'v'brmalay boshladi. Bechora xotin kerosin lampaning yorugv'bidagi qov'brqinchi bir chayon bob'bgv'binlarini, nishlarini titratib stolda o'v'brmalab kelayotganini kov'brdi-yu, birdan dodlab yubordi. Darhol yonida turgan lineykani olib, bir urishda sov'bnani stolga qapishtirdi. Keyin orqasini devorga suyab, qov'blari bilan yuzini tov'bsib, anchagacha hushiga kelolmay turdi.

O'v'bhsha kecha o'v'bzim yotoqda bir soatcha u yoqdan-bu yoqqa agv'banab, yuragim ezildi.

Men u vaqtda o'v'bn ikki yoshga chiqqan, kov'brnglimda or, hayo tuygv'bulari anchagina uygv'bonib qolgan edi. O'v'bzqituvchimga qilgan muomaladan uyaldim. Bu aybim osongina kechirib yuboriladigan ayb emasligini anglar, ertaga, albatta qiynoq-qistovga olinishimga aqlim yetar edi. Kim biladi, oqibati nima bob'bladi?

Mudira opani tushimda bir necha bor kov'brdim, yonimga gv'bzablanib kelar, kov'bzlarini olaytirib baqirardi.

Ertasi kun birinchi dars voqeasiz o'v'btidi. Lekin ikkinchi darsning oxirrogv'bidagi sinf eshigi ochilib, murabbiyalardan biri kirdi-yu, o'v'bzqituvchimga bir nimalar degandan sov'bnang meni tashqariga imo qildi. Naqadar qov'brqinchi!

Men yelkalarimni qisib, tilimni chov'bxchaytirib sekin tashqariga chiqib borayotganimda bolalar kulishar, o'v'bzqituvchim esa lineyka bilan stolni sekin-sekin taqillatib ularni jim bob'blishga, shovqin solmaslikka chaqirar edi.

Bir nafasda mudira kabinetiga yetib keldim, keldimu, taajjubda qoldim. Mudiraning chehrasi tushimda kov'brgan chehraga sira o'v'bxshamas edi. Shundayki, chayon surati yopishtirilgan sov'bnani o'v'byinini o'v'bylab chiqargan, o'v'bzqituvchini hushidan ketkazgan yaramas qiz men emas-u, u ekaniga ishonar darajada hayratda qoldim.

Chehrasida gv'bam, lablarida titroq bor edi. Meni qov'blimdan ushlab bagv'briga bosmoqchi bob'blganday bir harakat qildi, lekin qov'byib yubordi.

- Farida bolam... Senga bir xabar aytmogchiman... Og'v'bir xabar... Otang picha betob emish... Picha deyaipman, lekin anchagina bob'blsa ham ehtimol....

Mudira opa qov'blidagi bir parcha qogv'bozni bukklar, sov'bzini ulashtirishga qiynalar edi.

Meni sinfdan chaqirib kelgan murabbiyaning birdan yuziga rov'bmolcha tov'bsib tashqariga chiqib ketganini kov'brdim.

Tushundim. Bir nima demoqchi bob'bldim, lekin mudira opa singari mening ham tilim tutilib qoldi. Boshimni o'v'bgirib, ochiq derazadan daraxtlarga qaradim. Ularning oftob nuri tushgan tepalarida qaldirgv'bochlar uchishib yurardi.

Birdan men ham o'v'bhshalar singari jonlanib ketdim.

- Tushundim, ma soeur, kuyunmang... Nachora? Hammamiz ham ov'lamiz... - dedim.

Bu safar mudira opa boshimni kov'bsiga bosdi, ancha vaqtgacha qov'byib yubormadi.

Maktabimizda begonalar kiritilmaydigan kun bov'blishiga qaramay, bir ozdan sov'fng xolalarim meni kov'fngani kelishdi. Ruxsat sov'f rab uyga olib ketmoqchi bov'blishgan edi, men kov'fnmadim. Imtihonlar juda ham yaqinlashib qolgani ov'fsha kuni har mahaldagidan ham ziyodroq shov'fxlik qilishimga xalaqit bermadi. Shu darajada shov'fxlik qildimki, kechki dars tayyorlash paytida badanim ov'ft bov'f lib yondi, tanballarga ov'fxshab qov'fllarimni partaga qov'fbyib uxladim va ov'fsha kecha ovqat ham yemadim.

* * *

Yozgi tatilimni Basima xolaning Qov'fzyotogv'fida chorbogv'fida ov'f tkazdim.

Bu yerdagi bolalar bilan kov'fnglim ovunmas edi. Basima xolamning qizi Najmiya onasining etagidan ajralmaydigan kamgap, xastahol qizaloq edi. Komron akasining xuddi ov'fziginasi desa bov'fbladi.

Xayriyatki, atrofda Bolqondan kov'fchirma qilinganlarning bolalari bor ekan. Ularni bogv'fchaga tov'fplab olib, qiy-chuv solar, kechga qadar tov'fpolon qilardim.

Bir oz vaqtdan keyin bechora ov'ftrtoqlarim quvgv'finga uchrashdi, chorbogv'f bogv'fboni ularni kov'fchaga quvdi.

Ov'ftrtoqlarim kov'fngilchan bolalar edi; kov'fngan haqoratlarini pisand qilmay, meni chorbogv'f dan olib qochgani kelishardi.

Necha soatlab dalalarda beboshlik qilar, polizlarning chetanlaridan oshib ov'ftib yegulik ov'fgv'firlardik.

Kechqurun yuzim oftobda pov'f rsillab, etaklarimning yirtiqclarini tilingan qov'fllarim bilan yashirishga tirishib uyga kirib kelganimda, xolam sochlarini yular, bir tutam yaltiroq tuk ostidagi pushti ogv'fzini ochib ora-sira esnab ov'ftirgan, shu holida esi past yalqov mushukka ov'fxshagan Najmiyani menga ibrat qilib kov'f rsatardi. Suluvligi, bilimdonligi, nozikligi, tarbiyasi, bilmayman yana nima balosi bilan nuqul boshimga taqillab uriladiganlardan yana biri Komron edi.

Najmiya bov'f lsa... Gapning qisqasi, onasining etaklari ostida ov'fsgan, yumshoq, mov'fmin uy mushugi edi. Lekin qizlarning shunaqa bov'f blishi kerakligini ichimda maqullar ham edim.

Lekin yigirmaga yaqinlashib qolgan, tarovatli yupqa lablari ustida mayin miyiqclar sabza ura boshlagan kap-katta Komronga nima bov'f ldi? Qizlarnikiga ov'fxshagan zائفona oyoqlarida oppoq charm tuflisi, ipak paypoqlari, yurganda yosh novdaday tebranuvchi sarv qomati, shohi kov'f hylagining ochiq yoqasidan chiqib turgan uzun, oq bov'f hyni bilan erkakdan kov'f bra kov'f proq qizga ov'fxshagan bu yigitga juda yomon jahlim chiqardi.

Erkak qarindoshlar, qov'f ni-qov'f shnilar uni yaxshi yigit deb maqtashguday bov'f blishsa, qonim qaynab ketardi.

Necha bor yugurib kelib, oyogv'f him lat yeganday ov'f zimni ustiga tashlaganimni, kitoblarini yirtganimni, bekorchi bahonalar bilan janjal chiqarmoqchi bov'f lganimni eslayman. B«Hoy, ollohning quli, qiz bolaga ov'fxshab ov'f tirmay bir oz jonlansang-chi, biron narsa desang-chi, ana shunda misoli mushukday bov'f hyningga osilib, seni tuproqqa bulab tashlay, sochlaringni yulay, ilon kov'f zlariga ov'fxshagan yashil kov'f zlaringga chang solay! deb ov'f hlayman.

Oyoqlariga tosh yumalatib yuborib, gv'f hujanak qilgan kunimni ich-ichimdan zavq bilan titrab turib eslayman. Lekin u ov'f zini yetilgan erkak kishiday hisoblab, menga yuqoridan qaraydi, kov'f zlarini jilmaytirib: B«Bolaliging qachon qoladi, a, Farida? - deydi.

B«Juda soz, lekin senda ham qachongacha davom etadi bu pismiqlik, bu sov'fchi oldiga chiqqan qari qizning nozu karashmasi?..

Bu sov'f zlarini har nima bov'f lganda ham aytolmayman, albatta. Xudoga shukur, yoshim ov'f n uch-ov'f n tov'f rtlarda... Shu yoshdagi bir qizning qov'f rsligini shu qadar bir nazokat bilan qarshilagan xushmuomala kishidan ortiqcha xafa bov'f blish yarashmaydi. Beixtiyor nojob hya sov'f z chiqib ketishidan qov'f r qayotgandek, ogv'f zimni qov'f lim bilan yopib olaman, uni bemalol sov'f kib olish uchun bogv'f chaning xilvat burchaklariga qochib ketaman.

Yomgv'f bir quyib turgan kunlarning birida qarindosh xotinlar kiyim-kechak haqida gaplashib ov'f tirishgan edi. Xotinlar

tiktirmoqchi bov'f blishgan qishki kiyimlarining rangi tov'f gv'f r isida Komronning fikrini sov'f rab qolishdi.

Men bir burchakda tilimni chiqarib, kov'f zlarimni olaytirib, kov'f hylagimning yengini yamash bilan mashgv'f bul edim. Ov'f zimni tutolmadim, qahqaha urib kulib yubordim.

Xolavachcham:

- Nimaga kulyapsan? - deb sov'f radi.

- Ov'f zim... - dedim. - Esimga bir narsa tushib ketdi...

- Nima tushdi?

- Aytmayman...

- Kov'f p noz qilaverma. Darvoqe, sening ichingda gap turarmidi... baribir aytasan bir kun....

- Unday bov'f lsa xafa bov'f lma... Sen xonimlar bilan kiyim tov'f gv'f r isida gaplashib turganingda, men seni xudo yanglish yaratgan deb ov'f hyladim... Qiz bov'f lganingdami... lekin hozirgi yoshingda emas... Masalan, ov'f n uch-ov'f n tov'f r t yoshlaringda....

- Juda soz, keyin....

- Boyatdan beri atigi bir qarich yirtiqni yamaguncha barmoqlarimni ilma-teshik qilib olganim uchun ham men yigirma-yigirma ikki yoshlardagi bir erkak....

- E, keyin....

- Keyin nima bov'f lardi, ollohning amri, paygv'f hambarning qavli bilan seni ov'f zimga olardim, vassalom.

Uydagilarning hammasi sharaqlab kulib yubordi. Boshimni kov'f tardim-u, hammaning kov'f zi menga tikilib turganini kov'f rdim.

Mehmonlardan biri beadabgarchilik qildi:

- Juda soz, buni hozir ham qilish mumkin, Farida, - dedi.

Esim ogv'f di. Kov'f zlarimni olaytirib:

- Qanday qilib? - deb sov'f radim.

- Qanday qilib? Komronga tegasan qov'f h yasan-da... U sening bezaklaring gv'f hamini yeydi, yirtiqclaringni tikadi. Sen ham kov'f cha ishlariga qaraysan.

Achchigv'f him chiqib turib ketdim. Lekin bu gal kov'f proq ov'f zimdan achchigv'f blangan edim. Nima qilay, gap-sov'f zni ov'f zim boshlab bergan edim. Men bemani gaplar aytishda bu qadar haddimdan oshib ketgan emasdim, chamamda shu xoin yirtiq kov'f hylak es-hushimni olib qov'f h ygan bov'f lsa kerak.

Shunday boʻlsa ham, qovʻtiroq oldin musht koʻtadaradi, degandek yana hujumga oʻtadim.

- Boʻtadadi, lekin Komronbey uchun zararli boʻtalar deb oʻtlayman, - dedim, - chunki xudo koʻtarsatmasin, uyda janjal chiqquday boʻtalar xolavachchamning holi nima boʻtalar ekan. Bir mahallar nozik oyoqlariga tushgan toshni eslaridan chiqarmagan boʻtalar kerak, deb oʻtlayman... - Kulgilar orasida gʻtlati bir jiddiyat bilan xonamga chiqib ketayotgan edim, ammo eshikka yetganimda yana qayrildim. - Beadablik qildim, - dedim, - oʻt toʻtga kirib qolgan bir qiz uchun juda uyat ish boʻtadi, aybga buyurmanglar.

Tovonlarimni zina taxtalariga urib, eshiklarni lang ochib xonamga kirib ketdim. Oʻt zimni karavotga toʻtday tashladim. Pastda qahqahalar davom etardi. Qaydam, balki meni ermak qilishayotgandir. Baraka topishsin.

Komronga tegsam haqiqatan ham yaxshi boʻtalar kerak. Chunki yoshlarimiz kun sayin ortib, u bilan janjallashish bahonalari kamayib borar edi. Bir marta boʻtalar ham soch yulishib, bosh urishib alamimni chiqarib olish uchun unga tegishdan boshqa chora yoʻtqday koʻtinaradi.

* * *

Yozgi tatil oxirida maktabimiz birmuncha vaqt qaynab toshar, bu toshqinlik faqat birinchi chorak imtihonlarigacha davom etardi. Sababi shuki, oʻt uch-oʻt toʻt yoshga kirgan katolik dugonalarim bahorgi Paxsa bayramida dastlabki marosimlarni qilishar, etaklari yerga tegadigan oq shohi koʻtialar kiyishib, kelinchak yuz pardasiga oʻtshagan roʻtmollar oʻtbrab olib, Iso paygʻtambarni eslashardi.

Cherkovda mum shamlar yoqiladi, organ chalinib, duolar oʻtqiladi; hammayoqni toʻtdirgan bahor gullarining muattar boʻtialari bilan aralashib ketgan isiriq, aloy tutunlari ichida qilinadigan bu marosim juda chiroyli boʻtadadi. Shunisi yomonki, kanikul kunlarida qilinadigan bu marosimda xoin dugonalarim unashib qovʻtialgan yigitlariga vafosizlik qiladilar, asal mumi rangli, moviy koʻtali Isoni roʻtpara kelgan bir, hatto bir necha erkak bilan boʻtlib aldaydilar.

Maktab ochilganda dugonalarim chamadonlarining bir burchagiga yashirib maktublar, rasmlar, esdalik qilib berilgan gullar, nevlay, yana qanday narsalar keltiradilar.

Bogʻtchada ikkitadan yo uchtadan boʻtlib qovʻtial ushlab yurganlarida gaplashgan gaplarini bilardim. Qizlarning eng masumasiga, eng dindorlariga hadya qilingan rangli, zarli paygʻtambar yo malak suratlarining tagida saqlanadigan rasmlar yigitlarniki ekanini osongina bilib olardim. Bogʻtchaning bir burchagida biror qizning tevaragida uchgan chivinlar ham uqolmaydigan bir shiphish bilan dugonasi qulogʻtiga aytgan gapidan ham bexabar qolmasdim.

Bu mavsumda qizlar ikkitadan-uchtadan boʻtlib olishib, bir-birlariga yelimday yopishib ketishardi.

Men bechora esa bogʻtchada ham, sinfda ham yakkalanib qolardim. Dugonalarim mendan sir saqlashardi. Ular murabbiyalardan ham koʻtproq mendan qovʻtqishardi. Nega deysizmi? Chunki sergap edim, soqolli amaki aytganday, ichimda gap turmas edi.

Mabodo qizlardan birontasi qovʻtshni yigit bilan bogʻtcha panjarasi orqali gul olib-berishganini koʻtirdimmi - boʻtadi, bogʻtchada darrov ayyuhannos koʻtaraman. Nachora, bunday narsalarga juda ham oʻtch edim.

Hech esimdan chiqmaydi: qish kunlarining birida kechqurun dars tayyorlash bilan mashgʻtbul edik. Mishel ismli tirishqoq bir qiz noʻtnoq dugonasiga Rim tarixini oʻtgaratish uchun murabbiyadan ijozat soʻtbrab, eng orqadagi qatorga oʻt tib oʻt tirgan ekan.

Darsxona jim-jit edi, shu jimjitlik ichida birdan piqillagan ovoz eshitildi. Murabbiya boshini koʻt tarib:

- Nima boʻtadi, Mishel, yigʻtlayapsanmi? Nimaga? - deb soʻtbradi.

Mishel koʻt z yoshlaridan ivib ketgan yuzini qovʻtial bilan toʻtbsib oldi.

Uning oʻt rniga men javob berdim:

- Mishel karfagenliklarning yengilganiga xafa boʻtadi, shunga yigʻtlayapti, - dedim.

Sinfda biram qahqaha koʻt tarildiki...

Xullas, dugonalarim meni oʻt zlariga qovʻtshmaslikda haqli edilar. Faqat hammadan ajralib qolish, kap-kattakon qiz holimda esi past bola muomalasini koʻt rish uncha yaxshi narsa emas edi.

Yoshim oʻt n beshga qarab borardi. Hamma onalarimiz kelin boʻt lgan, buvilarimiz esa: B«Voy, shov tirim, uyda qolib ketyapsizlar! deb hayajonga tushadigan va hazrati Ayyub qudugʻtiga[7] chopadigan yosh...

Boʻt yim chov t zilmay qolgan edi. Ammo shov t x-oʻt hjarligimga qaramay, qomatim kelishib, chehramda ajoyib ranglar, nurlar yonib oʻt cha boshlagan edi.

Soqolli amaki bazan qovʻtllarimdan ushlab, meni deraza yoniga olib borardi-da, yuzimni xuddi koʻt zlariga surtadigandek, yuzini yaqin keltirib: B«Qizim, bu nima?.. Bu qanaqa rang, hey?.. Guldek toza-ya. Na soʻt badi, na eskiydi! - deyardi.

Oynaga qarab: B«Ha, jonim, qiz degan ham shunaqa boʻt ladimi? Feli boʻt ri bolasiga oʻt xshasa-yu, yuzi rassom chizganday chiroyli boʻt lsa! - deb oʻt ylar, universal magazin koʻt rgazmasida buvakni tomosha qilayotganday tilimni chiqarib, koʻt zlarimni olaytirib, oʻt zimni ermak qilar edim..

* * *

Tatillar ichida eng yaxshi koʻt rganim Pasxa bayrami edi. Bu ikki haftalik tatilni oʻt tkazish uchun Qov tzyotogʻtiga borganimda gilolar pishgan, katta bogʻt ning koʻt chaga qaragan tomonini boshdan-oxir toʻtbsib olgan daraxtlardagi gilolar chayqalib turgan boʻt lardi.

Gilosni juda yaxshi koʻt rardim. Ana shu oʻt n besh kunni chumchuqlar singari faqat gilos yeyish bilan tugatar, shoxlarining eng uchlarida qolgan giloslarni ham tugatmay turib maktabga qaytmas edim.

Bir kuni kechki payt daraxt ustiga chiqib olib, gilos yeya, danaklarini uzoq-uzoqlarga ota boshladim.

Shu danaklardan biri koʻt chada oʻt tib ketayotgan bir kekxa qovʻtshnimizning naq burniga borib tegsa boʻt ladimi?

Boyoqish nima boʻt lganini bilmay dong qotib qoldi, atrofiga telba koʻt zlar bilan jovdirab qaradi, lekin boshini koʻt tarib daraxtga qarash hech esiga kelmadi.

Ovozimni chiqarmasam, oʻt tirgan yerimdan qimirlamasam, balki meni hech koʻt rmay, bironta qush uchib ketayotib danak tushirib yubordi, deb qovʻt ya qolardi.

Men esam, nihoyatda qovʻt rqqanimga, uyalganimga qaramay, oʻt zimni tutolmasdan kulib yubordim.

Kattakon shoxda otga minib olganday oʻt tirgan, sira uyalmasdan, hayo qilmasdan kulayotgan qizni koʻt rdi-yu, boyoqish oʻt zini tutib turolmadi, jahli chiqqanidan qosh-koʻt zlarini oʻt bynatib:

- Barakallo, oppoq qizim, - dedi. - Bu ishingiz bizga yoqmadi, xudo biladi, sizday boʻt yi yetib qolgan kap-kattakon bir qizning...

Ob'isha zamon yer yorilsa, yerga kirib ketguday bo'ldim. Bechora guldek yuzim, kim biladi, qanday ranglarga kirdi ekan! Daraxtdan yiqilib ketish xavfiga ham qaramay, qov'illarimni maktabda kiyadigan kov'ylagimning kov'kragi ustida qovushtirib bo'ynimni xiyol bukdim-da:

- Kechiring, beyafandim, - dedim, - xudo haqqi, bexosdan bo'ldi... Yana ham to'vg'brisi, bilmay qoldim... - Bu gunohkorlarcha yolvorish usuli maktabda murabbiyalar, dindor o'quvchilar Bibi Maryam bilan Iso oldida duo o'z'qiyotgan mahallarida qov'llanadigan usul edi. Harholda, buning tasiri uzoq vaqtlardan beri sinab kelinardi. U necha asrlardan beri ilohiy ona bilan bolani shu qabilda yupatib kelgani uchun, bu keksani ham oxirda insofga keltirishi mumkin edi. Taxminimda yanglishmadim. Qov'ishnim bu ri yokor sov'zlarimga, ovozimdagi qaltiroqqa aldandi, yumshaldi. Nimagadir, menga biron yaxshi narsa aytish zarurligini sezganday:

- Bu xil parvosizlikning bo'yi yetib qolgan qizga zarari yetishi mumkinligini tushunmaysizmi? - dedi. Nima demoqchi ekanligini juda yaxshi tushunib tursam ham, kov'zlarimni pipiririb:

- Nega endi, afandim? - deb sov'bradim.

U kishi quyoshning yondosh tushib turgan nurlariga qov'lini parda qilib, menga diqqat bilan razm soldi, keyin xaxolab kuldi.

- Masalan, sizni o'vg'blimga olib bermoqchi bo'lsam...

Men ham kulib yubordim.

- U tomonga xotirjam bo'lsinlar, afandim. Odobli qiz bo'lganimda ham olmas edingiz!

- Nega endi, bilolmadim?

- Chunki mening daraxtga chiqish, gilos danaklarini otishdan ham kattaroq ayblarim bor... Birinchidan, boy qiz emasman...

Qulog'vimga chalingan gaplarga qaraganda, kambag'bal qizni hech kim nazariga ilmas emish... Innaykeyin, chiroyim ham yov'q... Mendan sov'brasangiz, bu - kambag'ballikdan ham kattaroq bir kamchilik...

Bu sov'zlar keksa beyni juda qiziqtirib qov'ydi.

- Siz xunukmisiz, qizim? - dedi.

Men lablarimni chov'chchaytirdim.

- Nimalar deypasiz? Nima, men o'z'imni bilmaymanmi? - dedim. - Qiz degan ham shunaqa bo'vlarmishmi? Qizga uzun bo'vy, sariq soch, moviy yoki yashil kov'zlar lozim...

Keksa bey bir mahallar chatoq yurganga o'vxshaydi... Gv'halati boqish, shirin tovush bilan:

- Oh, bechora qizim, - dedi. - Sen gov'zallikning nimaligini biladigan, o'z'zingning qandayligingni farq etadigan yoshdamisan-a?

Har nima bo'lganda ham... Qani, otingiz nima, bilib qov'hyaylik?

- Choliqushi.

- Ie, bu qanday ot bo'ldi?

- Pardon[8], meni maktabda shunday deyishadi-da... Asl ismim Farida. O'z'im singari qov'opol-tov'opol ism.

- Farida xonim... Sizning otingiz ham o'z'ingiz singari gov'z'al, bunga amin bo'vling. Koshkiydi o'vg'blimga sizdaqasini topsam...

Bilmayman, nima uchundir bu kibor qiyofali, shirin sov'zli kishi bilan shov'bxlik qilgim kelib ketdi.

- Shu holda o'z'lariga ham gilos otsak bo'vladi deng?

- Albatta... Albatta... Hech shubha yov'q...

- Hozircha ruxsat etsangiz, sizga bir oz gilos terib bersam. Meni kechirganingiz isboti uchun giloslarni, albatta, olishingiz kerak... Ikki minut...

Olmaxon chaqqonligi bilan shoxlarga tirmashib chiqib ketdim. Keksa qov'ishnim qov'illarini kov'zlariga tutib:

- Ana, shoxlar qirsillayati... Men sabab bo'vlaman-da... Yiqilasiz, Farida xonim! - deb baqirardi.

Men bu vahimaga etibor bermay, gapdan tolmas edim.

- Hayron bo'vlmang... Yiqilishga o'vrganib qolganman... Masalan, yaqin bo'vlsak, chakkamdagi yara izini kov'bradingiz.

Shunday izki, butun gov'zalliklarni hechga chiqaradi....

- Hay-hay, qizim... Yiqilasiz...

- Bo'vldi, afandim, bo'vldi... lekin bularni sizga qanday qilib beraman?! Topdim, afandim, buning ham yov'lini topdim..

Fartugimning chov'ntagidan rov'bmolcha oldim-da, unga giloslarni solib uchlarini tugunchaga o'vxshatib tugdim.

- Rov'bmolchaga parvo qilmang... Hali burnimni artganim yov'q... Top-toza... Iltimos, faqat yerga tushirmasdan ushlab olasiz...

Bir... Ikki... Uch!

Keksa qov'ishnim kutilmagan bir chaqqonlik bilan rov'bmolchani tutib oldi.

- Kov'bp rahmat, qizim, - dedi. - Ana xolos, endi rov'bmolchangizni qanday qaytarib beraman?

- Hechqisi yov'q... Sizga mendan hadya bo'v'la qolsin..

- Nega endi?

- Nega bo'vlmasin? Buning boshqa tomoni ham bor... Men bir necha kundan sov'ng yotoqxonaga qaytib ketaman.

Maktabimizda bir odat bor... Tatil kunlarida qizlar yigitlar bilan tanishishadi, keyin, maktab ochilganda, bularni bir-birlariga maqtanishadi. Men bunday narsalarni qilmaganim uchun ular oldida juda qisilaman... Ammo ular betimga ochiq-sochiq bir narsa deyishga botinishmaydi, meni mutlaqo ahmoq deb bilishsa kerak-da. Bu safar bir gv'halati ish qilaman... Maktabga qaytganimdan keyin, bir sirim borday boshimni solintirib o'vy surib yuraman, gv'hamgin-gv'hamgin kulimsiyman. Ular: B«Choliqushi, senda bir gap bor-a? deb, albatta, sov'brashadi. Men ham noxushgina: B«Yov'q, menda gap nima qilsin? deyman... Ishonishmay, meni qistay boshlashadi. Ana shundan keyin: B«Xayr, aytсам aytay... lekin birovga og'v'izlaringizdan chiqarmaysizlar, qargv'hanasizlar, - deyman-u, bitta yolgv'bonni dov'ndirib yuboraman.

- Qanday yolgv'bon?

- Siz bilan tanishganim yolgv'bonni osonlashtiradi. B«Sargv'bil, uzun bo'vy bir erkak bilan devor ustida dildorlik qilishdik, deyman... Albatta, oq sochli deya olmayman. Sochingizning o'v'zi ham yoshlikda oqara boshlagan bo'vlsa kerak...

Dugonalarimning felini bilaman-da. Darrov: B«Nima haqda gaplashdinglar? - deb sov'brashadi. Meni chiroyli ekansiz, dedi deb ont ichaman. Men ham unga bir rov'bmolcha gilos berdim, deb, albatta, aytmayman. Gul berdim, deyman... yov'q, bunisi ham to'vg'br'i kelmaydi...

Gulni rov'bmolchada bermaydilar-ku... Rov'bmolchani hadya qildim, deyman, vassalom...

Bir ozgina avval bir-birimiz bilan yoqalashguday bo'vlganimiz holda, endi kekse qov'ishnim bilan chaqchaqlashib kulishar,

qov'bl silkishib xayrlashar edik...

OB'isha yil yozida shu daraxtga chiqish illatim boshimga balo bob'ldi.

Avgustning oydin kechalaridan biri. Chorboqqa bir tob'lda mehmon kelgan edi. Bular orasida Narimon nomli yigirma besh yoshlardagi bir tul xotin ham bor edi. Uning onda-sonda chorboqqa kelgan kunlari katta voqea hisoblanardi.

Dunyoda ob'zlaridan boshqa hech kimni yoqtirmaydigan xolalarimdan tortib xizmatchi qizlarga qadar - hamma bu xotinga mahliyo bob'lib qolgan edi.

Narimonning eri bundan bir yil avval ob'lgan. Narimon erini juda ham yaxshi kov'brardi, deyishadi. Shuning uchun u hamisha qora kiyib yurar ekan. Lekin menga shunday tuyuldi, bu xotinning sarg'bmimir chehrasiga juda ham yarashib tushgan qora kiyimi aza tamom bob'lgandan sob'ng yechilguday bob'lsa, uning quruqligi oshkor bob'lib qoladi.

Narimonning menga qilgan muomalalari it mushukni erkalaganiga ob'xshardi. Lekin men unga hech elikmas edim. Oramiz ancha sovuq edi. Menga qilgan iltifotlarini juda sovuq qarshilardim.

OB'rtamizdagi sovuqlikning hali ham davom etganiga qaramay, tan berishim kerak: Narimon ob'lguday chiroyli edi. Menga yoqmaydigan bir narsasi bob'lsa, u ham nozu karashmalarga ob'chligi edi. Xotinlar ichida-ku ob'zini uncha-muncha yaxshi tutardi-ya, lekin, mabodo oraga bitta-yarimta erkak aralashib qolguday bob'lsami, ana unda yuzi ob'zgarar, ovozi, qahqahalari, qiliqlari butunlay boshqa tus olardi. Qisqasi, maktabimdagi yeng ichida ish kov'bradigan dugonalarimning yana ham savodi chiqqanrog'bi...

Eri haqida gap ochilguday bob'lsa, bu xotinning: B«O, mening hayotim bitdi! deb yolgb'on taassurot qoldirishga harakat qilishi jon-jonimdan ob'tib ketardi. U shunday qilganda ich-ichimda gb'bazabga kelar, B«kov'bzga yaqinroq birontasi uchrasin, kov'bramiz, deb ob'ylardim.

Chorbog'bmimizda Narimonga teng keladigan hech kim yov'fq edi. Latta Najmiyani esa, tabiiy, odam soniga qov'bshib bob'lmaydi. Xolalarim sochlari, boshlari oqargan qari xotinlar. Goh uning, goh buning oyoqlarini tushashdan boshqa gaplari yov'fq. U holda, u holda...

Men Narimonning chorboqqa mazaxov'brak bob'lib qolganining sababini seza boshlaganday edim. U esi past bob'lamni kov'bz ostiga olib qov'bygan edi. Yo tegmoqchimikan? Unday deb ob'ylamayman. OB'ttizga yaqinlashib qolgan tul xotinning yigirma yoshlardagi yigitchaga tegish harakatiga tushishi pastkashlikning borib turgani... Agar u bunday pastkashlikdan qaytmasa, bemani xolalarimda tajribasiz bolalarini kalxatga oldirib qov'bymaydigan kov'bz topilarmikan?

U holda, u holda?

U holdasi bormi? Baxtiyor tul, ob'bz hashamati, fantaziyasi oldida tiz chov'bkadigan bironta shov'bring qurg'burni topguncha mening bob'lam bilan kov'bnnglini chog'v'b qilyapti.

Komronni esi past dedim-a, yov'fq, qizishganimdan aytdim... Yov'fqa, u nima qilayotganini yaxshi biladigan sariq chayon.

Narimon bilan gaplashganda ob'zini pinhon tutishga tirishadi, lekin mendan qochib qutula olarmikan?

Bolalar bilan yoqalashib yo ipdan sakrab ob'bynab turgan, yoxud yerga yotib olib, qarta foli ochayotgan kezlarimda ham kov'bzlarim faqat ularda bob'bladi...

Bov'lam qaerda bob'lsa ham, ob'isha xotinning pinjiga kirib oladi. Goho hech narsadan bexabardek yonlaridan ob'tib ketaman. Ana shunday kezlarda ovozlari pasaytirishadi yo gapni boshqa yoqqa burib yuborishadi... B«Nima qilishsa qilishavermaydimi, senga nima? deyarsizlar. Menga nimami? Komron dushmanim bob'lganda ham, har holda, bob'lam... Qandayligi nomalum bob'lgan bir xotin uni buzar ekan-u, men qarab ob'btiramanmi?..

Nima tob'fgv'brisida gapirayotgan edim?.. Ha, avgustning oydin kechalaridan biri... Mehmonlar chorbog'v'b oldidagi ayvonda ob'brinsiz yoqilgan katta lampaning yorug'v'bida hangomalashib ob'btirishgan edi.

Narimonning musiqa notalari singari ob'blchovli, ohangdor qahqahalari asabimga tekkani uchun boqqa chiqib bir burchakda, qorong'v'bi daraxtlar tagida xayol surib ob'btirgan edim.

Azamat shoxlaridan bir qismi qov'bsdni boqqa osilib tushgan bitta qari chinor bor. Bechoraning yeyishga yaraguli mevasi bob'lmaganiga qaramay, salobati uchun yaxshi kov'brardim. Ustida, xuddi supada yurganday, hech qov'brqmasdan yuriladigan yov'bgv'bon, soyabon shoxlariga chiqib aylanar, yoxud ob'btirardim.

OB'isha kecha ham shunday qildim, anchagina baland shoxiga chiqib ob'btirdim.

Bir ozdan sob'ng qulog'v'bmimga yengil oyoq tovushi, orqasidan esa bob'bgv'biq qahqaha eshitildi.

Darhol kov'bzlarimni ochib, quloqlarimni ding qilib turdim... Nima desam bob'bladi. Bov'lam baxtiyor tul bilan men tomon kelardi...

Qarmog'v'biga baliq yaqinlashganini kov'brgan baliqchi singari, boshdan-oyoq diqqatga aylandim. OB'btirgan yerimda shovqin solib yubormasaydim, deb ob'btakam yorilardi. Behuda qov'brquv!

Ular ob'zlaridan shu qadar ketishgan ediki, ob'btirgan yerimda bong ursam ham eshitishmas edi. Narimon oldinda, bob'lam esa arab malayday tob'brt-besh qadam orqada kelardi. Devor orasidan ob'btib, nari ketishga madorlari yetmagani uchun men chiqib olgan daraxt tagiga kelib tob'bxtrashdi: B«Keling, jujuqlarim! Keling, qov'bzilarim!.. Sizlarni menga olloh nasib qildi. Bir ozdan sob'ng kov'brishamiz... Bu gov'bzal oydin kechada sizlardan unutilmas bir xotira qoldirish uchun qov'blimizdan kelganicha gb'bayrat qilamiz!

Xuddi shu choq bir chigirtka chirillay boshlamaydimi? Dod deyman! Bov'lamning baxtiyor tulga aytayotgan gaplarini eshitolmay qoldim... Qov'blimdan kelsa: B«Hoy, notavon, nimadan qov'brqasan? Bu yerlarda kim bob'blardi?.. Ovozingni chiqarsang-chi! deb baqirardim.

Komronning: B«Narimon, azizim, malagim, - degan sob'bzlarigina qulog'v'bmimga chalindi. Dagv'b-dagv'b titray boshladim.

Yiqilib tushmaganimda ham, sharpa qilaman, yaproqlarni shitirlatib yuboraman, deb qov'brqar edim. Bu orada Narimon xonimning ham bir-ikkita sob'bzini eshitdim... B«Iltimos qilaman, Komronbey, iltimos qilaman, - deyar edi u.

Nihoyat, ovozlari tindi. Narimon sekin-sekin devor tomon yurdi, qov'bsdni bog'v'bda boshqa birov bor-u, uni kov'brmoqchi bob'lganday, oyoqlarining uchiga turib qaradi.

Komron esa uning orqasida nima qilishini bilmayotganday turardi...

Bov'lamning birdan u tomonga yurganini, qov'blarini kov'btarganini kov'brdim... Yuragim qinidan chiqib ketayozdi, B«axiyri aqli boshiga keldi, bu yomon xotinga shapati otadi, deb ob'bylayman. Komron shunday qilsa qolsa, men ham hov'bngrab ob'bzimni daraxtdan tashlayman, u bilan umrbod yarashaman. Lekin u maxluq bunday qilmadi. Qizlarnikiga ob'bxshash oppoq qov'blari bilan Narimonning yelkalaridan, keyin esa bilaklaridan mahkam ushlab ob'bziga tortdi. Quchoq quchoqqa, nafas nafasga tutashdi. Chinor barglari orasidan tushgan oy yorug'v'bida ikkovining sochlari bir-birinikiga aralashib ketganini kov'brdim.

Yo rabbiy, bu qaday razolat, qanday razolat-a! Butun vujudim dagʻib-dagʻib titrardi. Bir oz avval ularga gʻhalati bir oʻbyin koʻrsatib qoʻyishga qaror qilgan boʻlsam, endi meni sezishmasin deb oʻbtakam yorilardi. Haqiqiy qushga aylanib, bu shoxlardan koʻbka parvoz qilishni, osmondagi oy manzilida gʻboyib boʻlib, bu dunyodagi odamlarning yuzlarini koʻrmaslikni nechogʻblik istar edim!..

Lablarimni barmoqlarim bilan siqib turganimga qaramay, ogʻbzimdan bir ovoz chiqdi. Bu faryod boʻlsa kerak. Lekin pastdagilar tushunguncha faryodim qahqahaga aylandi. Uyatsizlarning oʻbsha damdagi talvasasini, qoʻbqvini bir koʻbbsangiz edi!

Bir ozgina oldin oyoqlarini oy yogʻbdusi kabi yerga tegizmay yurayotganday tuyulgan baxtiyor tul endi daraxtlarga urilib, qoqinib-suqinib qocha boshladi. Xolavachcham ham shunday qilmoqchi boʻldi. Lekin Narimon izidan bir necha odim bordi-yu, keyin nima oʻbhlasa oʻbhylagandir, tarvuzi qoʻbtligʻbidan tushib qaytib keldi.

Men qiladigan boshqa ish topolmaganim uchun hamon kular edim. U mashhur B«Qargʻba bilan Tulki ertagidagi tulki singari, daraxt tagida u yoq-bu yoqqa yura boshladi.

Nihoyat, uyatni bir yoqqa yigʻbhishtirib qoʻbyib:

- Farida, jonginam, bir oz pastroqqa tusha olasizmi? - dedi.

Men kulgini toʻbtxtatib, jiddiy ohangda:

- Nima ishingiz bor? - dedim.

- Hech... senga gapim bor edi-da...

- Mening esa siz bilan gaplashadigan gapim yovʻbq... Rohatimni buz mang.

- Farida, hazilingni qoʻby...

- Hazilimni? Nega qoʻbyar ekanman?

- Lekin haddingdan oshyapsan... Sen pastga tushishni xohlamasang, men tepaga chiqishim mumkin.

Ana xolos, bunisiga nima deysan! Yovʻblda ketayotganida kichkinagina koʻblob suvni koʻbrib esankirab qoladigan, hatlashga qaror berishdan avval tuffilariga, suvga uch-tovʻbtr marta qarab oladigan, kursiga oʻbtirish oldidan shimining tizzalarini barmoqlarining uchi bilan ushlab yuqori tortib qoʻbyadigan nozik, nozanin boʻbblamning daraxtga chiqmoqchi boʻbblgani-chi, qoʻby, kulma!

Shu kecha Komron chindan ham vahshiylashgan edi. Pastdagi shoxlardan biriga osilib chiqdi, keyin yana ham yuqori chiqish harakatiga tushdi.

Shu kecha u bilan daraxt ustida yuzma-yuz kelish fikri nimagadir meni hayiqtirardi. Uchrashsak falokat yuz berardi. Uning yashil ilon koʻbzlarini yaqindan koʻbbsam, daraxt shoxlari orasida potirlashib bir-biri bilan olishgan ikki yirtqich qushga aylanamiz.

Koʻbzlarni oʻbyib, pastga otamiz. Yo uni, yo oʻbzimni.

Lekin, nima uchundir, bu yomonlikni ravo koʻbbrmadim.

Joyimda toʻbgʻbrilanib, keskin tovush bilan buyurdim:

- Tovʻbtang oʻbsha yerda!

U parvo qilmadi, javob ham bermadi. Chiqib olgan shoxi ustida toʻbgʻbrilanib, yana ham yuqoriga qaray boshladi.

- Tovʻbtang, oqibati yomon boʻbladi! - dedim. - Bilasizki, men Choliqushman. Daraxtlar mening koinotim. Bu joylarga mendan boshqa odamning oyoq bosishiga koʻbzim yetmaydi.

- Bu yana qanday gap boʻldi, Farida?

Haqiqatan ham bu qanaqa gap edi?

Nochor hazilga oldim. Yaqinlashsa, yana ham yuqori chiqish taraddudiga tushib:

- Bilasizki, sizni hurmat qilaman, - dedim. - Sizni daraxtdan yiqilishga majbur etsam juda yomon xafa boʻblaman. Hozirgina sher oʻbqigan ovozingiz birdaniga B«Voydod!, B«Voydod! deb baqira boshlasa, fojia boʻbladi.

Uning ovozini taqlid eta turib, qahqaha urib kulib yubordim.

- Boʻblmasa koʻbbrishamiz! - dedi Komron.

Qoʻbqv unga dalda, chaqqonlik bagʻbhishladi. Tahdiddan hayiqmay, ostimdagi shoxlarga tirmasha boshladi.

Daraxtda quvlashmahoq oʻbyinini boshladik. U yaqinlashdi deguncha men yuqori chiqaman. Shoxlar hamon ingichkalashib boradi. Bir qur devor ustiga sakrab tushib qochmoqchi ham boʻbldim. Biroq sakrashga qurbim yetsa ham, sakramayman, nimagaki, bir yerimni mayib qilib olgunday boʻbbsam, boʻbblam oʻbbrniga mening dodlash ehtimolim bor.

Harholda nima boʻbbsa ham, shu kecha bir-birimizga yaqin kelmasligimiz kerak. Siyosatni oʻbzgartirib soʻbbradim:

- Men bilan nega bunchalik gaplashmoqchi boʻbblganingizning sababini bilsak boʻbbladimi?

Savolimni eshitib, u ham oʻbzgardi, jiddiy tus olib:

- Sen bilan hazillashyapmiz-u, lekin masala juda muhim, Farida... Sendan qoʻbbrqapman... - dedi.

- Shunaqami? Nimadan qoʻbbrqasiz?

- Shovʻbxlik qilishingdan...

- O, har kungi ishim-ku bu!

- Bugungisi boshqa kunlardagiga oʻbxshamaganidan...

- Bugun biron favqulodda narsa yuz berdimi?

Komron juda charchagan, uzukkan edi. Shimi ham esiga kelmay, shoxlardan biriga oʻbtirdi. Hamon hazillashayotganday koʻbbrinsa ham, aslida yigʻbblab yuboradigan ahvolda edi.

Unga achinganim uchun emas, u bilan gaplashishga toqatim qolmagani, undan tezroq qutulгим kelgani uchun:

- Gʻbham yema, - dedim, - qoʻbbrqadigan hech narsa boʻbblgani yovʻbq, koʻbblingni toʻbq tutaver... Bor, mehmonlaring oldiga, ayb boʻbladi.

- Farida, shunchaki soʻbzmi yo ontmi?

- Soʻbz ham, ont ham... Xohlaganing...

- Ishonsam boʻbbladimi?

- Meningcha, ishonish kerak... Axir burungiday yosh bola emasman-ku...

- Farida...

- Innaykeyin, hayronman: mening nima deyishimdan qoʻbbrqasan? Men-ku daraxtda oʻbz yovʻblimcha oʻbtiribman...

- Qaydam, ichimda hech ishongim kelmaydi...

- Katta bob ʻlib qolganimni, esi kirgan qiz bob ʻlganligimni senga aytishdan, albatta, bir maqsad bor... Bor, suyukli bob ʻlam... Ortiq uzukma... Bazi narsalar borki, bularni yosh bola ham sezadi... Lekin ulgʻ ʻayib borayotgan yosh qiz hech farqiga bormaydi. Bor, kov ʻnglingni xush qil....

Komronning vahmi sekin-sekin hayratga aylanib borayotganday kov ʻrinardi. Meni albatta kov ʻrgisi kelgandek, boshini kov ʻtarib:

- Gaplaring butunlay boshqacha-ya, Farida, - dedi.

Gap chov ʻzilsa, keti kov ʻrinmasligi mumkin. Shuning uchun yasama gʻ ʻazab bilan baqirib berdim.

- Bas endi!.. Gapni chov ʻzaversang sov ʻzimni qaytarib olaman... Tushunsang-chi!

Pov ʻpizam uni qov ʻrqi. Shoshib-pishib daraxtdan tushdi-da, Narimon ketgan tomonga qarab yurishdan uyalganday, bogʻ ʻning etagiga qarab ketdi.

Baxtiyor tul ov ʻsha kechadan sov ʻng chorbogʻ ʻda kov ʻrinmadi. Komronga kelsak, uzoq vaqtlargacha mendan hadiksirab yurdi, men buni sezdim.

Komron Istambulga tushganda, har safar menga hadyalar olib qaytardi. Bitta rasmi yapon soyapari, shoyi rov ʻmolchalar, ipak paypoqlar, yuraksurat pardozi oynasi, chiroyli qov ʻl sumkasi tortiq qildi...

Bolalik shov ʻxlklarini tashlamagan qizdan kov ʻra kov ʻproq yetilgan qizga yoqadigan bu narsalarning menga hadya qilinishida qanday mano bor edi? Choliqushining kov ʻzlarini bob ʻyashdan, janjallarining oldini olib, shov ʻxligiga tov ʻsqin bob ʻlishdan boshqa nima ham bob ʻlardi?

Birov seni esdan chiqarmasa, zavqlanish mumkinligini tushunadigan yoshga yetib qolgan edim. Yana bu chiroyli narsalar ov ʻzimga ham yoqardi.

Lekin bu hadyalar menga manzur bob ʻlganini na Komronga, na boshqalarga bildirgim kelmas edi.

Buning ustiga nozik qamishlar terilgan, qiyiq kov ʻzli yapon qizlarining suratlari bilan bezalgan soyaparimni yerga, tuproqqa tushirgan paytlarimda olmasam, xolalarim:

- Farida, senga berilgan hadyalarni shunday qadrlaysanmi? - deb tana qilishardi.

Sumkaning yaltiroq, yumshoq terisiga barmoqlarim tekkanda, hamisha hurmat hissi tuyardim; bir kun ana shu sumkaga qov ʻlimdagi hov ʻl mevalarni solmoqchi bob ʻlganday bir harakat qilib, xolalarimni rosa jagʻ ʻillatdim.

Yana ham hushyorroq bob ʻlganimda, Komronning bu hadigidan yana ham kov ʻproq foydalanar, turli dov ʻq-pov ʻpisa bilan uni yana nimalar... nimalar olib berishga majbur etardim.

Lekin ov ʻzim shu qadar yaxshi kov ʻrgan bu narsalarimni yirtgim, sindirgim, keyin oyoqlarim ostiga olib yigʻ ʻlab turib deysagim kelardi.

Bov ʻlamga bob ʻlgan kekim, nafratim hech tarqalmas edi.

Boshqa yillar maktabning ochilishi kunlari yaqinlashgan sari boshim ogʻ ʻrir, kov ʻzlarim tinardi. Ammo ov ʻsha yil bu uydan, bu odamlardan uzoqlashadigan kunimni intizorlik bilan kutdim.

* * *

Maktab ochilgan haftaning yakshanbasida murabbiyalar bizni Qyagʻ ʻitxona[9] tomonga olib chiqishdi. Murabbiyalar kov ʻchada yurishni juda yomon kov ʻrishadi, lekin ov ʻsha kuni nima bob ʻldiyu qorongʻ ʻigacha qolib ketdik.

Men eng orqada ketayotgan edim. Qanday bob ʻlganligini bilmayman. Bir mahal qaragam, dugonalarim bilan mening

ov ʻrtamdagi masofa juda uzayib ketibdi. Meni odatdagicha oldinda ketayotibdi deb ov ʻylashgan bob ʻlishsa kerak, hech yoqdan meni yov ʻqlovchi ovoz chiqmadi. Bir payt yonimga bir kov ʻlanka kela boshladi. Qaragam Mishel:

- Senmisan, Choliqushi? Nega yakka ov ʻzing sudralib ketyapsan? - dedi.

Ov ʻng oyogʻ ʻhimning boldiriga chandilgan rov ʻmolchani kov ʻrsatdim.

- Hali ov ʻynab turib yiqilganimda, oyogʻ ʻhimni yaralab olganimdan bexabarga ov ʻxshaysan-a? - dedim.

Mishel yomon qiz emas edi. Holimga achindi.

- Xohlaysanmi, senga yordam qilay?

- Harholda, meni opichib olish fikring-ku yov ʻqdir?..

- Tabiiy, yov ʻq... Iloji yov ʻq-da... Faqat qov ʻltiqlab olishim mumkin, xov ʻrpmi? Bunday emas... Qov ʻlingni yelkamga qov ʻy...

Mahkamroq ushla... Men ham belingdan ushlab olaman... Ogʻ ʻrigʻ ʻing picha kamayadi... Qalay, yurganingda joning uncha ogʻ ʻrimayaptimi?

Aytganini qildim. Haqiqatan, ahvolim ancha yengil tortdi.

- Mersi[10], Mishel, sen juda ajoyib qizsan, - dedim.

Bir oz yurganimizdan sov ʻng Mishel:

- Bilasanmi, Farida, bu ahvolda yurganimizni dugonalarimiz kov ʻrishsa, nima deb ov ʻylashadi? - deb sov ʻradi.

- Nima deb ov ʻylashadi?

- Farida ham oshiq bob ʻlibdi... Mishelga dardini aytyapti, deb ov ʻylashadi.

Birdan tov ʻxtadim.

- Gaping rostmi? - deb sov ʻradim.

- Albatta...

- Unday bob ʻlsa, qov ʻltigʻ ʻhimdan chiq.

Shu buyruqni bera turib, askar komandiriday jiddiy tus oldim.

Mishel meni hamon qov ʻyib yubormay:

- Eski safsata, - dedi, - nahotki shunga ham ishonsang?

- Safsatami, nega?

- Qizlar sening qanaqaligingni bilishmaydimi?

- Nima demoqchisan?

- Hech senda bunday mojaro bob ʻlishi mumkin emasligini... Birov bilan yurish ehtimoling yov ʻqligini...

- Nega endi?.. Meni xunuk deb ov ʻylaysanmi?

- Yov ʻq... Xunuk demayman... Aksincha, chiroyli ham... Faqat ov ʻlguday laqmasan, ogʻ ʻzing bob ʻsh....

- Meni shunday deb ov ʻylaysanmi?

- Mengina emas, hamma ham shunday deb oʻtlaydi... Sevgi bobida Choliqushi chinakam gurd deyishadi. Turkchasini ammo uncha yaxshi bilmayman-u, lekin frantsuzchasiga gurd degani osmaqovoq, suvqovoq, bolqovoq manolarini beradi. Qaysi biri bob ʻlsa ham yomon narsa... Zotan, pastak bob ʻyim, bob ʻliq gavdam bilan bu qovoqlardan biriga anchagina oʻtshab ham ketishim mumkin... Shu holda Choliqushidan keyin menga yana gurd degan laqab qoʻyilsa koʻp yomon bob ʻladi! Nima qilib bob ʻlsa ham odamni sharmanda qiluvchi bu xavfning oldini olish kerak. Mishelning oʻzidan oʻtgan bir qiliqni qildim - boshimni yelkasiga qoʻydim, tagdor qilib yuziga qaradim, keyin gʻamgin kulimsirab:

- Mayli, sizlar shunday deb oʻtlay turinglar, - dedim.

- Nima deyapsan, Farida?

Mishel taqa-taq toʻxtadi, menga ajablanib qaradi. Men bob ʻynimni qisib tasdiqladim.

- Afsuski, shunday, - dedim. Keyin yolgʻonimning osonroq hazm qilinishi uchun bir oh ham urib qoʻydim.

Mishel bu safar hayratidan ayyuhannos tortib yubordi:

- Ajoyib!.. Juda ajoyib, Farida!.. Afsuski, hech ishongim kelmaydi.

Bechora Mishel sevgi savdosiga shunchalar ishqiboz ediki, buni boshqalarda sezdi deguncha, yuragi suyunchlarga toʻlib ketardi. Faqat oʻzi aytganidek, ishonishga, ochiq-oshkor sevinishga botinolmasdi.

Beadabgarchilik qilib qoʻydim. Nomusim uchun buni oxiriga yetkazishim kerak.

- Shunday, Mishel, men ham birovni yaxshi koʻraman, - dedim.

- Faqat yaxshi koʻbrasan xolosmi, Choliqushi?

- Shubhasiz, uning ham mayli bor, grand[11] gurd.

Boya uning menga aytgan gurd soʻzini men ham oldiga B«katta sifatini qoʻshib oʻziga hadya etdim-u, B«bu sensan, sening oting bu deyish esimga kelmas edi.

Demak, yolgʻon boshlanar-boshlanmas oʻzimni tanitishga muvaffaq boʻlibman, naqadar baxt!

Mishel endi meni zob ʻr mehr bilan suyab borardi.

- Aytib ber, Farida... Aytib ber, qanday boʻldi? Demak, sen ham, a? Qanday ajoyib narsa, a, shunday emasmi?

- Albatta ajoyib!..

- Kim u?.. Yaxshi koʻrgan yigiting juda ham chiroylimi?

- Juda chiroyli!

- Qaerda koʻrding? Qanday tanishding?

- ...

- Bas, koʻp yalintiraverma.

Oʻzim ham yalintirmayin deb oʻtlay turibman. Lekin nimani toʻqib gapiraman? Ana shunisini bilmayman. Sevgili kishing boʻlganda shoshib qolasan, chunki uning visolini eslashning oʻzi naqadar qiyin, naqadar qiyin...

- Bob ʻla qol, Farida... Yashirma... Bob ʻlmasa men bilan hazillashibsan-da.

Birdan shoshib qoldim. Hazilmi? Xudo saqlasin... Men osmaqovoq yo suvqovoqmanmi?.. Bob ʻlmasa shunday bir ishq savdosini toʻqiyki, oʻzing hayron qolgin!..

Mishelga sevgan kishim bilan maqtanish uchun kimning otini aytсам sizga manzur boʻladi? Komron!..

- Bob ʻlam bilan ishqibozlik qilishamiz...

- Oʻtgan yil maktab dahlizida men koʻrgan sargʻimtir yigit boʻlangmi?

- Xuddi oʻsha...

- O, qanday chiroyli, a!

Men sizga aytdim-ku, Mishel sevis uchun yaratilgan qiz edi... Komron shu mahalgacha maktabga ikki yo uch marta kelgandir... Mishel, jigar hidi dimogʻiga urgan mushuk singari, yosh yigitning hidini bilib darrov dahlizga yugurib chiqqani, bizni poylagani qiziq emasmi axir?

Yulduzlar chiqdi. Kuz kirib qolganiga qaramay, havo odam dimogʻiga ekin boʻylarini urib turgan yoz havosiga oʻtshardi. Vujudim butun ogʻirligi bilan Mishel yelkasiga tushdi, sochlarimiz, betlarimiz bir-birimiznikiga yopishdi. Men oʻzim toʻqigan afsonani hikoya qila boshladim.

- Bundan ham chiroyliroq kecha edi, - dedim. - Eshik oldidagi odamlardan uzoqroqqa ketdik... Men oldinda, bob ʻlam ikki-uch odim orqada... U menga ajoyib narsalar soʻzlardi. Ammo nimalar soʻzlaganini takrorlamayman. Chunki xohlamayman... Chigirtkalar biram chirillashdiki... Yurdik, yurdik... Oy yogʻib usida hovuzga aylangan maydonlardan daraxtlar orasidagi qorongʻi joylarga kirib ketamiz. Keyin yana oydin maydonlarga chiqamiz... Bir ozdan soʻng tagʻin qorongʻilikka shovʻngʻiyimiz.

- Bogʻinglar muncha uzun ekan, Farida?

Xato qilib qoʻyishdan juda qoʻrqaman.

- Yob ʻq, uncha uzun emas, oʻzimiz sekin-sekin yurdik-da... - dedim, keyin hikoyamning u yogʻibini aytdim. - Axiri yob ʻlimiz oxiriga ham keldi... Bogʻning etagida qoʻshnimizning devoriga osilib tushgan kattakon chinor bor. Oʻshaning tagiga kelib toʻxtadik. Men oyoqlarimning uchida turib, oʻzimni qoʻshnimizning bogʻiga qarayotganga soldim... U qoʻllarini ishqaydi... Bir nima qilmoqchi... Lekin yuragi betlamaydi...

- Orqangni qilib turgan bob ʻlsang... Bu narsalarni qanday koʻrding.

- Bob ʻlamning soyasi devorga tushib turuvdi-da... Shundan...

Rolimni juda yaxshi oʻynayotgan bob ʻlsam kerakki, gapirib turib titrar, ovozim boʻlgʻozimga tiqilib qolar, koʻzlarimga yosh kelar edi...

- Keyin nima boʻldi, Farida, keyin?

- Keyin xolavachcham birdan bilaklarimni ushladi...

- Voy, qanday ajoyib-a!.. Keyin-chi?

- Keyin... u yogʻibini bilmayman...

- E, juda qiziq joyda toʻxtatib qoʻyding-da...

- Keyin daraxtdan bir qush sharpasi keldi... Juda yomon qush ekan... Qoʻrqib qochib ketdik...

Ortiq koʻz yoshlarimni tutolmas, boshimni Mishelning koʻksiga qoʻyib olib, piq-piq yigʻib ʻlar edim... Bu yigʻib qancha

chovʻzililar ekan, bilmayman... Xayriyat, yovʻbq bovʻb lib ketganimizni axiyr sevizshdi... Baqirib-chaqirib bizni izlay boshladilar. Mishel ularga ovoq qildi.

- Ketyapmiz, lekin tez yurolmayapmiz, - dedi. - Choliqushining oyogʻi lat yebdi...

Yasha, Mishel!.. Men ham xuddi shuning uchun yigʻib layapman... Endi tezroq yurib ketishimiz mumkin.

ovʻbsha kecha hamma uxlagandan keyin ham ovʻb nimda yigʻib lab yotdim. Lekin shunisiga aminmanki, bu safar yoshlar rol tufayli emas, ovʻb z-ovʻb zimga achinganim tufayli tovʻb kilmoqda edi. Modomiki, dugonalarimga ovʻb zimning gurd emasligimni isbot etish uchun bitta yolgbʻon tovʻb qishga qaror bergan ekanman, dunyoda boshqa odam topilmagandek, nega endi bovʻb lamni, dunyoning hech jinim suymaydigan insoni bovʻb lgan Komronni tilga oldim? Ertalab uygʻbonar-uygʻbonmas Mishelni qovʻb lidan ushlab bir chetga tortaman-u, kechqurungi gaplarimning hammasi yolgbʻonligini aytaman, deb kovʻb nglimga tugib qovʻb ydim. Lekin, netayki, ertalab uygʻbonganida jahlim tarqalgan, xijolatpazligim ham meni tark etgan edi.

Menga har mahalgidan boshqacha kovʻb z bilan qarab, kasal bolaga qilinadigan muomalani qila boshlagan Mishelga haqiqatni aytishga botina olmadim.

Mening gapim sekin-sekin dugonalarim orasiga tarqaldi. Mishel ularga qattiq tayinlagan bovʻb lsa kerak, hech kim menga bu gapning uchini chiqarmasdi. Faqat qarashlaridan, kulishlaridan nima demoqchi ekanliklarini bilib turardim. Bu narsa menda gbʻhalati gbʻhurur tugʻb dirdardi. Shovʻb xligimni, yaramasligimni bir necha vaqtgacha tashlashga majbur bovʻb ldim. Endi har kim menga bovʻb lasini yaxshi kovʻb rib qolgan qiz, deb qarar edi... Shunday bovʻb lgandan keyin kap-katta qizning govʻb dak bola singari hatlab, sakrab ovʻb ynashi, yaramasliklar qilishi juda ham yarashmagan narsa-da!

Afsuski, sut bilan kirgan jon bilan chiqadi, deydilar. Kechqurunlari oxirgi tanaffusda Mishelning qovʻb lliga osilib, unga yana tovʻb qigan uydirmalarimni aytar, shu bilan birga ovʻb zim ham shayton vasvasasiga uchib borar edim.

* * *

Yana bir sayohatdan endi qaytib kelgan edik.

ovʻbsha kuni Mishel nima uchundir biz bilan sayrga chiqmadi. U meni eshikda kutib oldi, qovʻb limdan ushlab, meni bogʻb ning bir burchiga yugurtirib olib keldi.

- Senga bitta gap topib qovʻb ydim, - dedi. - Ham suyunasan, ham xafa bovʻb lasan...

bʻbʻb !?

- Bugun sening malla bovʻb lang maktabga keldi!..

- ...

- Albatta, seni yovʻb qlab kelgan-da... Koshkiydi sen ham men bilan qolgan bovʻb lsang.

Ishongim kelmas edi. Muhimroq sabab bovʻb lmasa, Komron meni nechun axtarib kelsin? Mishel harholda yanglish kovʻb rgan bovʻb lsa kerak.

Lekin shubhamni ovʻb ziga aytmadim. Yolgbʻondakamdan ishongan bovʻb lib:

- Yigit kovʻb ngil bergan qizini kovʻb rgani kelishidan ham tabiiyroq narsa bovʻb lishi mumkinmi? - dedim.

- Albatta.

Mishel betimni siladi.

- Xafa bovʻb lma, yana keladi, - dedi, - modomiki yaxshi kovʻb rlar ekan...

- Shubhasiz...

ovʻbsha kuni kechqurun ovqatdan sovʻb ng Matild opa meni chaqirdi-da, zar tasma bilan bir-biriga bogʻb llangan rasmlari ikkita qand qutichani uzatib:

- Bularni senga bovʻb lang olib keldi, - dedi.

Matild opa hech jinim sevmaydigan xotin. Ammo qutichalarni uzatayotganida bovʻb yniga osilib betlarini ovʻb pishdan ovʻb zimni zovʻb rgʻba ushlab qoldim.

Demak, Mishel xato kovʻb rmagan. Meni bovʻb lam yovʻb qlab kelgan ekan. Dugonalarim orasida mening chovʻb pchagimga shubha bilan qarovchilar bovʻb lsa, bu ikkita qutichani kovʻb rgandan keyin ular ham fikrlarini ovʻb zgartirishga majbur bovʻb ladilar.

Naqadar yaxshi!

Qutichalarimning biri likyorli rang-barang konfetlar, ikkinchisi esa zar qogʻb hozlarga ovʻb rlangan shokoladlar bilan tovʻb la edi.

Uch-besh oy ilgari bovʻb lganda, bu narsalarni eng yaqin dugonalarimdan ham zovʻb r ehtiyot bilan yashirgan bovʻb lardim. Ammo ovʻb sha kecha dars tayyorlash soatida qutichalarim sinfda qovʻb ldan-qovʻb lga kovʻb hchib yurdi. Qizlar esa har qaysisi ovʻb z insofiga qarab qutichadan bitta, ikkita, yo uchadan konfet olishdi.

Bazilari uzoqdan tagdor ishoralar qilardi. Men ovʻb zimni uyalayotganga solib, yuzimni chetga ovʻb girar, kular edim. Qanday yaxshi-ya!

Mishel, afsuski, tagidagi zar qogʻb hozlari kovʻb rina boshlagan qutichalarimni ovʻb zimga qaytarib berayotib:

- Bu qutichalar, odatda, kelin qizlarga beriladigan shirinlik qutichasi bovʻb ladi, Farida, - deb pichirladi.

ovʻb zim tovʻb qigan ertak menga juda qimmatga tushdi, lekin nachora?

Oradan uch kun ovʻb tdi. Imtihon uchun bir geografiya xaritasini bovʻb yoyotgan edim. Menga bovʻb yoqchilik hech tovʻb gbʻri kelmasdi. Uncha epim bovʻb lmagani uchun har gal ranglarni bir-biriga aralashtirib yuborar, qovʻb llarimga, lablarimga rang tegizib olardim.

ovʻbsha kuni ham shu ahvolda turganimda darvozabonning qizi sinfga kirib, bovʻb lam meni kovʻb rgani kelganini, hozir qabulxonada kutib turganini aytdi. Nima qilishimni bilmay, kursida ovʻb torgan ovʻb qituvchimizga alanglab qaray boshladim. Bu hali-hali esimda.

- Bor, Farida, xaritagani qovʻb y, ovʻb sha yerda turaversin... Mehmonning oldiga chiq, - dedi.

Xaritalarni-ku, joyida qoldiraman, juda soz... Ammo mehmonni qaysi qiyofada kovʻb rgani chiqaman?

Yonimdagi dugonam fartugining chovʻb ntagidan kichkina oynakcha chiqardi-yu, meni ermak qilayotganday, rovʻb paramga qovʻb yib qovʻb ydi.

Yuzim bilan ogʻb zimning ahvoliga maymunlar yigʻib laydi. Xat yozganda ruchkani ogʻb zimga solish odatim bovʻb lgani uchun movʻb yqalamni ham ogʻb zimga solibman. Lablarimda sariq, qizil, kovʻb k ranglar yovʻb l-yovʻb l bovʻb lib yotardi. Bularni na rovʻb pmolcha bilan artib, na suv va na sovun bilan yuvib chiqarishning iloji yovʻb qligini, bunday qilguday bovʻb lsam, butunlay surkab yuborishim mumkinligini bilardim.

Komronning-ku ahamiyati yovʻogʻbʻ-a, uning oldiga qaysi alfozda chiqishni xohlasam, ovʻsha alfozda chiqaveraman-u, lekin keluvchining kimligini bilib, piq-piq kulishayotgan dugonalarim kovʻbzida men kovʻngil bergan, hatto unashilish oldida turgan qizman. Xudo ovʻbz jazosini bersin!

Yovʻlakdan chiqayotganda kovʻbzim tushgan oyna yuragimning qabziyatini beshbattar oshirib yubordi. Shu qadarki, dahliz bobʻsh bobʻlganda, mutlaqo ichkariga kirmagan bobʻlardim. Nima qilayki, u yerda ham harakatimga mano beradigan begona odamlar bor.

Nachora, bobʻlar ish bobʻldi. Eshikni jadal ochdim-u, ichkariga ovʻhday otilib kirdim. Komron deraza yonida tikka turgan ekan. Tovʻogʻbʻri oldiga borguday bobʻlsam, kim biladi, balki qovʻl olishib kovʻbrishishga tovʻogʻbʻri kelar; bobʻlamning xotinlamikiga ovʻhxshash toza, chiroyli qovʻl lini kir qovʻl imning ranglari bilan rasvo qilib qovʻhyishim mumkin.

Kovʻbzim stol ustida yana zar tasmalar bilan bir-biriga bogʻbʻlangan paketlarga tushdi. Bular menga ekanligini tushundim. Endi shovqin kovʻbtarmasdan qovʻbllarimdagi, lablarimdagi bobʻhyoqlarni yosh bola tentakligi pardasi ostiga yashirishdan boshqa chora qolmagan edi. Qora fartugimning etaklarini ushlab, paketlar oldida chiroyli, uzun bir reverans qildim. Shunda barmoqlarimni bir oz bobʻlsa ham etaklarim bilan yashirish imkonini esdan chiqarmadim; keyin paketlarga bir qator haroratli ovʻbpushlar yuborib, shu bahonada lablarimning bobʻhyoqlarini ham birmuncha berkitdim.

Komron kulib yonimga keldi. Unga ham bir oz iltifot qilish kerak edi.

- Juda katta iltifotda bobʻblibsiz, Komronbey afandim, - dedim. - Garchi shokolodlar, konfetlar qiligʻbʻim haqqi bobʻlsa hamki, odam bir oz xijolat tortar ekan... Ilgarigi kungi qutichada bir xil konfet bor edi. Xudo xohlasa, ovʻshalarning opa-singillari shu qutichalardan chiqib qolsa ajab emas... Lekin haqiqiy tarifiga imkon yovʻbq. Odam ularni ogʻbzida eritganda, yuragi ham birga erir ekan.

Komron:

- Bu safar yana ham qimmatliroq narsa toparsan, deb ovʻhlayman, Farida, - dedi.

Yasama bir shoshqinlik, sabrsizlik bilan u kovʻbrsatgan qutichani ochdim. Ichidan ikkita zar qogʻbʻozli kitob chiqdi. Bular mavlud bayramlarida kichik bolalarga hadya qilinadigan rasmiy ertaklar qabilidagi narsalar edi. Bobʻlam men hech anglay olmagan bir sabab bilan kalaka qilmoqchi bobʻlgan bobʻlsa kerak. Shu niyatda bu yerga ovora bobʻlib kelishi chindan ham uyat... Nima qilay, yo tazirini berib qovʻbysammikan? Hayronman, ammo ovʻbzimni tutolmadim. Bobʻhyoqli lablarimga sira yarashmagan bir jiddiyat bilan:

- Hadyalarning hammasi uchun tashakkur bildirish kerak, - dedim. - Ijzat bersangiz, sizga kichik bir ogohlantirish qilsam... bir necha yil avval siz ham yosh bola edingiz... lekin ovʻsha vaqtda ham jiddiyatingiz, ogʻbʻirligingiz bilan katta odamlarga ovʻhxshardingiz-u, harholda bola edingiz, shunday emasmi? Xudoga shukur, siz yildan-yilga ovʻhsyapsiz, rasmiy roman qahramonlariga ovʻhxshash yigit bobʻlib boryapsiz-u, men nima uchun doimo turgan yerimda qotib turibman.

Komron hayrat bilan kovʻbzlarini olaytirdi.

- Pardon, Farida, anglamadim, - dedi.

- Anglamaydigan hech narsa yovʻbq. Siz katta bobʻhlyapsiz-u, nega men B«Oltin kutubxona ertaklarini ovʻbqiydigan govʻbdak holda qolyapman? Nega men ovʻbn besh yoshga kirib qolgan qizga qilinadigan muomalaga loyiq bobʻlmayapman?

Komron hamon yuzimga taajjublanib qarardi.

- Yana anglamadim, Farida?

Uning anglamaganiga ajablanib yelkalarimni qisdim, lablarimni burdim. Lekin, tovʻogʻbʻrisi, nima demoqchi bobʻlganimni ovʻbzim ham tushunmasdim. Qilmishimga pushaymon yeyar, qochib ketish payini izlar edim.

Endi asabiy harakat bilan ikkinchi qutichaning ipini uzdim. Bundan yana ovʻsha xil konfetlar chiqdi.

Komron hamon bir rasmiyat bilan sal egildi.

- Sizga bobʻhyiga yetib qolgan qizday muomala qilish kerakligini ogʻbʻzingizdan eshitishim meni nihoyatda baxtiyor qildi, Farida, - dedi. - Kitobchalar uchun sizdan uzr sovʻbrash kerak, deb ovʻhlayman, chunki bu kitobchalar hazildan boshqa narsa emasligini konfetlar kovʻbrsatdi. Maqsad sizga kitob keltirishgina bobʻlganda, boya siz aytgan romanlardan tanlab keltirgan bobʻlardim.

Komronning bu ifodasi, bu sovʻbzleri, albatta, hazil edi. Shunday bobʻlsa ham, uning oldimda turib aytgan bu sovʻbzleri, bu ovozlari menga yoqib tushdi.

Javob berishga majbur bobʻlmaslik uchun qovʻbllarimni duo ovʻbqiyotgan kishiday bir-biriga qovushtirib, chuqur hayratga tushgan odam rolini ovʻhynay boshladim. U gapirib bobʻlgandan keyin yuziga qaradim; kovʻbzlarimga tushgan sochlarimni bosh harakati bilan silkib:

- Nima deganingizni eshitmadim. Konfet biram yaxshi ekanki... Xullasi, bularni kovʻbrib yarashdik. Vassalom. Kovʻbp rahmat, Komronbey, - dedim.

Gapini eshitmay qolganim uchun tabi tirriq bobʻlganga ovʻhxshadi, lekin buni sezdirmaslikka tirishdi, bir tin oldi-yu, yasama sovuqqonlik bilan:

- Nima ham derdik, agar bolalar hadyasi hushingizga yoqmasa, bundan keyin katta odamlarga tovʻogʻbʻri keladigan narsalar bilan kovʻbrgani kelamiz, - dedi.

Men endi faqat konfetlarim bilan ovoraday kovʻbrinar, javohir sandiqchani tomosha qilayotganday qutichalarga suqlanib qarar, ichidagi shirinliklarni olib, rasmiy gazeta betiga terar, turib, ovʻbzimcha bobʻlar-bobʻlmas narsalarni gapirar edim:

- Bularni yeyish ham bir sanat, Komron. Tagʻbʻin bu sanatni kamina ojizalari kashf etdi. Qara, masalan, mana shu sarigʻbʻini qizilidan oldin yesang, hech qanday zarar kovʻbrmaysan, shunday emasmi? Lekin, ming afsus! Chunki qizili ham juda shirin, innaykeyin, bir oz nordon ham. Buni avval yesang, sarigʻbʻining nozik lazzatiga, shoirona bobʻhyiga jabr bobʻladi. Oh, jonim konfetlar!

Konfetning bir donasini olib lablarimga keltirdim. Qush bolasini erkalaganiga ovʻhxshash, konfetni silab turib u bilan gaplashar edim.

Bovʻlam qovʻb lini uzatdi.

- Uni menga ber-a, Farida, - dedi.

Unga gvʻbalati qilib qaradim.

- Nega endi?

- Yeyman...

- Qutichani oldingda ochib katta xato qilibmiz-u. Olib kelgan narsalaringni ov'izing yeydigan bov'lsang, ishimiz toza...

- Faqat shuni ber...

Chindan ham bu nima degan gap? Birov ogv'bziga solgan narsadan jirkanmagach... Nimalar miyamga kelmadi.

Harholda bir daqiqa shoshib ov'hylanib qolgan bov'lsam kerak, bov'lam birdan qov'blini uzatib, konfetni barmoqlarimdan yulib olmoqchi bov'ldi. Lekin men chaqqonroq harakat qildim. Konfetni ogv'bzimda berkitib, unga tilimni chiqardim.

- Sizning bunaqa qov'bl yugurtirish odatingiz yov'fq edi shekilli, qanday bov'ldi? - deb hazillashdim. - Shoshmang, men sizga bunday ajoyib konfetning qanday yeyilishini kov'rsatay, keyin bilganingizni qiling.

Boshimni bir oz orqaga tashlab, yana tilimni chiqardim, konfetni tilim ustiga qov'bydim. U sekin-sekin erigan sari kallamni ikki tomonga tebratar, tilim bov'fsh bov'lmagani uchun, konfet lazzatining ajoyibligini qov'bl harakatlari bilan bildirar edim.

Bov'lam shu qadar gv'balati bir hayrat bilan ogv'bzimga tikilib qoldiki, ov'bzimni tutolmay kula boshladim.

- Endi kerakli narsani ov'rganib olganingiz uchun bitta konfet hadya qilaman, - dedim.

Komron hazil aralash qilib qutini irgv'bitdi.

- Xohlamayman, hammasi ov'izingga qolsin, - dedi.

- Buning uchun ham kov'bp rahmat.

Ov'rtamizda gapiriladigan gap deyarli qolmagan edi. Odob yuzasidan uydagilarning sogv'b-salamatliklari sov'brab, ularga salom aytganimdan sov'fng qutichalarni qov'bltigv'bimga qisdim-u, chiqishga tayyorlandim.

Birdan dahliz yonidagi xonada pastak sharpa eshitildi. Mushuk singari quloqlarimni dikkaytirib turdim.

Maktab lavhalari va xaritalar osib qov'byiladigan bu xonaning eshigi bir oz avval ochilgan edi. Keyin lavhalardan birining yiqilganiga ov'fxshash bir tovush eshitildi. Hozir ham ov'rtadagi oynali eshik orqasida sichqon tiqiridan farq qilmaydigan bir tovush, harakat borligi sezilib turardi.

Bov'lamga bildirmasdan eshikka razm soldim, o, nimalarni kov'brdim! Xira oyna orqasida kattakon bosh soyasi... Darhol sirga tushundim - Mishel edi u. Biron xaritagga ehtiyoj tugv'bilganini laqma murabbiyaga aytgan-u, dahliz yonidagi bu xonadan bizni poylagani kelgan.

Soya yov'fqoldi. Lekin oyna tagidagi kalit teshigidan u qiz bizga qarab turgani shubhasiz edi. Nima qilishim kerak? Komron ikkalamiz bir-birimizga kov'fngil qov'bygan kishilar bov'blganimiz uchun u bizdan boshqacha narsalarni kutar edi. Bov'lamga: B«Bor endi, xudo yov'fningni ochiq qilsin, uydagilarga salom ayt, - deb apil-tapil eshikdan chiqib ketsam, sirni tushunib qoladi, yov'blakda boshimni qov'fllari orasiga olib siqadi-da, sochlarimni tov'bzgv'bitib: B«Xov'bp menga hangoma aytgan ekansan-da?! - deb kuladi.

Bu qov'brquv ov'fsha onda menga quvlik yov'blini ochib berdi. Yaxshi narsa emas harholda, lekin nachora? Modomiki, rolni ov'bynay boshlagan ekanmiz, endi uni oxirigacha ov'bynashimiz kerak.

Mishel ham maktabdagi dugonalarimning kov'bpchiligi singari turkcha bilmas edi. Shuning uchun har qanday safsatadan hadiksirashga ov'brin yov'fq edi. Ishqilib, ovoz, harakatlar oshiq-mashuqlar harakatiga ov'fxshamasa bas...

- Esimdan chiqishiga sal qolibdi, - dedim Komronga, - enangning nevarasi chorbogv'bdamidi?

Enangning nevarasi necha yillardan beri chorbogv'bda yurib ov'fsgan yetim bola edi.

Komron savolimga hayron bov'ldi...

- Albatta, chorbogv'bda... Qayoqqa ketardi? - dedi.

- Albatta... Bilaman... Faqat... Qaydam... ov'bzim... Shu bolani biram yaxshi kov'bramanki...

- Bu yana nimasi? - dedi. - Yuziga qayrilib qaraganing ham yov'fq edi-ku bechoraning...

Gv'balati bir harakat bilan:

- Yuziga qaramaganim nimani isbot qiladi, yaxshi kov'brmaganimnimi? - dedim.

- Bu qanday tentaklik?

- Ha, men u bolani shu qadar yaxshi kov'bramanki...

Men B«yaxshi kov'braman sov'bzini B«Gul tutgan ayol rolni ov'bynagan artist harakati bilan bov'bynimni bukib, qov'fllarimni kov'fksimda qovushtirgan holda aytdim, kov'bz qirim bilan esa eshikka razm soldim.

Mishel olti ogv'bz turkcha sov'bz bilsa, bularning uchtasi mutlaqo B«yaxshi kov'brmoq, sevgi, savdo kabi sov'bzlar bov'blishi kerak. Mabodo shu taxminimda yanglishgan taqdirimda ham, u bu sov'bzlarini lugv'batdan topib olar yoki B«yaxshi kov'bramanki sov'bzining naqadar B«dahshatli manosi borligini turkcha biladigan har qanday odamdan sov'brab ola bilar edi. Bu masalada faqat Mishelnigina emas, Komronni ham nazarda tutish zarur edi. Bu ikkinchi siyosatni harholda udda qilolmagan bov'lsam kerak.

Komron sov'bzlarimga ham, qiliqlarimga ham kulib:

- Bu shamol qaerdan esdi birdaniga, Farida? - dedi.

Qaerdan essa esaversin. Hozir qarab turadigan paytmi? Hamon boyagi harorat bilan:

- Nachora, shunday... Yaxshi kov'braman, vassalom, - dedim. - Menga sov'bz ber... Uyga borganingda ana shu boyoqish bolaga mening nomimdan souvenir[12] ov'brnida... Souvenir ov'brnida... Bildingmi, souvenir d'amore[13] ov'brnida...

Enangning nevarasiga eltib ber deb, Mishelning kov'bzida Komronga bir narsalar bergim kelardi. Faqat chov'bntaklarimdan, aksiga olib, turmaklangan qogv'bozlardan boshqa narsa chiqmadi; men bu qogv'bozlarni kechqurungi dars tayyorlash paytlarida mudrab ov'btiradigan murabbiyaga otish uchun turmaklab qov'bygan edim. Lekin chorasizlik bundan ham yaxshiroq bir narsani kov'fngimga soldi. Komronni birdaniga qov'fllaridan ushladim, quchogv'bfiga tashlanadigan bir vaziyatni oldim-da:

- Ov'fsha bolani mening uchun quchogv'bfiga olasan, - dedim. - Betlaridan, kov'bzlaridan qayta-qayta ov'bpasan, uqdingmi?.. Vada berasanmi-a?..

Komron bilan quchoqlashganday turardik. Nafaslarimiz bir-birimizniki bilan aralashib borardi. Hech narsadan xabari yov'fq bov'lam bu haroratga tushunolmas, hayratidan qutula olmas edi.

Rol muvaffaqiyat bilan ov'bynab bov'blindi. Endi parda tushsa bov'blardi. Komronning qov'fllarini qov'byib yuborib, ezgin bir qiyofada ov'bzimni tashqariga otdim. Mishel yov'blakda orqamdan yetib kelib bov'bynimga osiladi, deb ov'bylardim. Atrofning jimjittligini bilib tov'bxtdim, orqamga qaytib, lavhalar xonasining eshigi oldiga keldim. Ichkaridan sharpa ham, ovoz ham eshitilmagani uchun eshikni ochishdan ov'bzimni tutib qololmadim. Nimalarni kov'brmay! Onda-sonda bizga musiqa darsi bergani keladigan qari Kasave emasmi bu? Qaltiroq oyoqlari bilan bir taburetka chiqib olib, shkaf ustidan nota daftari qidiraypti...

Tfu, xudo jazoingni bersin! Mishel deb vahimaga tushibman, Komron oldida ov'bzimni bekorga sharmanda qilibman-a!

Bezak tutgan odamday yuzimning ov'bt bov'fblib yonganini his etdim. Sinfga qaytish ov'brniga boqqa chiqib ketdim. U yerda

chashma job ʻmragini ochib, ostiga boshimni tutdim.

Vujudimda olov harorati bilan birga titroq ham bor edi. Chashma suvlari sochlarimdan, yuzimdan oqib, koʻb ʻylagim ichiga kirib borar, men esam:

B«Sevgi degan narsaning roli odamni shu qadar yondirib titratsa, kim biladi, uning oʻb ʻzi qanday ekan? - deb oʻb ʻylardim...

* * *

Oʻb ʻsha yil Komron maktabga bir necha bor qatnadi. Shunchalik koʻb ʻp keldiki, eshik har safar ochilganda meni dahlizga chaqirgani kelishayotganday tuyulib, yuragim oʻb ʻynay boshlar edi. U menga keltirgan shokoladlar, pirojnoelar, pastalar bilan butun sinf taminlanib turdi, desam boʻb ʻladi.

Ochkoʻb ʻzlikda ham tirishqoqligi qadar mashhur boʻb ʻlgan sinfdoshlarimdan Mari Pirlantajiyani qand-qurslarimni oppoq yirik tishlari orasida gʻb ʻajirlatib yeydi-da, yashirishning epini qilolmagan hasad bilan:

- Jigarsoʻb ʻxtangki shunday ajoyib narsalar keltirgandan keyin, oʻb ʻzing ham rosa jigaridan uribsenda, - deydi.

Afsus, bu mojaro jonimga tega boshladi. Bazida oʻb ʻzimcha oʻb ʻylanib ketaman: gap tashuvchi bolaning ogʻb ʻzini yopish uchun keltirilayotgan bu narsalarni dugonalarimga boshqacha qilib koʻb ʻrsatishim hayosizlik emasmi? Innaykeyin, Komron nega endi maktabga shuncha tez kelib turibdi? Har safar B«Shu tomonlarda turadigan bir kasal oʻb ʻrtogʻb ʻimni koʻb ʻrgani kelib edim-da. Taqsin bogʻb ʻda bir oz mashq etishib ketay deb edim-da... kabi sabablar koʻb ʻrsatadi.

Boshqa bir kun hech narsa soʻb ʻramasam ham:

- Otamning Nishontoshida bir qadrdon doʻb ʻstini koʻb ʻrib kelyapman... Otam u kishini koʻb ʻp yaxshi koʻb ʻbrardi, - dedi.

Oʻb ʻzimni tutolmasdan birdaniga hamla qilib:

- Oti nima? Nima ish qiladi? Manzili qanday? - dedim.

Boʻb ʻlam shoshib qoldi. Shu darajada shoshdiki, bironta yolgʻb ʻon ism, yolgʻb ʻon manzil ham tiliga kelmadi. Rangdan rangga kirib, kulib turib:

- Nima qilasan soʻb ʻrab? Seni nimasi qiziqtiradi?- kabi soʻb ʻzlar bilan meni aldashga tutindi.

Bunda muhim bir masala borday:

- Kelasi hafta boshlarida borib xolamdan soʻb ʻrayman, - dedim.

Komron bu gapimni eshitib, beshbattar qizarib ketdi.

- Zinhor soʻb ʻray koʻb ʻrma! Onamga ogʻb ʻzingdan chiqarma!.. U kishi bilan koʻb ʻrishishimni hech xohlamaydi, - deb yolvora boshladi.

Zaharli chayon, meni hech alday olmasan... Sening yuragingda nimalar borligini bilaman.

Gʻb ʻazab bilan oʻb ʻrnimdan turdim, u zoʻb ʻrlik bilan ushlamoqchi boʻb ʻlgan qoʻb ʻllarimni choʻb ʻntaklarimga yashirdim.

- Na otangizning doʻb ʻstlari va na oʻb ʻzingizning doʻb ʻstlaringiz meni qiziqtiradi, deb oʻb ʻylasangiz, xato qilasz... Oʻb ʻrinsiz laqmalik qildim, xolos, - dedim-u, tashqariga chiqib ketdim.

* * *

Oʻb ʻsha kundan keyin Komron har safar maktabga kelganda turli xil bahonalar qilib, oldiga chiqishdan bosh tortdim. Har safar olib kelgan qutichalarini sinfda yo bogʻb ʻda yirtib ochadigan, ichidagilarining bir donasiga ham qoʻb ʻl urmay, bolalar ustiga sochib yuboradigan boʻb ʻldim.

Haqiqat oʻyday ravshan edi. Baxtiyor tul mutlaqo shu atroflarda turishi kerak. Oʻb ʻsha kechadan keyin, albatta, pisandalari shunday boʻb ʻlgan. Boʻb ʻlam tez-tez unikiga boradi, shu orada meni ham yoʻb ʻqlab turadi.

Xohlagan axloqsizliklarini qilishaversin... Menga nima, faqat ikki oʻb ʻrtada meni oʻb ʻyinchoq qilishlari jon tomirimni sugʻb ʻturardi. Shu narsa esimga tushdi deguncha badanimni oʻb ʻt olar, alamimdan yigʻb ʻlab yubormaslik uchun lablarimni tishlab qonatar edim.

Narimonning qaerda turishini uydagilardan soʻb ʻrab bilib olish hech gap emas, lekin bu xotinning otini tilga olish men uchun chidab boʻb ʻlmaydigan narsaday tuyulardi.

Dam olish kunlarining birida uyga borgan edim, mehmonlardan biri Najmiyaga:

- Ilgari kuni Narimondan xat oldim, juda baxtli emish, - deb qoldi.

Kichkina laychani hovuzda choʻb ʻmiltirgani olib chiqib ketayotgan edim. Shu soʻb ʻzlarni eshitdim-u, eshik oldida toʻb ʻxtadim, yerga choʻb ʻkkalab kuchukchani quchoqʻb ʻimdan sekin qoʻb ʻyib yubordim.

Baxtiyor tul haqida bir narsa soʻb ʻrash fikrim yoʻb ʻq edi, lekin qulogʻb ʻimga birov paxta tiqib qoʻb ʻyibdimi?

Mehmon hamon soʻb ʻzlardi.

- Eridan juda xursandga oʻb ʻxshaydi, bechora bu gal zora baxtli boʻb ʻlsa...

Najmiya odam ovozi takrorlaydigan hammom gumbaziga oʻb ʻxshab:

- Ha, ha, bu gal zora baxtli boʻb ʻlsa bechora, - deb mehmonning soʻb ʻzlarini takrorladi-yu, ahmoqona bir tarzda gapga xotima berdi.

Chorasiz bir zarurat boshimga tushdi. Hazil-mutoyiba qilib:

- Xonim afandi yana erta tegdilarmi? - deb soʻb ʻradim.

- Qaysi xonim afandi?

- Sizga xat yozgan xonim. Narimon xonim.

Mehmon oʻb ʻrniga Najmiya javob berdi:

- Voy, xabaring yoʻb ʻqmi? Qachonlariyu... Narimon bitta injenerga tekkan... Besh-olti oydan beri eri bilan Izmirda turadi...

B«Bu gal zora baxtli boʻb ʻlsa, bechora... degan tilakni men ham uchinchi marta takrorlab, kuchukchani quchoqʻb ʻimga oldim-u, tashqariga pirillab chiqib ketdim. Lekin hovuzga bormadim: chetanlar, bogʻb ʻ toʻb ʻsiqlari ustidan sakrab oʻb ʻtib, bogʻb ʻ atrofida gir aylana boshladim.

* * *

Oʻb ʻsha yoz sayohatga chiqdim. Uzoqqa emas, Taqirdogʻb ʻiga... Malumki, xudo menga xolalardan moʻb ʻlroq narsa bermagan. Shulardan biri ham Taqirdogʻb ʻida. Eri Aziz pochcham xolamga uylangandan beri oʻb ʻsha yerda dehqonchilik qiladi. Mujgon degan mendan uch yosh katta qizlari ham bor. Qarindoshlarimning bolalari ichida hammasidan koʻb ʻproq oʻb ʻshani yaxshi

kov ʻbraman.

Mujgon xunuk qiz. Lekin men bunga parvo qilmayman. Oramizda uch yosh farq boʻlishiga qaramay, men uni yoshligimdan beri katta opam oʻbrnidan kov ʻbrib, oʻbrganib qolganman. Hozir farqimiz juda kamayib qolgan boʻlsa ham, hamon unga avvalgiday qarab B«opa deb gapiraman.

Mujgon opam mening tamom aksim. Men qanchalik shov ʻbx, qanchalik olov boʻʻlsam, u shunchalik ogʻ ʻbir, vazmin. Buning ustiga sal zugʻ ʻbmi ham bor. Xohlaganini qildiradigan bitta shuning oʻ ʻzi desam boʻ ʻladi. Bazan nasihatlariga parvo qilmay, xohishlariga qarshi chiqsam hamki, yana boʻ ʻysunishga toʻ ʻgʻ ʻbri keladi. Nega? Oʻ ʻzim ham hayronman. Odam bolasi birovni yaxshi kov ʻbrish halokatiga uhradimi, tamom, oʻ ʻshanga qul boʻ ʻlib qoladi.

Mujgon Oysha xolam bilan birga necha yilda bir marta Istambulga kelar, bir necha hafta chorbogʻ ʻda qolar, yo boshqa xolalarimnikida mehmon boʻ ʻlar edi.

Oʻ ʻsha yoz Taqirdogʻ ʻidan meni chaqirib xat keldi. Oysha xolam Basima xolamga yozgan xatida: B«Sizdan-ku umidim yov ʻgʻ ʻb-a, lekin Faridani yozgi kanikulida, albatta, yuborsangiz, hech boʻ ʻlmasa ikki oygina turib ketsa, kutamiz. Bilasiz-ku, biz ham xolamiz. Kelmasa, pochchasi ham, men ham, Mujgon ham juda qattiq xafa boʻ ʻla- miz, - debdi.

Basima xolam, Najmiya Taqirdogʻ ʻini dunyoning bir burchagida deb hisoblashar, olis yulduzlarga qaraganday kov ʻzlarini suzishib: B«Boʻ ʻlmagan gap! Shuncha joyga qanday borib boʻ ʻladi? - deb vahima qilishardi. Men yasama bir hurmat bilan huzurlarida egilib:

- Ijzat bersalaringiz, u yerning borib boʻ ʻlmaydigan joy emasligini isbot qilish zahmatini boʻ ʻynimga olsam, - dedim. Dugonalarim orasida yozgi kanikul kunlarida oilalari bilan birga sayohatga chiqadiganlar va qaytgandan keyin bizga ogʻ ʻiz kov ʻpirtirib maqtanadiganlar boʻ ʻlardi. Demak, maktab ochilganda bizga ham mundoq qadni kov ʻtarib gapirish imkoni tugʻ ʻiladi.

Bulturgi sevgi savdosiga bu yil sayohat hikoyasi qov ʻshilsa bormi, ajoyib dabdaba boʻ ʻlar edi. Qani endi men ham portfelimni qov ʻlimga olsam-u, romanlarda yozilgan amerikalik qizlar singari yakka oʻ ʻzim kemaga tushib job ʻnab qolsam. Lekin xolalarim bu orzumni vahimali chinqiriq bilan qarshilab, yonimga bitta odam olmasdan yov ʻlga chiqishimga rozi boʻ ʻlmadilar. Shunda ham: B«Qorongʻ ʻida panjaradan dengizga qarama... Kema zinapoyalaridan yugurib tushma kabi ogʻ ʻbir nasihatlari bilan tabimni rosa tirriq qilishdi, gov ʻbyo Taqirdoqqa qatnaydigan togʻ ʻoraday paroxodning Transatlantika kemalari singari sakson metrli zinapoyalari borday...

Mujgonni kov ʻbrmaganimga ikki yil boʻ ʻlgan edi. Shu orada oʻ ʻsibdi, yetilbdi, gaplashishga odamning yuragi betlamaydigan darajada kerik salobatli boʻ ʻlib qolibdi. Shunga qaramay, bir zumda apoq-chapoq boʻ ʻlib ketdik.

Oysha xolam bilan Mujgonning dov ʻstlari juda kov ʻp. Men ham oʻ ʻshalarga qov ʻshilib oldim.

Har kun mehmondorchilikka chorboqqa yo boqqa chaqirib ketishardi. Endi katta qiz boʻ ʻlib qolganimni, yarashmagan qiliq qilsam, ayb boʻ ʻlishini aytganlari uchun harakatlarimga juda ehtiyot boʻ ʻla boshladim. Begona xotinlarga qochiriqlar aytganimda, ularning savollariga jiddiy, muloyim javoblar qilganimda oʻ ʻzimni mehmon oʻ ʻyini oʻ ʻynayotgan qov ʻgʻ ʻbirchoqqa oʻ ʻxshatardim. Shunday boʻ ʻlsa ham, odamlar orasiga qov ʻshilish menda gʻ ʻurur uygʻ ʻotmay qolmas edi. Mehmondorchiliklar bahrimni har qancha ochsa ham, lekin ular Mujgon bilan yolgʻ ʻiz qolgan baxtli damlarim qadar emas edi. Pochchamning uyi dengiz boʻ ʻyidagi baland qirlikda. Mujgon opam bazi joylari tik devorga oʻ ʻxshagan bu qirdan dengiz boʻ ʻyiga tushishimni xavfli hisoblab, avvallari bunga yov ʻl qov ʻymay keldi. Keyin esa men uchun hech qanday xavf yov ʻqligiga oʻ ʻzi ham ishondi. Soatlar boʻ ʻyi qumda yotar, suv betida tosh yumalatar, dengiz boʻ ʻyida uzoq-uzoqlarga ketib qolar edik.

Dengiz bu mavsumda nihoyatda chiroyli, sokin boʻ ʻlsa ham, lekin nashasiz edi. Bazan soatlar oʻ ʻtardi, lekin sathida na bir yelkan va na nafis tuman parchasi kov ʻbrinardi. Kechki paytlarda dengiz odamning yuragini chiqarib yuboradigan darajada kengayib, shov ʻppayib qolardi. Xayriyatki, men bu tahlikani oldindan sezib olar, dengiz boʻ ʻyidagi qoyalarni qahqahalarim bilan gurillatar edim.

Bir kuni Mujgon ikkimiz dengiz boʻ ʻyiga tushdigu, uzoqdagi burunga qarab ketdik. Maqsadimiz ana shu burunni hosil qilgan qoyalar orqasidagi pana qov ʻltiqqa borish edi, faqat aksiga olib, yov ʻl berk chiqib qoldi. Oyoq kiyimlarimizni yechib suvga tushishdan boshqa chora yov ʻq edi. Meni-ku bu narsa sevintirdi-ya, lekin boʻ ʻyiga yetib, xonimcha boʻ ʻlib qolgan Mujgonni nima qilamiz?

Har qancha aytganimda ham tuffilari bilan paypoqlarini yechmasligini bilganim uchun:

- Kel, Mujgon opa, seni opichib olay... Kov ʻtarib oʻ ʻtkazib qov ʻyaman, - dedim.

Mujgon unamadi.

- Jinni qiz, kap-katta odamni qanday olib oʻ ʻtasan! - dedi.

Bechora Mujgon, yoshiga oʻ ʻxshash boʻ ʻyi ham menikidan katta boʻ ʻlgani uchun meni kov ʻtarib oʻ ʻtishga kuchi yetmaydi, deb oʻ ʻylagan-da.

Jadal yaqinlashib:

- Kov ʻbramiz, bu ham bir tajriba-da, kov ʻbtara olsam marra bizniki, - dedim-u, boldirlaridan ushlab dast kov ʻtardim.

Mujgon avval buni bir-ikki odimlik sinov deb oʻ ʻyladi, keyin qov ʻlimdan chiqishga harakat qildi.

- Jinnilik qilma, qov ʻhyvor. Meni qanday kov ʻtarasan? - deb kuldi. Keyin yalang oyoqlarim bilan suv kechib ketganimni kov ʻbrib, dod solguday boʻ ʻldi.

- Qushday yengilsan, opa, - dedim. - Tipirchilaydigan boʻ ʻlsang shaloplab yiqilamiz, ikkovimizning ham shov ʻbrimiz quriydi.

Tek tursang, eson-omon oʻ ʻtib olamiz.

Bechora qizning rangi oʻ ʻchib ketdi. Churq etguday boʻ ʻlsa posongisini yov ʻqotib qov ʻyishdan qov ʻrqib, ogʻ ʻzini, kov ʻzlarini yumib, qov ʻllari bilan sochlarimga yopishib oldi.

Bechora Mujgon bir qarichlik suvda, xuddi jar yoqasidan oʻ ʻtayotganday kov ʻzlarini yumib, quchogʻ ʻimda qimirlashga yuragi betlamay borardi.

Burunga yetganda nimalarni kov ʻbrdik deng? Suvdan tortib qov ʻyilgan bir qayiqcha yonida ovqat yeb oʻ ʻtirgan uchta baliqchi bizni kov ʻbrib qolsa boʻ ʻladimi.

Mujgonning esxonasi chiqib ketdi, qov ʻllarimni xuddi sindiradiganday qisib:

- Murodingga yetdingmi, Farida? Endi nima qildik? - dedi pichirlab.

Men kuldim.

- Baliqchilar odam yeyishmaydi-ku, - dedim.

Lekin ahvolimiz chindan ham xunuk edi. Masalan, tizzamning kov'ezlarigacha ochiq boldirlarim, qov'elda paypoqlarim bilan odamlarga kov'erinadigan ahvolda emas edim.

Mujgon supurgidan qochgan ov'ergimchakdek, ingichka boldirlari bilan qochish harakatiga tushib qoldi. Menga bu vahm aybday tuyuldi, shuning uchun baliqchilarni gapga solish fikriga tushdim.

Suv ov'eshha kuni nega yov'ellarni bosib ketgani, dengizning qaysi tomonlarida qachon baliq tutishganini sov'bradim. Ishqilib, gapga solish niyatida aytilgan safsatalar bu...

Baliqchilarning ikkitasi yigirma yo bundan ortiqroq yoshlardagi ikki yigitu, bitta soqolli chol edi.

Yigitlar uyatchan kov'brindi. Javobni chol qildi. Lekin u ham men singari gapdonlikni yaxshi kov'brarkan shekilli, mening kimligimni sov'bradi.

Bir zumda shoshib turganimdan sov'brng: B«Marika degan qizman. Savdogar amakimnikiga Istambuldan mehmon bov'brlib keldim, - deb yurib ketdim.

Mujgon meni qov'brlimdan ushlab sudramoqchi bov'brlganday oldinga tortar: B«Xudo jazoingni bersin, nega bunday qilding? deb koyir edi.

- Qaydam, - dedim men ham, - Istambuldagi xolalarim: B«Tilingni tiy. Behuda vaqillama. U yerning odamlari gv'briybatchi bov'brladi, deb tayinlashuvdi-da. Baliqchilar: B«Bu qanday musulmon qiz, boshinigina emas, sonini ham ochib yuribdi, deyishmasin dedim-da.....

Xullasi, qov'brqoq Mujgon bu ahamiyatsiz narsadan katta voqea yasadi...

* * *

Kechqurun Mujgon ikkimiz qov'brtliqlashib sayr qilib yurganimizda, bir yosh suvori ofitseri orqamizga tushganini kov'brib qoldik. Bu ofitser otiga talim berayotgan kov'brinardi. Lekin xudoning dalasiga boriladigan boshqa joy qurib ketganday, nuqul biz yurgan yov'brlda borib-kelar, yonimizdan ov'brtayotganda bizga tikilib qolardi. Yana shundayin gv'bralati avzodaki, hali-zamon tov'brxtab gaplashadi, deb ov'brylaysan...

Bir kun u yana otini ov'brynata-ov'brynata bizni devor chetidagi daraxtlar orqasiga qochirib, yonimizdan ov'brtib ketgandan sov'brng sekingina kuldim-u, tomogv'brimni qirib:

- Tushundik, Mujgon opa, - dedim. Mujgon yuzimga qaradi.

- Nima demoqchisan, Farida? - deb sov'bradi.

- Shuni demoqchimanki, biz avvalgiday yosh qizcha emasmiz, opa... Ofitser bilan yaxshigina jigarsov'brxtaligingiz bor ekan...

Mujgon kula boshladi.

- Meningmi? Jinni qiz!

- Bizni ham bir oz mensib muomala qilish darajasiga tushsangiz qanday bov'brlar ekan, xonim afandim?

- Ofitser menga ilhaq bov'brlib yuribdi, deb ov'brylaysanmi?

- Bunday ov'brylamaslik uchun bir oz tov'brmtoq bov'brlish kerak.

Mujgon yana kuldi. Lekin bu safargi kulgisida bir oz iztirob bor edi. Keyin chuqur tin oldi.

- Jonginam, men orqasidan birov yuguradigan qiz emasman-ku... U seni deb atrofimizda parvona bov'brlib yuribdi.

- Nahotki, opa!..

Kov'brzlarim moshday ochildi.

- Ha, seni deb yuribdi... Sen kelmasdan avval ham kov'brardim, lekin yov'brl bov'bryidagi mana shu daraxtlar orasidan meni quvmay, indamay ov'brtib ketardi-da, qaytib kelmas edi...

Ov'brsha kuni kechqurun ovqatdan sov'brng Mujgon ikkimiz uy oldiga chiqdik. Gaplashib yurib dengiz tomonga ketdik.

- Sening bir darding bor, Farida, hech gapirmaysan, - dedi Mujgon.

Bir oz ikkilanib turganimdan sov'brng:

- Kunduzi aytgan behuda gapingni hech miyamdan chiqara olmayapman, kov'brnglim xijil, - deb javob berdim.

Mujgon shoshib sov'bradi:

- Nima devdim?

- B«Men orqasidan birov yuguradigan qiz emasman-ku, deding.

Mujgon yumshoqqina kuldi.

- Ana xolos, senga nima kuygulik?

Men Mujgonning qov'brllarini ushladim, kov'brzlarimni jovdiratib, mungli tovush bilan:

- Nima, sen xunukmisan, opa? - deb sov'bradim.

U yana kuldi, meni erkalab betimga asta shapati urdi.

- Xunuk ham emasman, chiroyli ham... Ov'brrtachaman deyayin-u, shu bilan gapni tamom qilaylik... Senga kelsak, bilasanmi, yoshing ov'brsgan sari odamning hushini oladigan darajada ochilib boryapsan!

Qov'brllarimni Mujgonning yelkasiga qov'brydim, uni ov'brpmoqchiday burnimni burniga taqab:

- Meni ham ov'brrtacha deyaylig-u, shu bilan bu masalani bitiraylik, - dedim.

Qiyalikning chetiga kelgan edik. Yerdan tosh tov'brplab dengizga ota boshladim. Mujgon ham menga qov'brshildi, lekin boyaqish tosh otishni bilmasdi, qov'brlida quvvati yov'brq edi.

Men otgan toshlar osmonda bir zungina kov'brinmay ketardi-da, keyin fosforday yaltirab borib, suvga ov'brqday otilib kirib ketardi. Uniki esa kulgili bir alfozda yumalab borib, qirgv'brhoq toshlariga urilar yoki etakdagi qumlarga tushardi. Biz ichagimiz uzulguday bov'brlib kular edik.

Nima ham deysiz, oy yogv'brdusiga chov'brmilgan dengizning ikki yosh qizga bagv'brshlangan ilhomi shugina bov'brlmasligi kerak edi, lekin nachora. Bir ozdan keyin Mujgon charchab kattakon toshga ov'brtirdi. Men ham turgan yerimga chov'brkkaladim.

Mujgon maktabdoshlarim tov'brgv'brbrisida har xil savollar bera boshladi. Men ham Mishel tov'brgv'brbrisidagi bir necha voqeani aytib berdim. Keyin tilimni tiyolmay, ov'brz uydirmalarimni aytishga kirishdim.

Buning nima hojati bor edi? Ajabo, Mujgonga shu narsalarni aytib berishga meni majbur qilgan narsa shunchaki bir shov'brxlilik ehtiyojigina edimi? Qaydam. Noov'brin ish qilayotganimni sezib, tilimni shuncha tiyishga urinsam ham, hech epini qilolmay sov'brzlar edim.

Mujgonga aytib bergan narsalarim dugonalarimni bob'ri ertagidagi singari qanday aldaganim hikoyasidan iborat edi. U mahal rol talabi bilan ov'zimni qayg'v'uli holga solardim, lekin bu safar bunga majburiyat bob'lmasa ham, nima uchundir, yana ov'zimni, qayg'v'bu og'v'ushiga tashladim. Ovozim asta-sekin mung olib, boqishlarim telbalanib bordi. Mujgonning yuziga qarashdan qov'brqib kov'bzlarimni olib qochar edim. Uning goh etaklari, yo tugmalarini ov'bynar, goh boshimni tizzasiga qov'byib, nuqul dengizga, uzoqlarga tikilardim.

Hikoyamning qahramonini avval Mujgondan yashirishga tirishdim-u, keyincha buni ham og'v'zimdan chiqarib yubordim.

Mujgon sochlarimni silab, sov'bzlarimga jimgina quloq solib ov'btirardi.

Sov'bzimni bitirib, dugonalarim haqida yolg'v'bon-yashiq narsalar aytganim aybligini bob'ynimga olganimda, u nimalar dedi deng?

- Bechora Faridaginam! Komron chindan ham jigaringdan urib qolibdi!

Jinim qov'bzg'v'adi-yu, birdan ov'bzimni Mujgonning ustiga tashladim, uni qurib qolgan ov'btlar ichida yumalatib tortqilay boshladim.

- Nima deding, opa, nima deding? Men unaqa sariq chayonni...

Mujgon ov'blib-tirilib ov'bzini qutqazishga tirishar, tipirchilardi.

- Qov'byvor, qov'byvor deymen senga! Ust-boshimni yirtasan! Odamlar kov'brsa sharmanda bob'blamiz, xudo xayringni bersin, bunday qilma, - deb yolvorardi.

- Sov'bzingni qaytarib ol...

- Xov'brp, qaytarib oldim. Nima desang qilaman, lekin meni qov'byib yubor.

- Ammo yuz-xotir uchun emas, meni aldash uchun emas... Chindan...

- Juda soz, yuz-xotir uchun emas, seni aldash uchun emas... Chindan...

Mujgon ov'brnidan turib, ust-boshini qoqa boshladi.

- Farida, chindan ham jinni bob'blisan, - dedi kulib.

Men ov'brnimdan turmagan edim, titrab turib:

- Xudodan qov'brqmay menga qanday tuhmat qilding-a, opa! Men hali yoshman, - dedim.

Ana shundan keyin ov'bzimni tov'btatolmay yig'v'blab yubordim.

* * *

Ov'bsha kuni kechasi juda yomon bezovta bob'blib chiqdim. Negadir uyqum kelmas, alahlar, tov'brga ilingan kattakon baliq singari u yoqdan-bu yoqqa ov'bzimni otar, tov'blg'v'banar edim.

Xayriyatki, kechalar qisqa edi. Tong yorishguncha Mujgon yonimdan jilmadi.

Ichimda bir narsa ov'bzgarganday ov'bzimdan-ov'bzim dahshatli bir qov'brquv, nafrat his etardim. Dam-badam yosh boladay Mujgonning bob'yniga tashlanar: B«Nega bunday deding, opajon? deb hov'bngrar edim.

U yana ham battarroq hujumga uchrashdan qov'brqqani uchun na B«ha, na B«yov'brq deyar, indamay sochlarimni silar, boshimni bag'v'briga bosib, meni yupatishga tirishar edi. Tong yorishar payt uning ham asab tori uzildi, jahli chiqib meni koyib berdi:

- Jinni, yaxshi kov'brish aybmi? Qiyomat qov'brgani yov'brq-ku!.. Juda bob'blmasa uylanarsizlar, shu bilan olam guliston... Uxla, bezor qilib yubording-ku! Men bunaqa odobsizlikka toqat qilolmayman.

Mujgon opamning jahli bu safar ham bob'ynimni egib qov'bydi. Bundan tashqari u bilan gap talashib ov'btirishga ov'bzimda ham majol qolmagan edi. Musyo Segenning butun kecha bob'brni bilan olishib, saharga yaqin ov'bzidan ketib qolgan echkisi[14] singari holdan ketgan edim.

Kov'bzim ilingan paytda Mujgonning yana shirin til bilan:

- U ham senga beparvo qaramas, - deganini eshitgan bob'blsam ham, bunga qarshi isyon kov'btarishga qurbim yetmay uxlab qoldim.

* * *

Ertasiga shu yerlik boylardan birining chorbog'v'bhiga taklif qilingan edik. Umrimda shu bugungiday bahrim ochilgan kun bob'blmagandir, deymen.

Oysha xolam bilan Mujgon chorbog'v'bh hovuzi bob'byida kattalar bilan gaplashib ov'btirganlarida, bolalarni yonimga oldim-u, tevarakda ov'btini ov'btga, suvni suvga otib, tov'brpolon qila boshladim. Hatto bir qur bitta yaydoq otga minmoqchi bob'blib, jonimni xatarga ham qov'bydim. Xolam bilan Mujgon meni kov'brib qolishib, qov'bl-bosh ishoralari bilan imo qilishardi.

Ularning nima demoqchi ekanliklarini juda yaxshi bilsam ham, anqovsirab ov'bzimni kov'brmaganga solar, daraxtlar ichiga kirib, kov'bzdan gv'boyib bob'blar edim.

Ha, yoshi ov'bn beshga yetib, ularning nozik iborasi bilan aytganda, B«bob'byi chov'bzilib qolgan qizning xizmatkorlar orasida boshi ochiq, poychalari yalang, ust-boshi ochilib shov'bxlik qilib yurishi ayb, buni ov'bzim ham tushunaman, lekin nachora, ov'bzimni gov'bllikka solaman.

Bir mahal Mujgonni yolg'v'biz topib, qov'blidan ushladim-u:

- Arman keliniga ov'bxshagan bu xonimlarning nimasi yoqib qoldi senga? Undan kov'bra men bilan yur, - dedim.

- Kecha saharga dovur holi-jonimni qov'bydingmi? - dedi. Keyin ilova qildi: - Sen, rosti, gv'balati mahluqsan, jonivorga ov'bxshaysan, Farida. Kecha kechqurun qanday ahvolda eding? Ertalab ikki soat uxlar-uxlamas darrov turib ketding. Ahvolingdan hech charchagan kishiga ov'bxshamaysan. Ranging noppa-nozanday, kov'bzlarining porillaydi. Qara, meni ne ahvolga solding! Chindan ham bechora Mujgon achinarli ahvolda edi. Kechasi uxlamagani uchun yuzi, kov'bzlarining oqi ham bol mumi singari sarg'v'bayib ketgan edi.

- Ov'btgan ishga salavot, - dedim-u, yana yugurib ketib qoldim.

* * *

Oqshom payti. Aravamiz kechikib qolgani uchun yayov kelayotibmiz. Albatta, bunisi yana yaxshi. U yog'v'bini surishtirilsa, chorbog'v'bh uncha uzoq ham emas... Xolam ov'bz tengi ikkita qov'bshnisi bilan orqada kelardi. Men bob'blsam bir oz chehrasi ochila boshlagan Mujgon bilan qov'bl ushlab, ancha ilgarida kelar edim. Yov'blning bir tomonida yiqiq devorlar, shoxlar bilan tov'bsilgan bog'v'blar, narigi tomonidan esa poyonsiz umidsizlikka ov'bxshagan yelkansiz, tumansiz dengiz...

Bogʻlarda barvaqt kuz boshlangan, devorlar, shoxlar yonida gʻovlab yotgan koʻtkatlar qurigan, hammasini chang-tovʻzon bosgan, bir-biridan uncha uzoq ekilmagan nihollarning titrab turgan ola-quroq soyalari chang yovʻlga xazon aralash tushib turardi.

Faqat uzoqlarda, oʻvʻz holiga tashlab qovʻyilgan bogʻlarning ichkarisida bir qancha qizil donalar sochilib yotibdi. Bular pishgan maymunjonlar, bularni parvardigor choliqushlar - chittaklar yesin, deb yaratgan...

Shu sababdan umidsizlik dengizini bir yoqqa qovʻyib, Mujgonning qovʻlidan ushladim-da, maymunjonlar tomon sudray boshladim.

Orqadagilar toshbaqa qadami bilan bizdan oʻvʻtib, quyi chorbogʻʻning etagiga yetgularicha biz ishimizni sakson marta bitirib olamiz.

Faqat Mujgon opa odamning toqatini toq qilib yuboradigan darajada imillaydi. Dala oʻvʻrtasida yurib borayotganda tuflisining poshnalari bukiladi, oʻvʻrib olingan ekinlarning xas-choʻvʻplari oyoqlariga kirishidan qovʻʻrquadi, ikki qarichlik chuqurdan hatlashga toʻvʻgʻʻri kelganda taraddud qilib qoladi.

Bir qur bitta itning hujumiga uchradi. It boʻvʻlganda ham Mujgonning qovʻʻl sumkasiga sigʻʻib ketadigan kichkina kuchuk. Mujgon shu kuchukchani koʻvʻrdi-yu, voydodlab qocha boshladi. Keyin maymunjonni yeyishdan ham qovʻʻrqa boshladi:

«Medang buziladi... ogʻʻriysan...», deb mevalarni qovʻʻlimdan olib tashlamoqchi boʻvʻldi. Maymunjonlar eziladi, yuzimizga chaplanadi. Keng yoqasiga ikki qator tasma bilan langar shakli tikilgan oq shoyi koftam dogʻʻ boʻvʻlib ketdi.

Orqadagilar bizga yetib olgunlaricha biz ishimizni bitirib olamiz degan edim, lekin Mujgon ikkovimiz bu janjalni bir yoqlik qilgunimizcha, ular pastdagi yovʻʻlning boshiga yetib qolishibdi. Bizni yovʻʻqotib qovʻʻyishgan boʻvʻlishsa kerak, chorboqqa ketavermay, orqaga qarab turishardi. Yonlarida bitta erkak kishi ham bor.

Mujgon:

- Voy, kim ekan-a? - devdi, men:

- Kim boʻvʻlardi, biron yovʻʻlchi, yo qishloqidir-da, - dedim.

- Unday boʻvʻlmasa kerak.

Toʻvʻgʻʻrisini aytсам, men ham shunday deb oʻvʻylamayman. Oqshom ola-qorongʻʻliligida, yovʻʻl boʻvʻyidagi katta daraxtlar soyasi orasida uncha yaxshi koʻvʻrinmasa ham, harholda boshqa odam ekanligi sezilib turardi.

Bir ozdan soʻvʻng u kishi bizga qovʻʻl siltadi, keyin ulardan ajrab biz tomon kelaverdi.

- Juda qiziq! Harholda bitta-yarimta tanish boʻvʻlsa kerak, - dedi-yu, bir ozdan soʻvʻng hayajon bilan qichqirib yubordi: - Farida, Komronga oʻvʻxshaydi... Qoch!

- Boʻvʻlmagan gap. Qovʻʻy-e, bu yerda u nima qiladi? - dedim.

- Voy xudo, xuddi oʻvʻzi!

Mujgon yugurib ketdi. Men boʻvʻlsam, aksincha, qadamimni sekinlashtirdim. Nafasim tiqilib, tizzalarimda titroq turganini sezayotgan edim.

Yovʻʻl boʻvʻyida toʻvʻxtadim. Oyogʻʻimni katta toshga qovʻʻyib egildim-da, tufligimning ipini yechib, yana sekin-sekin bogʻʻlay boshladim.

Yuzma-yuz kelganimizda men bosiq, bir oz kesatq bilan:

- Tavba, - dedim, - siz bu yerlarda?.. Shuncha uzoq yovʻʻl zahmatini qanday qilib uhdangizga oldingiz?

U hech nima demas, yotu begona oldida turgandek tortinchoq bir jilmayish bilan yuzimga qarardi. Keyin qovʻʻlini uzatdi.

Men qovʻʻlimni tortib orqaga oldim:

- Mujgon opam ikkovimiz oʻvʻzimizni maymunjon bilan ziyofat qildik. Qovʻʻllarim shira, keyin ustiga chang yopishdi. Xolalarim qalay? Najmiya qalay?

- Koʻvʻzlaringdan oʻvʻpib qolishdi, Farida.

- Mersi.

- Naqadar kuyibsan, Farida... Terilaring koʻvʻchib tushibdi...

- Quyoshdan.

Shu yerda Mujgon gap qotdi:

- Sen ham shunday, Komron.

Men oʻvʻzimni tutib turolmadim.

- Kim bilsin... oftobda shamsiyasiz[15] yurganmi, a?- dedim.

Kulishdik. Keyin yurib ketdik.

Bir ozdan soʻvʻng Mujgon bilan Oysha xolam boʻvʻlamni oʻvʻrtalariga olishdi. Xolamning qovʻʻshnilari qirqdan oshib ketgan boʻvʻlishsa ham, oʻvʻzlarini xotin, Komronni esa erkak kishi hisoblab orqada borishardi.

Men bolalar bilan oldinda ketayotgan boʻvʻlsam ham quloqlarim orqada edi. Boʻvʻlam oʻvʻzini qanday shamol uchirib keltirganini xolam bilan Mujgonga uqtirayotganligi quloqlarimga kirib borar edi.

- Bu yoz Istambulda juda zerikib qoldim, - deyardi u. - Lekin, bilmaysizlar, shu qadar koʻvʻp...

Poshnamni jahl bilan yerga urdim, ichimda: «Albatta, baxtiyor tulni yot ellarga qochirib yuborganingdan keyin bundan ortiq nima boʻvʻlsin? - deb oʻvʻyladim.

Komron soʻvʻzini davom ettirdi:

- Tunov kecha oyning oʻvʻn beshi edi. Bir oʻvʻrtogʻʻimning ulfatlari bilan Olamdogʻʻiga chiqdik. Nihoyatda chiroyli bir kecha edi. Lekin mening oʻvʻtkinchi, ketkinchilarga hech toqatim yovʻʻq. Tong yorishar paytda hech kimga aytmasdan yolgʻʻvʻz oʻvʻzim toʻvʻgʻʻri shaharga tushib ketdim. Qisqasi, yuragim juda yomon siqilaverdi. Bir necha kunga Istambuldan boshimni olib ketmasam boʻvʻlmaydigan koʻvʻrindi. Lekin qaerga ham borardim? Yalovanning mavsumi emas. Bursa esa shu oylarda doʻvʻzaxday yonib ketadi. Birdan esimga sizlar tushib qoldilaringiz. Oʻvʻzim ham sizlarni oʻvʻlguday sogʻʻvingan edim.

* * *

Oʻvʻsha kuni kechqurun pochcham bilan xolam Komronni allamahalgacha bogʻʻda tutib qolishdi. Mujgon ham burnidan tortsa yiqilar holatda boʻvʻlishiga qaramay, ular yonidan jilmay oʻvʻrtirdi.

Men boʻvʻlsam, aksincha, oʻvʻzimni nari tutar, har dam ichkariga kirib yotar yo bogʻʻning toʻvʻrida koʻvʻzdan gʻʻoyib boʻvʻlar edim.

Bir mahal nima uchundir ularning yonlariga kelishga to'g'ri keldi. Komron mendan xafa bo'lganga o'bxshash bir ohangda:

- Mehmondan hurmat ham ayalar ekan-da, - dedi.

Men kulib yelkalarimni qisdim.

- B«Mehmon mehmonga el bo'lmaydi deydilar, - dedim.

Mujgon meni yana qochib ketmasin deb qov'limdan, etagimdan ushlab o'btirardi. Bir silki qov'lidan chiqdim-u, uyqum kelyapti deb yotog'imga kirib ketdim.

Mujgon yarim kechada yotoqqa kirganda, men o'bnimda uxlayolmay yotgan edim. U karavotimning chetiga o'btirib, yuzimga qaradi. Kulib yubormay deb u yonimga ag'bdarilib xurrak ota boshladim.

Mujgon zo'v'rlilik bilan boshimni ko'vtardi.

- O'v'zingni uxlayotganga solma, ko'v'zingni och, - dedi.

Men ham:

- Xudo haqqi, uxlayotuvdim, - dedim-u, ko'v'zlarimni katta ochdim.

Ana shundan keyin ikkovimiz ham o'v'zimizni tutolmay kulib yubordik.

Mujgon betimni silab:

- Taxminim to'v'g'ri chiqdi, - dedi.

Keskin bir harakat bilan karavot simlarini g'v'ijirlatib o'bnimdan turdim-da:

- Nima demoqchisan? - dedim.

Uning esxonasi chiqib ketdi.

- Hech... hech... - dedi, keyin kulib turib yolvora boshladi: - Xudo xayringni bersin, men bilan yoqalashma, charchab o'v'lay deb turibman.

Mujgon shundan keyin chiroqni o'v'chirib joyiga yotdi.

Bir necha minutdan so'v'ng men uning karavotiga bordim-da, boshini yosti qdan ko'vtarib qov'llarimga oldim. Lekin boyoqish uxlab qolgan ekan. Ko'v'zlarini ochmay:

- Qov'by, Farida, bunday qilma, - deb yalindi.

- Xov'p, lekin tilimning uchida bir narsa turibdi, hozir shuni aytmasam, bugun ham uxlayolmayman, - dedim.

Yotoqning qorong'v'iligiga, Mujgonning ko'v'zlari yumuqligiga qaramay, betimni uning sochlariga tegizib turib qulog'v'iga shivirladim:

- Miyangga telbalarcha o'v' kelibdi... bildim... unga bir nima deguday bo'v'lsang, seni majburan quchoqlab olaman-u, ikkovimizni bab-baravar dengizga tashlayman...

Mujgon:

- Xov'p... xov'p... Istaganing bo'v'lsin, - dedi-da, hamon boshini asta-sekin silkitib turganimga qaramay, yana uyquga toldi.

* * *

Komronning kelishi chindan ham tabimni xira qildi. Unga nisbatan ko'v'nglimda uyv'v'ongan jahлга, qov'v'quv'ga, jirkanishga o'v'xshash qarama-qarshi his kun sayin ortib borardi. Rov'v'para kelgan choqlarimizda hech nimadan hech nima yo'v'q qov'v'pollik qilar, qochib ketar edim.

Baraka topkur Aziz pochcham mehmonga yaxshilab no'v'xta urib qov'v'ydi. Uni zeriktirmaslik uchun uyiga tez-tez mehmonlar chaqirar, har kun aravaga solib aylantirar yoki hamqishloqlaridan birining bog'v'bi yo poliziga olib ketar edi.

Bir kuni ertalab ana shunday chaqiriqlarning biriga tayyorlanayotgan bo'v'lam bilan zina boshida to'v'qnash kelib qoldim.

Yov'v'limni to'v'v'sdi-yu, birov eshitib qolmasikan, deb vahm bilan atrofiga qarab olgandan so'v'v'ng:

- Mehmondorchilikning ko'v'v'pligidan o'v'v'lar bo'v'v'lsam o'v'v'lib bo'v'v'ldim, Farida, - dedi.

Men zina panjarasi bilan Komronning orasidagi joydan unga bir yerimni tegizmay o'v'v'tib keta olarmikanman, degan chov'v't bilan band edim.

- Yomonmi? Sizni har kun sayohat qildirishyapti-ku,- dedim.

Komron kinoyaomuz kulimsiradi, ko'v'v'zlarini shiftga tikib:

- Mehmon mehmonga el bo'v'v'lmaydi, ammo mehmonning mezbbonni mehmonga giz-gizlashi eski usullardan, - dedi. - Hay mayli, men ham shunday qilay...

Bo'v'v'lam kecha men: B«Mehmon mehmonga el bo'v'v'lmaydi degan so'v'v'zimni negadir betimga solar, buning uchun menga tana toshi otar edi.

- Yaxshi, lekin zorlanadigan joyi yo'v'v'q. Har kuni yangi-yangi joylarni ko'v'v'ryapsiz, yangi odamlarni taniyapsiz, - dedim. U tag'v'bin labini burdi.

- Taniyotgan odamlarim hech bahrimni ochadigan odamlar emas...

Men tilimni tiyolmadim.

- Sizning bahringizni ochadigan odamni u bechoralar qaerdan topishsin? - dedim.

Bahrini ochadigan odam haqidagi gapim bilan kimga ishora qilganimni Komron tushungan edi. Hayajon bilan qov'v'llarini chov'v'zbiz:

- Farida! - dedi.

Faqat uzatgan qov'v'llari havoda qoldi. Men u bilan zina orasidagi tor yerdan lip etib o'v'v'tib ketdim. Pog'v'v'onalarni ikkita-ikkidadan bosib, ashula ayta-ayta boqqa chiqdim.

* * *

Axir bir kuni Mujgon qiladiganini qildi.

Bir kuni ertalab Mujgon ikkalamiz dengiz bo'v'v'yida sayr qilib yurgan edik. Kecha yomg'v'v'bir yoqqani uchun havoda kuz salqinligi bor edi. Tumanga, isga o'v'v'xshagan bir bulut quyosh yuzini qoplagan. Dengizning sokin yuzida qaerdan kelganligi nomalum bir yog'v'v'bu titraydi. Uzoqda yelkanlari tushgan bir qancha baliqchi qayig'v'v'bi ko'v'v'v'lanka singari harakatsiz turardi.

O'v'v'sha kuni qanday qilib bo'v'v'lsa ham o'v'v'z boshiga qolgan Komronning katta ko'v'v'chadan o'v'v'tib ketayotganini ko'v'v'rib qoldim.

Kattakon daraxt tomirida o'v'v'tirgan Mujgon yuzi dengiz tomonga o'v'v'girilgan bo'v'v'lgani uchun Komronni sezmedi. Men ham

hech nimani koʻrmagan kishidek gavdamni yarim-yorti teskari oʻtgirib oldim. Shu alfozda hech narsa koʻrmasam, hech nima eshitmasam ham Komronning biz tomonga kelayotganini sezar, vujudimda yengil titroq turganligini his etar edim.

Mujgon:

- Ha, birdan daming ichingga tushib ketdi? - dedi-yu, boshini oʻtgirib oʻtgn-oʻtgn besh odim narida kelayotgan Komronni koʻrdi.

Oyoq uchida turib, bir necha minut suhbat qilish majburiyatidan qochishning imkoni qolmadi.

Komron Mujgonga qarab gap boshladi:

- Bugun ham shamsiyangizni esdan chiqarmabsiz-da?- dedi.

Mujgon kulib javob qildi:

- Ha, bugun ham yomgʻir yogʻish xavfi bor...

Bobʻlam oʻtgnining sokin, beqaror tabiatiga oʻtgnxshagan bugungi havodan juda mamnun ekanligini gapirgan edi, Mujgon bunga etiroz etdi. Qovʻlidagi shamsiyani ochib-yopib oʻtgnirgach:

- Yaxshi-yu, lekin odamni diqqinafas qilib yuboradi, - dedi. - Bu mavsumdan keyin kunlar koʻtgnpincha shu bugungiga oʻtgnxshab turaveradi. Sovʻngra qish. Bilmaysiz, bu yerning qishi odamning yuragini siqib yuboradi... Otam aksiga olib shunday koʻtgnnikib ketdiki, boshqa yerga joʻtgnatishmasin deb qovʻtgnraqadi.

Komron hazillashdi:

- Bu yerning qishiga koʻtgnp qarshi chiqavermang. Kim biladi, balki bu yerlik biron badavlat odamdan kuyov qilarsiz.

Mujgon buni jiddiy tushunib, kallasini silkidi.

- Xudo saqlasin.

Shu dam yonimizdan bir yalang oyoq baliqchi oʻtgntib qoldi. Men bir kun bu qari baliqchiga oʻtgnzimni Marika deb tanitgan edim.

Boshiga yangi qizil roʻtgnmol oʻtgnrab olibdi. Meni koʻtgnrib, hol sovʻtgnradi:

- Kamnamo boʻtgnlib ketding, Marika?

- Biron kun siz bilan baliq ovga chiqsammi deb yuribman, - dedim.

Bir-birimiz bilan gaplashib, dengiz labiga qarab ketdik. Bir ozdan sovʻtgnng yana ularning yoniga qaytib kelsam, Mujgon boʻtgnlamga Marika voqeasini hikoya qilib turgan ekan. Sovʻtgnzini bitirib, bilagimdan ushladi.

- Meni emas, Faridani Taqirdogʻtgnhida qoldirib ketsak kerak, - dedi. - Kuyov chiqdi. Iso kapitan degan baliqchining oʻtgnbgʻtgnliga sovʻtgnrashyapti. Baliqchi deb hafsalangiz pir boʻtgnlmasin, nihoyatda badavlat kishi.

Komron kuldi.

- Millioner boʻtgnlganda ham biz uning davlatiga uchmaymiz, a, Farida? - dedi. - Men Faridaning boʻtgnlasi boʻtgnlga uchun bunga hech rozi boʻtgnlolmayman.

Esli-hushli Mujgonni bugun qaysi shayton vasvasasiga oldi ekan? Komronning shu sovʻtgnziga u nima deydi deng?

- Bunisini qovʻtgnyavering. Faridaga yana boshqa alomat joylardan ham chiqyapti. Masalan, quyoshday porlab turgan bir suvori ofitseri. Har oqshom otiga minib uyimizning oldiga keladi. Faridaga manzur boʻtgnlish uchun har xil xavfli hunarlar koʻtgnrsatadi.

Komron bu safar qahqaha urib kulib yubordi. Lekin bu qahqaha ichida kulgiga oʻtgnxshamagan gʻtgnalati bir narsa boʻtgn” koʻtgnngil siniqligi bor edi.

- Bunisiga bir nima deyolmayman. Ixtiyor oʻtgnzida,- dedi.

Mujgonga yashiriqcha: Bʻtgnhali qovʻtgnlimga tushasan-u ishorasini qildim-da:

- Sen haddingdan oshyapsan, bilasan-ku, men bunaqa bemani gaplarni yoqtirmayman, - dedim.

U, ehtiyoti shartdan Komronning orqasiga oʻtgntib olib, koʻtgnzlarini qisdi.

- Ikkalamiz hech bunaqa gaplarni gapirmaymiz, a, Farida? - dedi.

- Yolgʻtgnbonchi, tuhmatchi...

Komronga jon kirdi:

- Menga ham aytsang boʻtgnlaveradi, Mujgon, - dedi. - Men axir yot emasman-ku...

Jahl bilan yer tepindim.

- Tushundim. Siz bilan janjalsiz gaplashib boʻtgnlmas ekan. Xudoga topshirdik, - dedim-u, jahl bilan dengiz tomonga tez-tez yurib ketdim.

* * *

Tez-tez yurib ketgan boʻtgnlsam ham, bu ketishim boshlangan boʻtgnlmagʻtgnhur gap-sovʻtgnzga xotima bermaganligini sezib turdim. Dengiz labiga yetganimdan sovʻtgnng suvga jahl bilan tosh ota boshladim. Ora-sira yerga egilgan boʻtgnlib orqaga qarardim.

Kovʻtgnrgan narsalarim meni tinchitadigan emasdi.

Mujgon meni mahv etishga yaqinlashgan, buning oldini oladigan chora menda yovʻtgnq edi.

Oldin kulib gaplashib turishdi. Keyin ikkovi ham jiddiylashdi. Mujgon aytadigan gapini topolmayotgandek shamsiyasining uchi bilan yer chizar, boʻtgnlam boʻtgnlsa haykal singari qimir etmay turardi. Nihoyat, ikkovining ham men tomonga oʻtgnirilib qaraganini va eng yomoni shu yoqqa qarab kelayotganlarini koʻtgnrdim.

Masala oydin. Oʻtgnzimni qirgʻtgnboqning eng tik yeridan jonimning boricha qumloqqa tashladim. Oʻtgnsha kun, oʻtgnsha tashlashimda qanday qilib yumalab ketmaganimga, bir yerimni emas, bir qancha yerimni chaqa qilib olmaganimga hali-hali hayron boʻtgnlaman.

Netayin, bu xatarli telbalik ham meni ulardan qutqazib qololmadi. Boshimni oʻtgnirib qaradim, ular ham qirgʻtgnboqning boshqa bir yeridan pastga sekin-sekin tushib kelishyapti!

Qocha boshlaguday boʻtgnlsam, bu nozik insonlar otga minib quvlaganlarida ham meni tutolmasliklari turgan gap. Faqat shunisi borki, mening qochishim manosiz ketmaydi: hamma sirga tushunganimni yoki hech boʻtgnlmaganda, biron narsadan shubhalanganimni bildiradi.

Shuning uchun hech qanday dardim, gʻtgnhamim yovʻtgnqday ora-sira dengizga tosh ota-ota tez-tez yurib ketdim. Oldindagi burundan oʻtgntib olsam ulardan salomat qutulib ketardim. Lekin omadim kelishmay bugun ertalab dengiz orqaga chekilibdi, qoya chetida qup-quruq yer ochilib qolibdi.

Rejam tayyor edi. Qumloqda yana bir oz yurganimdan sovʻtgnng u yerdagi tor sovʻtgnqmoqdan tirmashib qirgʻtgnboqqa chiqib olaman. Bu sovʻtgnqmoq echkilar zovʻtgnrgʻtgnba chiqadigan qaltis yovʻtgnl boʻtgnlganidan, ular meni quvishdan qovʻtgnrqishadi, natijada, izimni

yov ʻqotishadi.

Ammo burunning u tarafida men roʻypara kelgan komediya, toʻv ʻgʻv ʻriroʻgʻ ʻi, fojia bir necha minutgacha hamma narsani esimdanda chiqarib yubordi. Hali yonimizdan oʻʻtib ketgan qari baliqchi, qoʻv ʻlida kurak bilan bir daydi qora itni quvib kelib qoldi. Jonivor akillab oʻʻzini u yon-bu yonga urar, chol yetib kelib kuragi bilan bechoraning toʻv ʻgʻv ʻri kelgan joyiga tushirardi. Oldin it quturgan boʻv ʻlsa kerak, deb oʻʻylab oʻʻzimni picha yov ʻqotib qoʻv ʻydim. Keyin bilsam, baliqchining oʻʻzi battarroq quturibdi: esini yov ʻqotib tipirchilaydi, irgʻv ʻishlaydi, baqiradi.

Birdan yoniga borishga betlamay qichqirdim:

- Nima qildi, nimaga urasiz bu bechorani?

Chol hadeb hansirar edi. Bir zungina tayoqqa dam berib kurakka tayandi. Yigʻv ʻlaguday tovush bilan:

- Nima qildi emish, oʻʻttiz qurushlik qoramoyini toʻv ʻkib yubordi, maraz, - dedi. - Lekin uni senga tashlab ketmayman.

Jahlining sababi malum boʻv ʻldi. Baliqchining qumloqdagi oʻʻchogʻv ʻida qaynayotgan bir chelak qoramoyini it agʻv ʻdarib yuboribdi. Katta gunoh! Lekin bechora itni qayiq eshkagi bilan urib oʻʻldirishga arziydigan gunoh emas!

It bir qoya yorigʻv ʻiga, oʻʻziga bexatar koʻv ʻringan joyga kirib oldi. Bir ozdan keyin eshkakli dushmanning yangi hujumiga duch kelganda nima qilishini, oʻʻz oyogʻv ʻi bilan kirgan bu qopqondan qanday qutulishini oʻʻylamay, yalang ulir edi. Holbuki, qumloq bilan toʻv ʻppa-toʻv ʻgʻv ʻri qochib ketsa yoki men tushgan yov ʻldan yuqoriga tirmashib chiqsa, batamom qutulib ketardi. Vaqtim boʻv ʻlsa, bechora itni qutqazish uchun biron narsa qilardim. Lekin nachora, oʻʻzimning dardim boshimdan oshib yotibdi. Men ham uning singari quvgʻv ʻinga uchragan edim.

Mujgon bilan boʻv ʻlamning burunga qaytish ehtimoli aqlimni uchirdi. Orqamga qaramasdan hamon tez qadamlar bilan borib qirgʻv ʻoqqa tirmasha boshladim.

Lekin avvalgi oʻʻyimga qarshi, butunlay qochib ketishga koʻv ʻnglim chopmadi. Ora-sira toʻv ʻxtab, kishi bilmas orqamga, toʻv ʻgʻv ʻriroʻgʻ ʻi, pastga qarab-qarab qoʻv ʻyar edim.

It voqeasi Mujgon bilan Komronni ham jalb qilgan koʻv ʻrinadi. Ular agʻv ʻdarilgan qoramoy idishi yonida hayajon bilan gaplashdilar.

Axiyri boʻv ʻlamning chov ʻntakdan hamyonni olib baliqchiga pul berganini koʻv ʻrdim. Shunisi qiziq boʻv ʻldiki, baliqchi suyunganidan eshkagini yerga qoʻv ʻydi-da, men tomonga oʻʻgirilib, qoʻv ʻli bilan ishora qila boshladi.

Ming qatla shukur, it qutuldi. Ularning orqadan chaqirayotganlariga parvo qilmay, toʻv ʻgʻv ʻri uyga ketaverdim.

Mujgonning qilmishini eslasam, aqlim miyamdanda uchadi. Butun vujudimni titroq bosadi. Har dam mushtlarimni qisib: B«Rasvo boʻv ʻldim, seni qarab tur, Mujgon! deyardim.

Oʻʻylaymanki, oʻʻsha jahl bilan Istanbulga ham yetib olardim. Lekin eshik oldida Aziz pochcham roʻyparamdanda chiqib qoldi.

- Qizim, nima boʻv ʻldi? Lavlagiga oʻʻxshab qizarib ketibsan? Birov quvdimi? - deb soʻv ʻradi.

Asabiy bir ohangda kuldim.

- Nega quvar ekan, pochcha? - dedim-u, bolalar tovushi kelib turgan hovliga yugurib kirib ketdim.

Sahndagi kattakon daraxtga argʻv ʻimchoq solingan edi. Gohi kunlar qoʻv ʻshni bolalarni yigʻv ʻib, bu yerni shovqinli bolalar bogʻv ʻchasiga aylantirib yuborardim. Bugun kichik oʻʻrtoqlarim mening chaqirib chiqishimni ham kutmasdan kattasidan-kichigigacha yigʻv ʻilishibdi, argʻv ʻimchoq atrofida toʻv ʻpolon koʻv ʻtarib oʻʻynashyapti.

Omadimdanda aylanay! Yov ʻlda kelayotganimda oʻʻz xonamga kirib, eshikni qulflab olaman, deb oʻʻylagan edim. Lekin ular, albatta, orqamdan kelishar, eshikni zoʻv ʻrlik bilan ochdirishga harakat qilishib, ishning rasvosini chiqarishardi. Mana endi bolalar orasiga kirib ishni jinnilikka aylantiraman-da, ularni yonimga yov ʻlatmayman. Oʻʻrtoqlarim argʻv ʻimchoq talashib turishgan ekan. Men darrov oralariga suqildim-u, bolalarni qoʻv ʻl ishorasi bilan ikkiga boʻv ʻlib:

- Qani, hammang chetga chiq. Senlarni bitta-bittadan oʻʻzim uchiraman, - dedim.

Argʻv ʻimchoqqa oʻʻtirdim, kichkintoylardan bittasini quchogʻv ʻimga olib, sekin-sekin ucha boshladim.

Koʻv ʻp oʻʻtmay Komronlar ham yetib kelishib, bolalar orasida turishdi.

Mujgon sira tinmay hansirar, ora-sira koʻv ʻksini qoʻv ʻli bilan bosib-bosib qoʻv ʻyar edi. Boʻv ʻlam uni juda tez yugurtirib kelgan boʻv ʻlsa kerak. Ichimda B«Battar boʻv ʻl! dedim-da, argʻv ʻimchoqni yana ham tezroq ucha boshladim.

Chetda navbat kutib turgan bolalar: B«Koʻv ʻp uchiringiz, bizni ham uchiring, bizni ham, deb qichqira boshlashdi. Men esam quloq solmas, tepamdagi daraxt yaproqlarini shitirlatib tobora balandroq, tezroq uchar edim.

Bu hol bolalarni butunlay asabiylashtirdi. Sabr-toqatlari tugab, argʻv ʻimchoqqa yaqin kela boshladilar. Mujgon bilan Komron ularni qoʻv ʻllaridan ushlab chetga tortar, bolalar esa qaytmay oʻʻjarlik qilishardi. Hammasidan ham yomoni shu boʻv ʻldiki, men bilan uchayotgan kichkintoyning hammayogʻv ʻi tilindi. Tizzalarim orasidan toʻv ʻlgʻv ʻhanib chirqirayotgan bu bechoraning arqonni qoʻv ʻyib yuborishidan, yerga yiqilib oʻʻlishidan qoʻv ʻrqa boshladim.

Nochor, argʻv ʻimchoqni toʻv ʻxtatib, bolani tushirishga kirishdim. B«Shunchalik narsadan qoʻv ʻrqadigan kichkina bolaga argʻv ʻimchoq uchishni kim qoʻv ʻyibdi? Bundaqalar uylarida, kichik ukalarining beshiklarida tebranishsa yaxshiroq boʻv ʻladi, deb bolaga toʻv ʻngʻv ʻillab berdim. Yana shunga oʻʻxshash bir qancha soʻv ʻzlar aytdim. Bular Komronni chov ʻchitish uchun, men bilan gaplashishga yov ʻl qoʻv ʻymaslik uchun aytilgan shunchaki soʻv ʻzlar edi. Xayriyatki, boshqa bolalar ham xuddi shunday ovoz, shunday ohangda qichqirishib, bogʻv ʻni boshlariga ilishdi.

- Meni ham uchiring, Farida opa. Meni ham. Meni ham. Meni...

- Yov ʻq, hech qaysingizni olmayman, qoʻv ʻrtoq ekansizlar...

- Qoʻv ʻrqmaymiz, Farida opa, qoʻv ʻrqmaymiz, qoʻv ʻrqmaymiz, qoʻv ʻrqmaymiz...

Shu choq uy derazasidan xolamning ovozi eshitildi:

- Farida, ularning ham bir oz koʻv ʻngillariga qara, jonim..

Darhol oʻʻsha yoqqa oʻʻgirilib, uzundan-uzoq gap talasha boshladim:

- Xola, shunday deysiz-u, yiqilib tushib bir yerlarini mayib qilib olishsa, keyin meni koyiysiz.

- Aylanay qizim, bolalarni yiqitish shartmi! Sekinroq uchirgin-da.

- Xola, bilmagan kishiga oʻʻxshab gapirmang, iltimos qilaman. Tavba, Choliqushini bilmaysizmi? Menga ishonib boʻv ʻladimi?

Boshimda ming xil fikr. Argʻv ʻimchoq uchayotganimda shayton oʻʻlgur turtib: B«Hayda, hayda, picha tezroq, tezroq deb turtkilaydi. B«Unday dema, yonimda yosh bola bor! deb javob bersam ham, qoʻv ʻymaydi. B«Hayda, hayda. Yana picha tezlat, tezlat, nima boʻv ʻlib qolasan! deyaveradi. Arqon, daraxt shoxlari, yaproqlari ham job ʻr boʻv ʻlishib: B«Hayda, Farida, hayda, Farida! deyaverishadi. Shuncha ha-haga bir bechora Choliqushi qanday chidab tura oladi? Oʻʻzingiz oʻʻylab koʻv ʻring, axir!

Hovurim tusha boshladi, orqam o'bgirik bo'lganiga qaramay, bo'lamning yonimda turganini his etaman. Sov'ezim tinartinmas, uning gap boshlashiga shubha qilmayman. Nima qilay? Unga ro'zpara kelishdan qanday qutulsam bo'ladi? Bolalardan bittasi etagimga osilgan edi, qo'zlig'bidan ushlab dast ko'ztarib oldim. Bu yosh o'ztoqlarimning eng kichkintoyi, yetti-sakkiz yoshli bola edi. Yuzini yuzimga yaqin keltirib turib:

- Ko'zngling qolmasin, seni ham bir uchirib qo'zay. Lekin bu do'zmoq betingni qonatib olsak, chatoq bo'zmaydimi? - dedim.

Bolaning orqasida soya paydo bo'zdi. U Komronniki edi. Bola boshini boshimdan ayirar-ayirmas, u bilan yuzma-yuz, ko'zma-kov'ez kelishimga shubham qolmadi. Endi undan qanday qutulaman? Undan qochish, qo'zrqish - dunyoda eng yomon ko'zrgan narsam.

Shuning uchun bolani qo'zlimdan tushirib, tikkasiga Komronning ko'zlariga tikildim.

- Bor, bola. Komron akangning yoniga bor. U qizlar singari karashmali, nozik yigit. Seni sutdan qolgan yosh onaday allalaydi, chayqatmasdan, charchatmasdan avaylab uchirtiradi. Lekin zinhor tipirchilama. Chunki u kishining nozik qo'zllari seni ushlab qololmaydi. Ikkoving ham yiqilasan.

Niyatim - ko'zlarimni ko'zlariga qadab, uni bosh egdirguncha shu o'ztkir zaharli kinoyani davom ettirish edi. Ammo u ko'zlarini olib qochmas, B«bekor urinasan, hamma sirni bilib oldim deguvchi nazar bilan tikilib turardi.

Ana shunda o'z'yinni boy berganimni seza boshladim. Boshimni egib, chang qo'zlimni ro'zmolcham bilan artishga kirishdim. Komron:

- Mayna qilyapsan-a, yaramas, - dedi. - Mana, hozir birga uchishamiz, ko'zramiz...

Komron chaqqon bir harakat bilan pidjagini yechib, Mujgonning qo'zliga irg'zbitdi.

Xolam derazadan:

- Hoy, Komron, bolalik qilma. U shayton qizga bas kelolmaysan, o'zbt-betingni mayib qiladi! - deb qichqirdi.

Bolalar tomosha qiziq bo'zlishini sezib, chetga chiqishdi. Biz arg'zhimchoq yonida yolg'ziz qoldik.

Bo'zlam kulib:

- Nimaga qarab turibsan, Farida, qo'zrqyapsanmi? - dedi.

Bu safar yuziga qarashga yuragim betlamay:

- Nega qo'zrqar ekanman, - dedim-u, arg'zhimchoqqa osildim.

Arqon g'z'ijirladi, arg'zhimchoq sekin-sekin harakatga keldi.

Men ehtiyot bilan harakat qilar, uchishning nihoyatda og'z'ir bo'zlishini sezganim uchun kuchimni tejari, tizzalarimni asta-sekin bukish bilan kifoyalanan edim.

Suratimiz orta borib, daraxt larzanglay, yaproqlari shitirlay bordi.

Ikkalamiz ham tishlarimizni qisib, bir og'z'iz gapirguday bo'zlsak kuchdan qoladigandek, jim uchar edik.

Harakat sarxushligidan sekin-sekin boshim aylanib, o'z'zimdan ketib bordim.

Komronning boshi birdaniga barglarga borib tegdi, uzun sochlari peshonasiga to'z'zgz'z'ib tushdi.

Kinoyali tovush bilan:

- Pushaymon bo'zla boshladingiz shekilli? - deb so'z'radim.

U ham kulib:

- Kim pushaymon bo'zlishini ko'zramiz hali, - dedi.

To'z'zgz'z'igan sochlari orasida porillab turgan yashil ko'z'zlari menda g'z'halati bir kin, sitam uyg'z'botdi. Kuchimning boricha tizzalarimni bukib, arg'z'himchoqqa surat berdim. Endi har borib-kelishimizda boshlarimiz barglar ichiga kirib-chiqar, sochlirimiz bir-birimiznikiga aralashib ketardi. Bir mahal xuddi tushdagiday xolamning: B«Bas, bas! degan qichqirig'z'ini eshitdim.

Buni Komron ham takrorladi:

- Bas-a, Farida!

- Buni sizdan so'z'rash kerak, - deb javob berdim.

- Mendan so'z'ralsa: yo'z'zq, - dedi. - Mujgondan eshitgan ajoyib narsalarimdan so'z'ng mening charchashim mumkin emas...

Tizzalarim birdaniga bo'z'zshashdi, arqon qo'z'limdan chiqib ketishidan qo'z'zrqdim.

Komron so'z'zini davom qildi:

- Buni sendan kutmagan edim. Bu yerga seni deb kelgan edim, Farida, - dedi.

Harakatdan qolganimga qaramay, arg'z'himchoq hamon boyagi tezlikda uchardi. Qo'z'llarimni arqon orqasidan o'z'tkazib, panjalarimni bir-biriga kirishtirdim.

- Tushaylik endi, yiqilamiz, - deb yalindim.

U holimni sezmadi.

- Yo'z'zq, Farida, yiqilib o'z'lsak o'z'lamizki, menga tegishga rozi bo'z'lganligingni o'z'z og'z'z'ingdan eshitmay turib seni bo'z'zshatmayman, - dedi.

Lablari sochlirim orasidan peshonamga, ko'z'zlarimga tegib ketar edi. Tizzalarim bukildi, bir-biriga kirishgan panjalarim ochilib, qo'z'llarim arqon atrofida salanglay boshladi. Komron meni shu asnoda ushlab qolmasa, yiqilishim turgan gap edi. Lekin meni saqlab qolishga kuchi yetmadi. Salmog'z'bi buzilgan arg'z'himchoq arqoni birdan aylandi-yu, biz yerga gursillab yiqildik.

Picha hushimdan ketib yotganimdan so'z'ng ko'z'zlarimni ochsam, xolamning quchog'z'ida yotibman. Xolam hov'z'l ro'z'molcha bilan chakkalarimni silar:

- Bir yering og'z'z'riyaptimi, qizim? - deb so'z'radi.

Boshimni ko'z'tarib:

- Yo'z'zq, xola, - dedim.

- Bo'z'zlmasa, nega yig'z'z'laysan?

- Yig'z'z'ladimmi, xola?

- Ko'z'z'zlaringdagi yoshlar-chi?

Boshimni xolamning ko'z'zksiga bosdim.

- Yiqilmasdan avval yig'z'z'lagan bo'z'zlsam kerak, xola,- dedim.

* * *

Uch kundan soʻng Oysha xolam bilan Mujgon ham dasturxon tuzab, biz bilan Istanbulga joʻhnadi. Basima xolam kelishimizni oʻziga oʻzining xatidan bilib, Najmiya ikkovi bizni Gʻalata stantsiyasida kutib oldi.

Unashilganimning dastlabki haftalarini hammadan qochib oʻtkazdim. Koʻproq Komrondan oʻzimni tortar edim. U men bilan yolgʻiz qolishni, birga aylanishni, gaplashishni xohlardi. Bilaman, har bir unashilgan yigit kabi uning bunga haqqi bor edi. Faqat nima qilayki, men dunyodagi unashilgan qizlarning eng gʻalatisi, eng yovvoyisiman. Komronning roʻpara kelayotganini koʻrdim deguncha hurkkan ot singari potirlab qochar, shu koʻngʻi koʻrinish bermay ketar edim.

Mujgon orqali bir ultimatum berdim. Roʻpara kelganimizda men bilan unashilgan kishiday gaplashmasin, dedim. Soʻzimga kirmasa, hamma ishini buzaman, deb qasam ichdim.

Mujgon, Taqirdogʻidagi singari, bu yerda ham yotogʻimga tez-tez kirib nasihat qilardi.

- Nega bunday jinnilik qilasan, Farida? - deydi. - Uni oʻlguday yaxshi koʻrishingni-ku bilaman. Hozir sizlarning eng yaxshi vaqtlaringiz. Kim biladi, uning senga aytadigan qanday chiroyli gaplari bor ekan...

Mujgon bazan shu bilan kifoyalaniq qolmay, nozik qoʻllari bilan sochlarimni silar, uning tilidan gapirardi.

Koʻrpamda shumshayib olib:

- Xohlamayman... Qoʻrqaman, uyalaman, gʻalati-da... Tushuntira olmayman... - deb bezillar, yonimga kelsa yigʻlar edim.

Mujgon meni tashlab uxlagani ketganidan keyin Komronning soʻzlarini oʻz-oʻzimga aytar, bu soʻzlar ohangi ichida uxlab qolardim.

Xolam menga atab bir uzuk buyurtiribdi. Komron bilan unashilganimiz nishonasi qilib taqiladigan bu uzuk mening yara-chaqa barmogʻimga yaqinlashtirib boʻlmaydigan darajada ajoyib, koʻz olgʻuvchi edi.

Xolam Istanbulga borib kelgan kunlarining birida meni deraza yoniga chaqirib kelib, shu uzukni bir mujda kabi koʻrsatdi.

Keyin roʻparadagi daraxtlar orasida botib borayotgan quyoshga tutib tovlalganda, koʻzlarimni yumib tisarildim, qoʻllarimni orqamga oʻtkazdim, qizarganimni koʻrsatmaslik uchun yuzimni parda orqasiga oldim.

Xolam mening muddaomga tushunmadi, suyunib boʻyniga osilmaganimga hayron qolayotganday:

- Yoqtirmadingmi yo, Farida? - dedi.

Men sovuqqina qilib:

- Juda chiroyli, xola, mersi, - dedim.

Bu qilgʻimdan dili ozor topgani sezilib turardi. Lekin ozori uzoqqa bormadi. Yana kulishga boshlab:

- Qoʻlingni uzat, bir taqib koʻraylik, - dedi. - Eski uzugingga oʻlchatib qildirdim. Xudo xohlasa, loyiq kelar.

Xolam zoʻrluk bilan tortib oladiganday, qoʻlimni orqamga bekitib:

- Hozir emas, xola, - dedim. - Keyin...

- Bolalik qilma, Farida.

Oʻjarlik bilan boshimni solintirib, oyoqlarimning uchini tomosha qila boshladim.

- Bir necha kundan soʻng qarindoshlarimizni chaqirib, kichkina ziyofat beramiz. Unashganimiz nishonasini taqamiz.

Yuragim tipiray boshladi.

- Xohlamayman, - dedim. - Mabodo shuni mutlaqo oʻtkazish kerak deb hisoblasangiz, mayli, maktabga ketganimdan keyin oʻtkazing.

Juda katta talab qoʻyib yuborgan edim. Lekin xolam avzoyini sira oʻzgartirmadi. Kulimsirab turib lablarini qisdi-yu, oshkora bir mazax bilan:

- Shunaqa degin? Fotiha oshida sening oʻrningga boshqa birovni vakil qilib qoʻygan ekanmiz-da! Toʻngʻi, nikohda shunday, lekin fotihada hali bunday odat chiqqani yovʻq, qizim.

Munosib javob boʻlmagani uchun yerga qarab turaverdim.

Xolam oladigan sabogʻimning zahrini yumshatish niyatida bir qoʻli bilan belimdan ushladi, ikkinchisi bilan betimni, sochlarimni, peshonamni silab turib:

- Farida, aylanay, endi bolalikni tashlash payti keldi, - dedi. - Endi sening xolangina emas, onang hamman... Bundan juda xursand ekanligimni aytib oʻtirishning hojati boʻlmasa kerak? Sen Komron uchun xulq-atvori bizga malum boʻlmagan har qanday yot qizdan ming chandon alosan. Faqat... Faqat bir oz havoyisan. Bolalik chogʻlarda buning unchalik zarari yovʻqdir. Lekin kun sayin oʻhsyapsan. Oʻsgan saring, albatta, aqling ham oshadi, oʻzing ham ogʻir-bosiq boʻlasan. Maktabingni bitirib uylangunlaringcha, eh-ha, hali toʻrt yil bor. Ozmuncha vaqtm! Shunday boʻlsa ham, sen unashilgan qizsan. Nima demoqchiligimni, qaydam, anglata oldimmi? Ogʻir-vazmin, jiddiy boʻlishing kerak. Bolalikka, shovʻxlikka, oʻjarlikka xotima ber. Komronning qanchalik muloyimligini, tabiati, hissi qanchalik nozikligini bilasan.

Har bir soʻzi qulogʻimda qolgan bu oʻgʻitda haqiqatan ham yoqib-kuydiradigan biror narsa bormidi? Buni shu bugun anglab turganim yovʻq. Lekin nima qilay, xolam meni oʻzimga oʻzimga uchin bir oz kamsitayotganligini sezib turgan edim.

Oʻgʻitlarining qanday tasir qilganligini bilmoqchi boʻlganday:

- Endi pisanda qilib olishdik, shundaymi, Farida? - dedi. - Qarindosh-urugʻni, bir-ikkita yor-dovʻstlarni chaqirib, fotiha toʻngʻi qilamiz.

Oʻzimni gullar, bezaklar bilan yasatilgan stol oldida, hozirgacha men hech taqib koʻrmagan bezakda, butunlay boshqa sochlar, boshqa chehrada uning yonida oʻtirgandek koʻrdim. Hammaning koʻzi bizda...

Birdan titrab, tipirchilab qichqirdim:

- Yovʻq, boʻlmaydi, xola!

Shu faryod bilan yugurib chiqib ketdim.

Mujgon shu kunlarda men uchun opadan ortiq bir narsa, ona darajasida edi. Kechalari yotogʻimda yolgʻiz qolgan kechalarim chiroqni oʻchiraman-da, uning kechinmalardan ozgan vujudini quchoqlayman, javob bermasin deb ogʻirini qoʻlim bilan toʻsib yolvoraman.

- Dunyoda eng rahmim kelgan, eng mazax qilgan odamlarim unashilgan qizlar edi. Men oʻshalarning biri boʻlib qoldim.

Ularga yalin. Hech kim meni unashilgan qiz demasin. Uyalaman, qoʻrqaman, men hali yosh bolaman. Oldimizda hali toʻrt uzun yil bor. Ungacha katta boʻlaman, koʻnikaman. Menga hech kim unashilgan qizga qilinadigan muomalani qilmasin.

Nihoyat, Mujgon ogʻirini qoʻlimdan boʻshatdi. U:

- Xov'op, - dedi. - Lekin bir shart bilan. Avvalo, men bilan bob'og'v' b'ishmaysan, qolaversa, uni yaxshi kov'rganingni faqat ov'zimga, faqat ov'zimgagina yana bir marta aytasan.

Shu dam yuzimni Mujgonning bag'v'riga bosib, boshim bilan ustma-ust bir necha marta B'kha ishorasini qildim.

* * *

Mujgon vadasida turdi. Uydagilar ham, tashqaridagilar ham unashilganimni betimga solmas edi. Tishimga tegadigan chiqib qolsa, yaxshilab tazirini olar, darhol nafasi ichiga tushib ketardi. Hatto shulardan biri bir kuni og'v'ziga yengilgina shapati ham yedi. Xayriyatki, begona emas, bob'lamning ov'zginasi! Men uni shapatilashga tamom haqli edim. Lekin xudo saqladi. Basima xolam bilib qolguday bob'lsa, kim biladi, boshimga nima ov'byinlar solardi ekan!

Shunday bob'lsa hamki, ov'zimni chorbog'v' ichra rohatda sezmasdim. Masalan, mavqeim ortgani uchun kunlardan bir kuni meni izzatli xonalarning biriga kov'rchirishdi. Pardalarimni, karavotimni, javonimni ov'zgartirishdi. Men ham, tabiiy, bularning sababini sov'hrashga botinolmadim.

Bir kuni aravaga tushib, Merdivon qishlog'v' b'idagi tov'byga ketayotgan edik. Aravada odam kov'op ekan. Joy topolmay:

- Aravakashning yoniga chiqib ola qolay, - dedim.

Odamlar qah-qah urib kulib yuborishdi. Men qizarib, sekin aravaga chiqib oldim.

Eski odatimni qilib oshxonadan qoqi, meva-cheva ov'og'v' b'irlagani kirganimda muttaham oshpaz:

- Kov'nglingiz xohlaganini aytavering, kichik xonim. Sizning zoti oliyangizga ov'og'v' b'irlik yarashmaydi, - deb men bilan hazillashardi.

Menga hech kim bir nima demagan bob'lsa ham, kov'rchadan biron bolani chaqirib kirishga yuragim betlamas edi. Faqat tishni tishga qov'byish, hammasiga chidash kerak edi. Lekin bular orasida eng chidab bob'lmaydigani Komron edi. Chorbog'v' b'idagi sov'nggi kunlarim u bilan bekinmachoq ov'bynash bilan ov'bt'di desam bob'bladi.

U meni xoli topish paytini izlab yurardi. Men esam butun shaytonligimni ishlatib, biror yerda tanho uchramaslikka harakat qilardim.

Gohi mahallar birga sayr etaylik, deb taklif qilgan aravasiga yaqinlashmas, hech holi-jonimga qov'bymay turib olsa, yonimizga Mujgondan boshqa biron kishini olardim-da, yov'bl bob'byi ov'bsha bilan tinmay gaplashib ketar edim. Mujgondan boshqasini dedim. Ha, Mujgonning meni u bilan qoldirib qochmasligiga yoki ov'brinsiz bemazagarchiliklar qilmasligiga ishonchim yov'op edi.

Bir kuni Komron:

- Bilasanmi, Farida, mening baxtimni qaro qilyapsan, - dedi.

Men ov'zimni tutolmay:

- Halitdan-a? - dedim.

Bu savolni shu qadar qiziq sov'brabmanki, ikkovimiz ham kulib yubordik.

- Mujgonga aytgan sov'z'ingni ov'bz og'v' b'zingdan ham bir eshitishni istar edim. Bunga haqqim bob'lsa kerak, deb ov'bylayman, - dedi.

Mujgonga nima deganim esimda yov'bdqday, yolg'v' b'ondan kov'bzlarimni osmonga kov'btardim, ov'bylandim, keyin:

- Ha, - dedim, - ammo Mujgon qiz bola, Joriyangiz ham, ov'bylaymanki, shunday. Ov'brtamizda ov'btgan har qanday narsa har kimga aytilmaydi.

- Men har kimmanmi?

- Yanglish tushunmangiz. Ruxsoringiz bir oz xotin kishinikiga ov'bxshasa hamki, erkaksiz. Demak, qiz ov'brtoqqa aytiladigan har qanday narsa erkak kishiga aytilmaydi.

- Men unashilgan kishing emasmanmi?

- Endi aytmasak bob'lmaydiganga ov'bxshaydi. Bilasizki, men bu sov'bzni yoqtirmayman.

- Ana kov'brdingmi, ov'zimni baxtsiz deb tov'og'v' b'ri aytgan ekanman. Balki yana og'v'bzimga urarsan, deb bu sov'bzni aytishga jasorat etolmayman. Lekin senga nisbatan kov'nglimda shunday bir tuyg'v'bu borki...

Necha vaqtlardan beri tutqich bermayotgan qopqonimga ilinish ustida ekanimni angladim. Gapirsam yo tovushim titrashi, yo boshqa biron nojob'v'ya ish qilib qov'byishim mumkin. Komronning sov'bzini og'v'bzida qoldirib, kov'rchaga yugurganimcha chiqib ketdim.

U ham orqamdan yugurib kelyapti, deb ov'bylagan edi. Lekin sharpasi eshitilmagandan keyin sekinlashdim, bir ozdan keyin esa yov'blini qilib orqamga qaradim. U daraxtlardan birining tagidagi qamish kursida ov'btirgan edi.

Ov'bz-ov'bzimga:

- Yaxshi ish qilmadim-da, - dedim.

Komron shu chog'v' b' menga qarasa, pushaymon bob'lganimni kov'brardi-yu, yonimga kelardi, deb ov'bylayman. Kelganda rosti, men ham qochmas edim.

Bov'lamning ov'btirishida chindan ham baxti qaro bob'lgan kishining avzoyi bor edi. Ov'bzimga dalda berish uchun sov'bzlay boshladim:

- Yigit ov'blgur, sariq chayon. Shu bog'v' b'ida baxtiyor tulning etagi orqasidan qanchalik yugurganingni esimdan chiqarganim yov'bdq. Ajab qildim.

* * *

Tatilning sov'nggi kunlarida boshimga tushgan savdoni ham aytmasdan ov'btolmayman.

Bir kuni ov'ng qov'blimning barmog'v' b'ini kattakon latta bilan bog'v' b'lab olganimni chorbog'v' b'dagilar kov'brib qolishdi.

Sababini sov'braganlarga:

- Hechqisi yov'bdq, jindek yerini tilib oldim, tuzalib ketadi, - dedim.

Xolam yarani ov'bjarlik bilan yashirganimni sezib:

- Yana bir balo qilgansan-da. Yomondirki, yashirasan. Daktorga kov'brsataylik, keyin boshimga balo bob'blmasin, - dedi.

Voqea bunday bob'lgan edi: bir kuni xolam meni yotoqxona javonidan bitta rov'bmolcha olib chiqqani yubordi. Javon tortmalaridan birida moviy baxmal qoplangan bitta quticha kov'brib qoldim. Undan unashilganim belgisi qilib olingan uzuk chiqdi. Ov'bshani barmog'v' b'imga taqib kov'brgim keldi, taqdim ham, lekin bu havas menga juda qimmatga tushdi. Xolam

qov b'rqandek, uzuk bir oz tor qilib qov b'ryilgan ekan; barmogv b'imdandan chiqmay turib oldi. Befoyda hayajon bilan uni chiqarishga urindim, bob b'lmagandan keyin tishimni ishga soldim. Bundan ham hech nima chiqmadi. Tirmashgan sarim barmogv b'im shishib, uzuk qisilib bordi.

Xolamga aytсам-ku, albatta, bir chorasini topishar edi. Lekin shu uzuk bilan qov b'lga tushish vahmi, negadir nafsoniyatimga tegar edi. Shuning uchun barmogv b'imni darrov latta bilan bogv b'lab oldim. Rosa ikki kungacha ov b'z hujramga kirib, bekinib yurdim. Lattani yechib tashlab soatlarcha urindim. Uchinchi kuni haqiqatni xolamga aytaman deb turganimda, uzuk ov b'z-ov b'zidan chiqib ketsa bob b'ladimi! Nima sabab bob b'ldi? Harholda, shu ov b'tgan ikki kun ichida ezilib-siqilganimdan ozib qolgan bob b'lsam kerak.

Tatilning oxirgi kunida yov b'l taraddudiga tushdim. Komron bunga norozi bob b'ldi.

- Bunchalik shoshilishning nima hojati bor, Farida? Yana bir necha kun tursang bob b'ladi-ku, - dedi.

Lekin men ibratli ov b'quvchiday, kov b'nmadim.

- Murabbiyalar, maktab ochilgan kuni, albatta, kelasan, deb tayinlashgan. Bu yil darslar ogv b'ir bob b'ladi, - deb bolalarcha bahonalar qildim.

Komron bu tersligimni kov b'rib, yana battar qaygv b'uga tushdi.

Ertasi kuni meni maktabga olib ketayotib ham hech gapirmadi. Faqat ayrilish chogv b'imizda:

- Mendan bunchalik tez qochib ketishingni kutmagan edim, Farida, - deb ov b'pkaladi.

Aslida esa aqli-hushi boshida, tirishqoq ov b'quvchi emasdim. Innaykeyin, boshimga tushgan savdolar meni tamom shoshirib qov b'rgan edi.

Dastlabki uch oy baholarim juda yomon bob b'ldi. Gv b'ayrat qilib ov b'zimni qov b'lga olmasam, sinfda qolishim turgan gap edi.

Yetuklik tabellari tarqatilgan kuni kechqurun Aleksis opa meni burchakka tortib:

- Baholaringiz yoqdimi, Farida? - deb sov b'radi. Badbin bir alfozda boshimni silkitib:

- Ancha yomon, ma soeur, - dedim.

- Ancha emas, butunlay. Sizning shunchalik yomon ov b'qiganingizni hech kov b'rmagan edim. Aksincha, bu yil yaxshiroq ov b'qirsiz deb kutgan edim.

- Tov b'gv b'ri aytasiz. Bu yil ov b'tgan yilgidan bir yosh ulgv b'aydim.

- Faqat shuginami?

Gv b'halati! Aleksis opa betimni silar, tagdor qilib kulardi. Nima qilishimni bilmay, kov b'zlarimni olib qochdim.

Voy bu murabbiyalar-e! Dunyo ishlariga hech qiziqmaydigan kov b'rinishsa ham, mayda-chuyda gv b'iybatlargacha xabardor bob b'lib turadilar. Kimdan bilishadi? Qanday bilishadi? Oralarida ov b'nn yil yashaganimga, savdoyi qiz bob b'lmaganimga qaramay, bunga hech tushuna olmas edim.

Bir bahona bilan ov b'zimni qutqazish payiga tushganimda Aleksis opa yana shama qildi:

- Tabeldagi baholaringizni birovlariga kov b'rsatishdan uyalarsiz deb ov b'ylayman, - dedi. Keyin orqasidan tagv b'in bir tana toshi otdi: - Bu yil sinfdan ov b'tmasangiz, bu yerda yana bir yil, uzun bir yil qolish xavfi ham bor.

Kov b'rdimki, hujumga ov b'tmasam, Aleksis opadan osonlikcha qochib qutulolmayman. Chor-nochor yuzsizlik qilib, yasama soflik bilan:

- Xavfi bor deysizmi? Nimaga xavfi bob b'ladi? - deb sov b'radim.

Aleksis opa ayollar gv b'idi-bidisining uchiga chiqqani edi. Bundan ziyodasi men bilan yuzma-yuz kelish, ochiqchasiga gaplashish degan sov b'z bob b'lardi. Yengilganini sezdirmaslik uchun nozli bir karashma bilan betimga sekin urib qov b'ydi. Keyin:

- Uni ov b'z aqling bilan topib olarsan, - deb ketaverdi.

Mishel bu yil maktabda yov b'q edi. Bob b'lsa, meni albatta gapga solar, miyamdagi parishonlikni mutlaqo orttirar edi.

Bir yil avval ov b'zim tov b'qigan hikoyani aytib turganimda qanchalik erkin, job b'shqin bob b'lsam, bu yil unashilgan qiz vaziyatiga tushganimdan keyin shunchalik qov b'rqoq bob b'lib qoldim. Dugonalarimdan meni tabriklaganlarni qisqa, quruq tashakkur bilan job b'natar, yaqinlashish maylini kov b'rsatganlardan yuz ov b'girib ketar edim.

Faqat bittasi, biz yoqlardagi armani doktorning qizi, ov b'jarligimni yengishga muvaffaq bob b'ldi. Dam olish kunlarini maktabda ov b'tkazdim. Uch oy ichida uyga ikki, yo uch martagina bordim.

Sababini ov b'zim ham uncha bilmagan bu ov b'jarligim Basima xolam bilan Najmiyani tajang qilar, Komron esa nima deb ov b'ylashini, qanday chora kov b'rishini bilmay qiynalar edi. U dastlabki oylarda maktabga har hafta kov b'rgani kelib turdi.

Murabbiyalarim ogv b'izda bir nima deyishmasa ham, unashilgan yigitning ov b'quvchi qiz bilan kelib kov b'rishishiga jahllari chiqar, bob b'lamning meni dahlizda kutib turganini aytib, yuzlarini burishtirar edi.

Men odatda dahliz eshigining bir tavaqasini job b'rttaga ochib qov b'hyar, unga suyanib, qov b'llarimni fartugimning qayish kamariga suqqanim holda jilla bob b'lsa besh minut tik turib gaplashardim. Bob b'lam ora-sira xat yozib turish istagi borligini aytgan edi.

Lekin men, murabbiyalarimiz tashqaridan keladigan xatlarni turkcha biladiganlardan bittasiga ov b'qittirib, keyin yirtib tashlashadi, degan bahona bilan bu fikridan qaytardim.

Shu kov b'rinishlarning birida oramizdan qora mushuk ov b'tgani hali-hali esimda. Komron uzoq turmaganimga jahli chiqib, eshikni zov b'rlik bilan yopib qov b'ymoqchi bob b'ldi. Lekin men yov b'l qov b'ymasdim: yaqinlashganda tashqariga otilib chiqishga xezlanib, sekingina:

- Iltimos qilaman, Komron, xonada kov b'rinib-kov b'rinmay turgan teshik qancha bob b'lsa, shuncha ikki kov b'z ham bor, buni bilib qov b'yishingiz kerak, - dedim.

U birdan tov b'xtadi.

- Bu qanday gap, Farida? Biz axir unashilgan kishilarmiz-ku! - dedi.

Sekin yelkamni qisdim:

- Aslida ishni shu narsa buzayotibdiku-ya, - dedim. - Bir kun emas, bir kun B«Kov b'rishishlaringiz juda boshqacha bob b'lyapti.

Kechirasiz, bu yerning maktab ekanligini esdan chiqarmang, qabilida sov b'z eshitishni xohlamasangiz...

Komron oppoq oqarib ketdi va shu kundan boshlab maktabga oyoq bosmay qov b'ydi.

28 Kitoblar Olami | Sever.UZ | Uzsmart.UZ

Bu ishim haqiqatan ham yaxshi emasdi. Lekin boshqa choram bo'lmasa nima qilay? Komron oldidan qaytib kelib sinfga kirishim, hamma menga o'ngirilib qarashi yuragimni ezmay qolmasdi.

Nima deyaotgan edim? Ha, doktorning qizi dam olish kunlarining birida qaytib kelib:

- Komronbey Yevropaga ketarmish, shundaymi? - deb so'hradi.

Men nima deyishimni bilmay shoshib qoldim.

- Qaerdan eshitding? - dedim.

- Otamdan, Madriddagi amakisi chaqirtiribdi.

B«Qaydam deyishni g'bururim ko'btarmadi.

- Ha, shunday bir niyati bor, picha sayohat qilib kelmoqchi edi, - dedim.

- Sayohat nimasi, elchixonaga sekretar bo'blarmish-ku.

- Vaqtincha.

Suhbatni shu yerda bo'blib tarqaldik. Dugonamning otasi chorbog'vimizdan oyog'vi uzilmagan bir kishi edi. Shuning uchun bu gapning to'bg'v'iriligiga shubha qilmadim. Lekin bu narsani menga bildirishmaganiga hayron bo'blidim. Kunlarni hisobladim. Chorbog'v'dan xabar olmaganimga yigirma kun bo'blibdi.

Ov'vsha kechasi faqat shu narsani ov'hylab chiqdim. Komronga qilgan bemani sitamlarim uchun achinar, shunchalik muhim bir narsani menga aytmaganini ov'hylab, yuragimdan ezilar edim. Harholda biz bir-birimiz bilan bog'v'langan kishilar edik.

Ertasiga payshanba edi. Havo ochiq bo'blgani uchun tushdan keyin aylangani chiqishimiz kerak. Lekin ichim pishib qiynala boshladim. Shunday ezguvchi ov'hylar bilan yana bir kunni ov'vtkazish fikri meni qov'vquvga soldi.

Mudiraning oldiga bordim-da, xolamning betobligini aytib, ruxsat so'vhradim.

Xudodan aylanay, shu kuni murabbiyalardan biri Qartolga ketayotgan ekan. Erenkov'v stantsiyasigacha birga ketish sharti bilan mudira iltimosimni qondirdi.

Qov'vlimda bitta kichkina chamadoncha bilan chorbog'vga kirib borganimda qorong'v'i tushay deb qolgan edi.

Eshikda meni chorbog'v'i iti kutib oldi. Bu qari it nihoyatda ochkov'vz, yopishqoq edi. Chov'vntagimda hamisha, yaxshimi-yomonmi bir narsa borligini bilgani uchun yov'vlimni to'vhsar, oldingi oyoqlariga turib olib tisarilib borar, menga yopishishga urinardi. Komronning ham daraxtlar oralab men tomon kelayotganini ko'vhrdimu, darrov chov'vkkalandim. It egnimni kir qilmasin, deb iflos oyoqlaridan ushlab turdim.

U so'vbloqmon og'v'zini uliyotgaday ochib, tilini osiltirar, men esam burnidan qisardim. Xullas, ov'vrtamizda ov'vyinga, talashmaga ov'vshash bir narsa borar edi.

Komronni faqat yonimga kelgandagina ko'vhrgan kishiday:

- Buning kulishiga qarang, - dedim. - Og'v'zi muncha katta-ya, timsohnikiga ov'vshamaydimi?

U lablarida zaharxanda tabassum bilan menga qarab turardi.

Itni qov'v'yib yuborib etaklarimni qoqdim. Qov'v'llarimni ro'v'v molcham bilan artganimdan so'v'vng birini bo'v'vlamga uzatdim.

- Bonjour[16], Komron, xolam qalay? Ahvoli og'v'ir emasdir, insho'lloh...

U xiyol taajjubga tushib:

- Oyimmi? - deb so'vhradi. - Oyim soppa-sog'v'v. Kasal deb eshitdingmi?

- Ha, kasal deb eshitdim, xavotir oldim: yakshanbani kutmay so'vhrab keldim.

- Senga kim aytdi?

Yana bitta yolgv'v'on gap topishga fursat qolmagani uchun:

- Doktorning qizi, - dedim.

- Ov'vsha shunday dedimi?

- Ha, gaplashib turgan edik, so'v'vz orasida: B«Otamni sizlarnikiga chaqirtirishibdi, xolangiz betob shekilli, - dedi.

Komron hayron bo'v'vlib qoldi.

- Yanglishgan. Doktor keyingi kunlarda oyimni ham, boshqani ham ko'v'vrgani kelgani yov'v'q.

Bu qaltis gapni uzoq chov'v'zib ov'v'tirmadim.

- Xayriyat, juda yomon tashvish qilayotgan edim, - dedim. - Ular ichkarida bo'v'vlsalar kerak, albatta?..

Chamadonimni yerdan olib yurmoqchi bo'v'vlgan edim, Komron qov'v'limdan ushladi.

- Nega shoshasan, Farida? Hamisha mendan qochasan, - dedi.

- Nega endi? - dedim. - Tufligim siqyapti-da... Innaykeyin, ichkariga birga kirmaymizmi axir?

- Birga kiramiz, lekin u yerda, hoynahoy, hamma bilan gaplashishga majbur bo'v'v'lamiz. Holbuki, sen bilan yolgv'v'iz gaplashmoqchi edim.

Hayajonimni yashirish uchun hazil-mutoyiba qilib:

- Ixtiyoringiz, - dedim.

- Mersi. Unday bo'v'vlsa, agar xohlasang, hech kimga ko'v'v'rinish bermay hov'lida bir oz aylanaylik.

Qochib ketishimdan qov'v'rqayotganday, qov'v'limni qov'v'yib yubormas edi. Chamadonchamni qov'v'liga oldi. Yonma-yon yurib ketdik. Bir-birimizga unashilganimizdan beri birinchi marta yonma-yon...

Yangi tutilgan qush yuragi qanday potirlasa, meniki ham shunday potirladi. Shundayki, qov'v'limni qov'v'yib yuborganida ham qochishga qurbim yetmasmidi deb ov'hylayman.

Bir-birimizga bir og'v'v'iz ham so'v'v'z aytmay hov'v'lining to'v'v'riga bordik. Komron ov'hylaganimdan ortiq xafa, ezgin ko'v'v'rinaradi.

Bu uch oy ichida nimalar bo'v'vlganini, oramizda qanday ov'v'zgarish yuz berganini bilmayman. Faqat hozir uning oldida ov'v'zimni aybdor deb hisoblar, shu damgacha qilgan yovvoyiligim uchun pushaymon bo'v'v'lar edim.

Qish ov'v'rtasi bo'v'vlsa ham gov'v'zal, jimjit oqshom edi. Atrofimizdagi quruq tog'v'v' tepalari oltin marjon kabi tovlanardi. Menda Komronga nisbatan uyg'v'v'ongan maylda bu manzaraning ham hissasi bormidi, bilmayman.

Shu dam uning ko'v'v'nglini oladigan biron so'v'v'z topish istagi qalbimning yondiruvchi ehtiyojiga aylandi. Lekin miyamga hech narsa kelmas edi.

Endi orqaga qaytishdan boshqa choramiz qolmagandan keyin Komron:

- Shu yerda bir oz ov'v'tirsak qalay bo'v'v'lar ekan, Farida? - dedi.

- Ixtiyor senda, - dedim.

Unashilganimizdan keyin uni birinchi marta sensirashim edi.

Komron shimiga ham parvo qilmay ov'isha yerdagi bir tosh ustiga ov'itirdi. Men darrov qov'ildan ushlab turgv'izdim.

- Sen noziksan, quruq yerga ov'itirma, - dedim-u, ustimdagi kov'ik paltoni yechib tagiga soldim.

Komron kov'izlariga ishonmas edi.

- Nima qilyapsan, Farida? - dedi.

- Tagv'in ogv'irib-netib qolmagin, - dedim. - Mundogv'ib ov'ilyab kov'irsam, seni asrash bunday keyin mening burchim ekan.

Bov'lam bu safar ham quloqlariga ishonmadi shekilli:

- Nimalar deyapsan, Farida? - dedi. - Shu sov'izlarni sen aytyapsanmi? Unashilganimizdan keyin sendan eshitgan eng shirin sov'izim.

Boshimni engashtirib, jim turdim.

Komron paltomni qov'liga oldi. Silayotganday bir harakat bilan yenglariga, yoqasiga, tugmalariga tegar edi.

- Senga bir oz sitam qilish niyatida edim, Farida. Endi fikrimdan qaytdim, - dedi.

Kov'izimni yerdan olmasdan:

- Senga hech yomonlik qilganim yov'iq edi-ku, - dedim.

U meni yana yovvoyi qilib qov'iyishdan qov'irqayotganday, yonimga yaqinlashishdan bezillab:

- Fikrimcha, qilding, Farida, - dedi, - hatto ziyoda qilding. Unashilgan kishisini shunaqa oyoqosti qiladilarmi? Kov'inglimga yomon gaplar keldi. Qaydam, Mujgon yanglishgan emasmikan?

Nochor kuldim. Komron ajablanib sababini sov'iradi.

Dastlab javob bergim kelmadi. U qov'ymagandan keyin esa kov'izlarimni olib qochib:

- Mujgon yanglishgan bov'lsa, bunchalik bov'almas edik,- dedim.

- Bunchalik nimasi? Yani unashilganimizmi?

Kov'izlarimni yumib turib ikki marta boshimni silkidim.

- Faridam!

Kichik bir faryodga ov'ixshagan bu ovoz hali-hali quloqlarimda. Kov'izlarimni ochdim-da, uning kattayganday kov'irngan kov'izlarida yirik yosh tomchisini kov'irdim.

- Meni shu dam shunchalar baxtiyor etdingki, ov'layotganimda ham esimga tushsa yigv'blayman. Yuzimga bunday boqma. Sen hali juda kichiksan. Iloj yov'iq, sen unday narsalarni anglamaysan. Hamma ginalarni unutdim endi.

Komron bilaklarimdan ushlab turardi. Men ham tortib olmadim, faqat hov'ingrab yigv'blay boshladim. Bu shunday yigv'bi ediki, Komron qov'irqib ketdi.

Boyagi yov'bl bilan orqaga qaytayotganimizda ham men tez-tez xov'irsinar, hiqillab yigv'blar edim. U ortiq qov'ilini menga tegizishga botinmasdi. Lekin men kov'ingli jo- yiga tushganini sezib, xursand bov'ldim.

Chorboqqa yaqinlashganimizda:

- Sen oldin kir. Men hovuzda yuzimni yaxshilab yuvib olay. Meni shu ahvolda kov'irishsa nima deyishadi?- dedim.

* * *

Birdan esimga tushganday qilib Komrondan sov'iradim:

- Yevropaga sayohat qilarmishsan, rostmi?

- Shunday bir fikr bor. Tov'igv'irisi, meniki ham emas, Madriddagi amakimning xayoli, - deb javob berdi. - Qaerdan eshitding?

Bir oz ikkilanib turganimdan sov'ing:

- Doktorning qizidan, - dedim.

- Doktorning qizi senga muncha kov'ip xabarlar yetkazib turar ekan, Farida?

- ...

Komron diqqat bilan yuzimga qarab turardi. Qizarib, boshimni ov'igirib oldim.

- Menga qara, oyimning kasalligi ham bahona bov'almasin tagv'in?

- ...

- Tov'igv'irisini ayt, Farida. Shuning uchun kelganmidig?

Yonimga yaqinlashgan edi. Qov'illari bilan boshimni silagisi kelar, lekin hurkishimdan, yana oramizni buzadigan akslik qilishimdan qov'irqar edi. Holbuki, men aksincha, unga kov'irnika boshlagan edim. Savolini yana bir marta qaytarib aytdi:

- Taxminim tov'igv'irimi, Farida?

Komronning nihoyatda xursand bov'lganini sezib, B«ha manosida boshimni silkidim.

- Qanday yaxshi... Kechadan beri toleim shunchalik ov'izgardiki!

Qov'illarini men ov'itirgan kursi suyanchiqlariga qov'iyib ustimga egildi. Bu vaziyatda tov'irt tomonidan qurshalgan edim.

Menga qov'bl tegizmaslik uchun hiyla bilan topilgan usul ov'itirgan yerimda meni kirpitikon singari hurpaytirar, yelkalarimni kov'itarib orqaga chekinar edim. Juda yaqin kelib qolgan yuziga boqmaslik uchun rov'bolchamni ov'ynab turib:

- Amaking nima taklif qilyapti? - deb sov'iradim.

- Bov'ladiganga ov'ixshamaydi. Meni elchixonada sekretari qilib olmoqchi. Aniq bir maslagi yoki amali bov'lmagan erkakni erkak emas, deb hisoblaydi. Men, tabiiy, uning fikrini aytyapman. B«kelajakda bir elchixonada amaldori bilan Yevropaga ketish balki Faridani ham xursand qilar, deydi. Qaydam, shunga ov'ixshash birtalay sov'izlar...

Suhbat jiddiy tus olgani uchun Komron meni qurshovidan chiqarib qaddini rostladi. Men ham darhol ov'irnimdan turdim.

Suhbatimiz uzilmadi.

- Bu taklifni nega B«bov'ladigan gap emas deding? Yevropaga borsang xursand bov'lmaysanmi?

- Bu tomonini aytayotganim yov'iq. Bundan keyin men kov'ingliga nima yoqsa qilaveradigan kishi emasman. Hayotimga aloqasi bov'lgan har bir narsani sen bilan maslahatlashishga majburman. Shunday emasmi?

- Unday bov'lsa keta berasan.

- Demak, Istambuldan ketishimga rozisan, a, Farida?

- Demak, erkak kishi uchun biron maslak zarur bov'lsa...

- Mening ov'irnimda bov'lsang sen ketarmiding?

- Ketardim deb ov'ilyayman. Buning ustiga sen ham shunday qilishing kerak, deb ov'ilyayman.

Etirof qilishim kerakki, bu sov'izlarni yolgv'iz tilim aytar edi. Dilimda esa ov'isha dam butunlay boshqa narsani aytmoqda edim.

Haqiqatda, meni ham tushunish kerak. B«Seni tashlab ketaveraymi? deguvchiga boshqacha javob berib boʻladimi?

* * *

Bir oydan sobʻng Komronni Gʻʻalata limanida kemaga oʻʻtqazdik. Uni Yevropa sayohatiga tashviq etganim uchun qarindoshlarimning hammasi meni tabrik qildi. Faqat Mujgongina xursand boʻʻlmadi. Taqirdogʻʻidan menga yozgan xatida: B«Yaxshi ish qilmabsan, Farida. Rozi boʻʻlmasliging kerak edi. Eng yaxshi vaqlaringizni ayriliqda oʻʻtkazishdan nima mano bor? Toʻʻʻrt yil darrov oʻʻtib ketadigan vaqtm? debdi.

Lekin bu toʻʻʻrt yil Mujgon qoʻʻʻrqqanidan ancha tez oʻʻtdi.

Komron pensiyaga chiqqan amakisi bilan Istanbulga butunlay qaytib kelganda, maktabni bitirib chiqqanimga bir oy boʻʻlgan edi.

Maktabdan chiqish! Men u yerda yashab turgan paytlarimda bu olaqorongʻʻi binoga kaptarxona, deb ot qoʻʻʻygan edim.

Qoʻʻʻlimda yaxshimi-yomonmi bir diplom bilan oʻʻʻzimni tashqariga otadigan kunimning men uchun qutulish bayrami boʻʻʻlishini aytib yurardim. Lekin kunlarning birida kaptarxona eshigi ochilganda, oʻʻʻzimni, boʻʻʻyimni birmuncha uzaytirgan qora chors haf, baland poshna tuflilar bilan koʻʻʻchaga chiqqanimda butunlay gangib qoldim. Buning ustiga xolam ham chorbogʻʻʻda toʻʻʻʻy taraddudini boshlab yubordi. Bu narsa meni tamoman shoshirib qoʻʻʻydi.

Chorbogʻʻʻ toʻʻʻʻyoqchilar, duradgorlar, bichiqchilar va uzoq yerlardan yotadigan boʻʻʻlib kelgan qarindoshlar bilan goh toʻʻʻʻlib, goh boʻʻʻshardi. Har kim oʻʻʻziga yarasha biron ish bilan band edi. Ular hozirdan taklifnoma yozish, kamu koʻʻʻstlarni sotib olish uchun bozorga qatnash, kiyim tikish bilan mashgʻʻʻʻl. Men shoshib qolganimgan ish buzarmoqlik qilardim. Biron ishga qoʻʻʻʻl urish u yoqda tursin, boshqalarning ishiga xalal beradigan har xil bemazagarchiliklar qilardim. Menda sobʻnggi telbalik xuruj boshlangan edi. Burungiday mehmonlarning bolalarini tevaragimga toʻʻʻʻplab, chorbogʻʻʻni boshimga koʻʻʻʻtarardim. Hamma yerdagi singari oshxonada ham remont, boʻʻʻʻyoq ishlari borardi. Shuning uchun yangi oshpaz qozon-tovoqlarini hovlining toʻʻʻʻriga qurilgan chaylaga koʻʻʻʻchirib, ovqatni ochiqda pishira boshlagan edi.

Bir kuni kechga yaqin oshpazning chayla oldida varaqi pishirayotganini koʻʻʻʻrdim. Shu on miyamga bitta shaytonlik keldi.

- Bolalar, - dedim, - sizlar shu bostirmalarning orqasiga oʻʻʻtib, bekinib turinglar. Tovushlaringni chiqarmanglar. Men sizlarga varaqi oʻʻʻʻgʻʻʻ hirlab keltiraman.

Besh minut ham oʻʻʻtar-oʻʻʻtmas qoʻʻʻlimda bir tovoq varaqi bilan kichkina oʻʻʻrtoqlarim yoniga qaytib keldim.

Bolalarga tegishlarini berib, hammasini hovlining burchak-burchagiga tarqatib yuborganim va tovoqni bostirmaga berkitib qoʻʻʻʻyganim, xayriyatamki, yaxshi boʻʻʻlgan ekan. Lekin bu narsaning oqibatini, oshpaz varaqilarni yobʻʻʻqolganini bilgandan sobʻng gʻʻʻʻazabi qaynab, zir yugurishini xayolimga keltirmagan edim.

Bir ozdan sobʻng oshxonada chaylasi oldida qiyomat qoʻʻʻʻtpti. Oshpaz: B«Kim oʻʻʻʻgʻʻʻ hirlagan boʻʻʻlsa ham jonini boʻʻʻʻgʻʻʻ hizidan sugʻʻʻʻʻurib olaman! - deb qichqira boshladi. Bolalarning yuragi chiqib ketdi. Ular mening sobʻzimga ham quloq solishmay qochib berishdi. Qochib, shubhasiz, yaxshi qilishdi. Chunki birpasdan keyin oshpaz bizni bilib qoldi-yu, qoʻʻʻʻlidagi chovlisini tayoqday silkitib ustimizga bostirib kelaverdi.

Rasvo odam bolalar orasida kattasi men ekanimni koʻʻʻʻrdi deguncha ularni qoʻʻʻʻyib, meni quvib ketdi. Yugurib kelayotib yobʻʻʻlda gursillab yiqilgandan sobʻng battar jahli chiqib ketdi.

Oshpaz yangi, meni tanimaydi, shuning uchun ahvolim mushkul edi. Qoʻʻʻʻlga tushguday boʻʻʻlsam, oʻʻʻzimga kimligimni tushuntirguncha, hech boʻʻʻlmasa ikki marta chovli zarbini yeyishim, sharmanda boʻʻʻlishim turgan gap.

Chorbogʻʻʻ tomonga chap berishning iloji boʻʻʻlmagandan keyin chor-nochor koʻʻʻchaga qarab urib ketdim, yobʻʻʻʻl boʻʻʻʻyi chirqirab, dod solib bordim.

Xudo oʻʻʻʻzi yorlaqadi-yu, ertalabdan beri ish bilan band boʻʻʻlgan tikuvchi xonim shogirdi Dilbar xalfa[17] bilan hovliga dam olgani chiqib kelayotgan ekan. Yoʻʻʻʻʻl chetida ularga toʻʻʻʻq nash keldim-u B«kelyapti! deb boʻʻʻʻyinariga osildim, orqalariga yashirindim.

Dilbar xalfa oshpaz chovlisiga qoʻʻʻʻllarini koʻʻʻʻtarib:

- Bu nimasi, oshpaz, jinni-minni boʻʻʻʻldingmi? Axir bu kelin xonim-ku! - deb oʻʻʻshqirdi.

Boshqa payt boʻʻʻʻlsa, bu sobʻz uchun Dilbar xalfani albatta yulib olardim. Lekin shu qadar qoʻʻʻʻr qib ketgan edimki, oʻʻʻzimga ham bilmay unga qoʻʻʻʻshilib:

- Xudo haqqi, men kelin jonimman, oshpaz! - deya chinqirdim.

Men bu oshpaz singari jinni, gʻʻʻʻʻayri odamni koʻʻʻʻrgan emasman. Oshpaz Dilbar xalfa bilan tikuvchi xonimning sobʻzlariga bir oz ishonmay turdi. B«Yoʻʻʻʻʻq, bunaqa bezori kelin boʻʻʻlmaydi. Unday boʻʻʻʻlsa, menga yangi shim olib berasan. Buni qara, shimning tizzasini yirtding! dedi.

Bechora yiqilganda burnini ham yara qilib olibdi. Lekin, baraka topkur, burnimni ham toʻʻʻʻblaysan, deb turib olmadi.

Yashirib ketishga qilgan harakatlarimga qaramay, bu komediya hammaning qulogʻʻʻʻiga yetdi va har gal ovqat ustida menga qarab-qarab qoʻʻʻʻyish odat tusiga kirdi.

* * *

Toʻʻʻʻyga uch kun qolgan edi. Yana har kuni kechki payt oʻʻʻsha mashum hovli eshigida, bolalar bilan arqondan sakrashib oʻʻʻynab yurganimda yangi bir hujumga uchrardim. Lekin bu safargi hujum meni oshpaz qoʻʻʻʻlidan qutqazishga harakat etgan tikuvchi xonimdan boʻʻʻʻldi.

Oʻʻʻʻʻttiz yilchadan beri chorbogʻʻʻda kiyim tikib kelgan bu frantsuz xonim oltmish yoshli, koʻʻʻzoynakli qari qiz edi. U dunyoning eng nozik, eng shirin muomalali ayollaridan boʻʻʻʻlishiga qaramay, shu oqshom u ham menga olov purkadi:

- Kechirasiz, madmazel, bir necha kundan keyin sizni madam, deb atay boshlaymiz. Shu ishingiz toʻʻʻʻgʻʻʻ hrimi? Kiyimingizni oxirgi marta oʻʻʻʻlchab koʻʻʻʻrish uchun sizni yarim soatdan beri axtaraman-a, - dedi.

Eng yomoni - Basima xolamning u bilan birga kelgani boʻʻʻʻldi. Xoʻʻʻʻmrayib turishidan, janjal chiqquday boʻʻʻʻlsa tikuvchining yonini olishi aniq edi.

- Pardon, madmazel, shu yerda edim, koʻʻʻʻʻp afsus, axtarganingizni bilmabman, - dedim.

Xolam indamay turolmadi. Meni yobʻʻʻʻlga solmoqchi boʻʻʻʻlganda, har vaqt iyagimdan ushlab silar edi, hozir ham shunday qila turib:

- Aylanay bolam, hozir sening ovozingni, qahqahalarini birov eshitmasligi kerak-ku, - dedi. - Uch kundan keyin ham chaqirgan

mehmonlarimiz orasida yana shunday qilmasayding, deb qov'brqaman.

Harvaqt bebosh, qov'brs kov'bringanimga qaramay, ov'fsha kunlar qorishiq hayajonlar changalida talpingan va erkalanish, muloyim bov'blish ehtiyoji bilan yurak-bagv'brim ezilib yurgan kunlarim edi.

Iyagimni xolamning qov'blidan chiqarmay, etagimni barmoqlarim bilan ikki yonidan ushladim-da, yengilgina reverans qilib, tizzalarimni bukdim.

- Xafa bov'blmang, xola, - dedim, - kov'brp emas, faqat uch kungina yana tishingizin tishingizga qov'byib turing. Ana undan keyin siz menga xola emas, boshqa ismli, boshqa sifatli kishi bov'blasiz. Choliqushi xolasiga qilgan shov'bxligini Farida u xonim afandiga qilolmaydi. Ha, bunga jurat etolmaydi, kov'brnglingiz tov'brq bov'blsin.

Xolamning kov'bzlariga yosh chiqdi, betlarimdan chov'brp-chov'brp ov'brpib:

- Hamisha onang ov'brnida edim, yana shunday bov'blib qolaman, Faridam, - dedi.

Yurak tov'blqinim shu darajaga yetgan ediki, men ham uni biqinlaridan ushlab azot kov'brtardim, yana shu hayajon bilan betlaridan ov'brpdim.

* * *

Mademuazel mayda ikir-chikirlaridan boshqa kamchiligi qolmagan oq kov'bylagimni qov'bligiga olganda, qip-qizarib ketganligimni his etdim. Uydagilarni birma-bir silab ov'brpmoqqa, yolvormoqqa boshladim:

- Nima bov'bladi-ya, tashqariga chiqib tursalaringiz. Sizlarning oldingizda kiyolmayman. Choliqushini orqasidan uzun etakli kov'bylakda tovusga ov'bxshaganini kov'bz oldilaringizga bir keltiring. Voy, qanday kulgili-ya! Ov'bzim ham rosa kulaman-da. - Shu narsa oddiy kiyimda bov'bla qolsin, deb har qancha yalinsam ham baribir dardimni hech kimga anglata olmadim.

Mademuazel qov'blida kov'bylak bilan oldimga kelganda, bamisoli birov meni tutmoqchi bov'blayotgandek, ov'bzimni olib qochar, dir-dir titrar edim.

Tashqaridagilar tov'brpolon kov'brtarishar, kiramiz deb ichkariga suqilishardi.

- Biz oz kutinglar, iltimos qilaman, bir minutgina, keyin hammangizni chaqiraman, - deb yolvordim. Lekin ular gapimga ishonmasdilar.

- Aldaydi, yechib tashlagandan keyin chaqiradi, - deb eshik oldida baqirishardi.

Ana shundan keyin ikki tomon ov'brtasida hayajonli tortishuv ketdi.

Tashqarida bolalar ham, kattalar ham aralash qichqirishadi, eshikni itarishadi, men esam bor kuchim bilan eshikni ichkaridan tortib turdim.

Supada temir nagv'balli botinkalari bilan yer tepinib: Bxhujum... hujum... jang... deb qichqirishgan bolalarning ovozigaga butun chorbogv'by yugurib keldi.

Mademuazel tevaragimda parvona bov'blib:

- Voy, qov'byinglar, xudo haqqi, qov'byinglar, kov'bylak yirtiladi, - deb chinqirar, lekin ovozini hech kim eshitmasdi.

Nimayam bov'blidi-yu, bir zumda tov'brpolon tiyildi. Eshikka oyoq dupuri yaqinlashib kelaverdi. Komronning:

- Och, Farida, menman. Mening kirishimga taqiq yov'brq, tabiiy. Ammo, senga yordam qilgani keldim, - deganini eshitdim-u jahlim chiqib gangib qoldim.

Bu safar:

- Hamma kirsin, mayli, lekin sen emas. Xudo haqqi, sen ket. Bov'blmasa, xudo ursin, yigv'blab yuboraman,- deb yolvora boshladim.

Lekin Komron yolvorishlarimga quloq solmadi, eshikni qattiq itarib, ikki qanotini lang ochib yubordi.

Men apil-tapil uying bir burchiga qochdim-da, qov'blimga kirgan bir paltoga chirmanib oldim.

Mademuazel yorilar darajada edi.

- Jonimni qoqay, kov'bylak xarob bov'blidi, - deb sochlarini yula boshladi.

Komron paltoni bir uchidan ushladi-da, kulib turib:

- Yengilganingga tan beraver endi, Farida. Och, kov'bylagingni kov'brayin, - dedi.

Menda na ovoz bor edi va na harakat.

Bir oz kutgandan keyin yana ov'btina boshladi:

- Farida, hozir kov'brchadan keldim. Juda charchaganman. Meni kov'brp qiynama. Kov'bylagingni shunchalar kov'brgim keladiki, ov'brjarlik qilaversang, zov'brlik qilish majburiyatida qolaman. Menga qara, beshgacha sanayman: bir, ikki, uch, tov'brt, besh.

Komron iloji boricha kechiktirib aytgan ana shu B«beshdan sov'brng paltoni tortdi-da, yuzimni kov'bz yoshlari bilan yuvib

ov'brtirganimni kov'brtib, yomon ahvolga tushdi, keyin bolalarni itarib chiqarib, eshikni yopib qov'bydi.

Mademuazel hayronlikdan lol bov'blib qoldi. Komron ham qariyb shu ahvolda edi. Bir ozdan sov'brng uyatli, alamli bir tovush bilan:

- Kechir meni, Farida, - dedi. - Sen bilan shunchaki hazillashmoqchi edim. Haqqim bov'blsa kerak, deb ov'bylovdim. Lekin hali ham yosh bola ekansan... Meni kechirasan-da, a?

Boshimni hamon palto ichida yashirib turib javob qildim:

- Xov'brp, lekin bu yerdan shu zamon chiqib ketasan.

- Bir shart bilan. Seni bogv'br tov'bridagi qoya oldida kutaman. Esingdami, tov'brt yil avval ikkalamiz ov'fsha yerda yarashgan edik. Bugun ham shunday qilamiz. Xov'brpmi?

Bir oz ikkilanib turganimdan keyin:

- Xov'brp, boraman, - dedim. - Lekin sen hoziroq chiqib ket.

Boyoqish mademuazelda ham bu gv'balati tabiat kelinchak bilan sov'bzlashishga ortiq jasorat qolmagan edi. U ogv'biz ochmay kov'bylagimni yechirib olgandan sov'brng, yana kalta kov'bylagimni kiydim-u, ustidan qora rang maktab fartugimni ilib, Mujgonning ham yuziga qaramay, ov'bz hujramga chopib kirib ketdim. U yerda kov'bzlarimdagi qizillik yov'brqolguncha sovuq suv bilan yuzimni toza yuvdim. Boqqa tushganimda qosh qoraya boshlagan edi. Endi hamma gap - ov'bzimni hech kimga kov'brsatmasdan, uning yoniga borib olishda qolgan edi.

Ov'bzimni aylanib yurgan kishiga solib, oshxona orqasida picha yurdim, oshpaz bilan bir-ikki ogv'biz sov'bzlashdim. Keyin sekin-sekin tashqari eshikka qarab yurdim. Maqsadim: izimni butunlay yov'brqotganimdan keyin devor tagidan ov'btib, uning yoniga tushish edi. Lekin...

Hamisha ochiq turadigan koʻhcha eshigining oldida qora chorshafli, uzun boʻyli bir xotin kishini koʻrib qoldim. Yuzi yopiq edi. Chorbogʻdan bir narsa soʻrash niyati boʻlsa ham soʻrashga yuragi betlamay turgandek koʻbrindi.

Komron meni allamahaldan beri kutib turibdi. Chorshaf ichidan tanish yuz koʻrinishidan va meni gapga tutib qolishidan qoʻbrqib, yoʻlimni oʻzgartirdim-da, daraxtlar orasiga oʻzimni urmoqchi boʻldim. Lekin u meni chaqirib qoldi.

- Oyimqiz afandim, bir oz sabr qilishingiz mumkinmi?

Nochor qaytdim, eshikka qarab yurib bordim.

- Marhamat, xonim afandi, biron xizmat bormidi?

- Marhum Sayfuddin podshoning chorbogʻi shumi?

- Shu, afandim.

- Shu chorbogʻda turasizmi, afandim?

- Ha.

- Unday boʻlsa, sizga bir iltimosim bor.

- Buyuring, afandim.

- Men Farida xonim afandi bilan koʻrishmoqchi edim.

Picha gʻhalati boʻlib ketdim. Kulib yubormaslik uchun darrov boshimni egdim. Men B«xonim afandi deyilganimni birinchi marta eshitganim uchun bu soʻz menga shunday gʻhalati tuyuldi...

B«Farida xonim afandi men ekanligimni aytib boʻlmas, bunga yuragim betlamas edi. Lablarimni tishlab turib:

- Juda soz, xonim afandi, - dedim, - marhamat qilib ichkariga kirsangiz, chorbogʻdagilardan soʻbrarsiz, sizga Farida xonimni chaqirib berishadi.

Qora chorshafli xotin eshikdan kirib, yonimga kelib olgan edi.

- Sizni uchratganim koʻp yaxshi boʻldi, qoʻzim, - dedi. - Sizdan bitta yordam soʻbrayman. Men Farida xonim afandi bilan ilvat qilib gaplashmoqchiman, shuni aytasiz. Iloji boʻlsa, buni hech kim bilmasligi kerak

Ajablanib yuziga qaradim, ammo atrof qorongʻi boʻlgani, chorshafini haligacha ochmagani uchun chehrasini farq etolmadim.

Bir oz ikkilanib turganimdan soʻbrng:

- Xonim afandi, - dedim, - gʻhalati ahvolda boʻlganim uchun dabdurustdan toʻbgʻrisini aytolmadim. Farida men boʻblaman...

Xotin bir oz hayajonlandi:

- Komronbeyga tushayotgan Farida xonim sizmi?

- Chorbogʻda bittagina Farida bor, xonim afandi, - deb kulimsiradim.

Qora chorshafli xotin birdan toʻxtab qoldi. Bir ozgina avval oʻzini Farida bilan koʻbrishtirib qoʻbyishimni sabrsizlik bilan istagan holda endi roʻbparamda haykalday qotib qolganiga qanday mano bersa boʻblardi? Ajabo, Farida men ekanligimga hali ham ishonmayotganmikan? Yo boshqa biron siri bormidi? Qiziqsinayotganligimni yashirishga tirishib, yana gapirishga majbur boʻldim:

- Amringizga intizorman, xonim afandi.

Qiziq, chorshafli xotin hamon ogʻbiz ochmay turardi.

Salgina oldinda, daraxtlar orasida turgan bogʻb skameykasiga koʻzim tushdi-yu:

- Xohlasangiz, oʻsha yerga boraylik, xonim afandi, - dedim. - Hech kim bizga xalaqit bermaydi, bahuzur gaplashamiz.

Xotinning sukuti biz skameykaga borib oʻbtirganimizdan keyin ham davom etdi. Axiyri, qarorga kelgan boʻblsa kerak, qoʻblini qattiq siltab, chorshafini koʻbtardib” oʻbtiz yoshlar chamasida aqli, asabiy bir xotin chehrasi ochildi. Qorongʻi tushib qolganiga qaramay, yuzi qoʻbrqinchli bir alfozda sargʻbayib ketganligi koʻbrinib turardi.

- Farida xonim, - dedi u, - men bir eski dugonamning zoʻbri bilan elchi boʻblib keldim. Lekin ustimga olgan vazifamning bu qadar ogʻbir boʻblishini bilmagan ekanman. Haligina sizni koʻbrishga uchib turganim holda, mana endi qochib ketsam deb oʻbtiribman.

Vujudimga bir titroq yopishdi, yuragim qattiq dukurlay boshladi. Agar oʻzimni qoʻblga olmasam, u aytganini qilib qochib ketishligini sezib qoldim. Oʻzimni iloji boricha xotirjam koʻbrsatishtirishga tirishib:

- Vazifa bajarilishi kerak, xonim afandi, - dedim, - buning uchun dadil boʻblish lozim. Dugonangiz meni taniydimi?

- Yoʻbq. Toʻbgʻbrirogʻi, oʻbzingizni koʻbrmagan. Faqat Komronbeyga unashilganingizni biladi, xolos.

- Komronbeyni taniydimi?

- ...

Endi menda ham ortiq soʻbrogʻb-u savollarga mador qolmadi. Shu dam soʻbroq aqlimni olar darajada meni zabun qilganiga qaramay, u chindan ketmoqchi boʻblib qoʻbzgʻbalsa, yoʻblidan qaytarmas edim, deb oʻbylayman.

- Menga qarang, Farida xonim. Nega birdan ikkilanib qolganimga tushunmayapsiz. Men bu yerda boʻbyi yetgan bir qizga duch kelarman, deb oʻbylagan edim. Mana endi koʻbrsam roʻbparamda maktab yoshidagi qiz turibdi. Sizni yomon xafa qilib qoʻbyarmikanman, deb qoʻbrqdim. Ikkilanganimning sababi shu.

Begona xotin menga achinayotganday koʻbrindi. Bu hol nafsoniyatimga tegib, mador berdi.

Oʻbrnimdan turdim, skameyka roʻbparasidagi daraxtga orqamni suyardim, qoʻbllarimni qovushtirib sokin, hatto magʻbrur bir tovush bilan:

- Bunday ahvolda ikkilanib oʻbtirish toʻbgʻbri kelmaydi, - dedim. - Koʻbrir turibman, gaplashadigan gapimiz muhim. Shuning uchun achinishni bir yoqqa yigʻbishtirib qoʻbyib, ochiqchasiga gapirishsak yana ham yaxshiroq boʻbladi.

Xotin mening dadilligimni koʻbrir oʻbzini ancha oʻbnglab oldi, keyin shunday bir savol berdi:

- Komronbeyni juda yaxshi koʻbrasizmi?

- Buning sizga nima aloqasi borligini koʻbrmayapman, xonim afandi.

- Balki bordir, Farida xonim.

- Ochiq gaplashmasak, hozir aytganimgdek, bir yerda depsinib turaveramiz-u, murod hosil boʻblmaydi, xonim afandi.

- Juda soz, shunday qilaylik. Sizga Komronbeyni boshqa birov ham yaxshi koʻbrishini aytishga majburman.

- Yaxshi koʻbrishi mumkin, xonim afandi. Komron yosh yigit, buning ustiga juda koʻbp fazilatleri bor. Boshqa birov uni koʻbz ostiga olgan boʻblsa, bunga hayron boʻbladigan joyi yoʻbq.

Biror yaproq shitir etmagan bu sokin, goʻbzal yoz oqshomida kutilmagan boʻbron turganligini anglar, lekin oʻbzimda paydo

bov ʻilgan qandaydir bir kuch bilan unga qarshi hamla tayyorlar edim.

Xotinga aytgan sov ʻnggi sov ʻzlarimda bir oz istehzo ham bor edi. Ov ʻrnidan turmasdanoq ov ʻzini tov ʻgʻv ʻrilashidan, asabiy harakat bilan chorshafining etaklarini tuzatib, skameyka taxtalarini ushlashidan - uning ham gapga tezroq xotima berish qarorida ekanligini angladim. Mashina kabi tez, ifodasiz bir tovush bilan sov ʻzladim:

- Dastlab menga kichkina qizday kov ʻringan bov ʻlsangiz ham, mana endi kamolot topgan, har jihatdan yetilgan qiz oldida ov ʻtirganimni tushunib turibman. Komronbey masalasiga kelsak, sizning qadringizga yetmagan kov ʻrinadi. Yoxud, qaydam, yetgan bov ʻlsa ham ov ʻtkinchi zaiflikka uchragan, gapning qisqasi, Komronbey ikki yil bundan avval dugonam bilan Yevropada tanishadi. Endi u yogʻ ʻini aytssammi-yov ʻqmi, bunisini bilmayman.

Boshimni silkitdim.

- Sov ʻzlaringizning tov ʻgʻv ʻriligini isbot qilish uchun ham aytng.

- Dugonamning ismi Munavvar. Eski saroy arboblardan birining qizi. Avval birovga kov ʻngil berib tekkan-u, lekin baxti ochilmagan. Keyin kasal bov ʻlib qoldi. Doktorlar Yevropaga yuboringlar, deb maslahat berishdi. Batamom tuzalib, endi yurtiga qaytaman deb turganda boshiga shu savdo tushadi. Komronbey bir mahal Shveysariyaga yetib keladi. Uni izlab kelganmi, yo vazifa bilanmi, bunisini yaxshi bilmayman. Ov ʻsha yerda uchrashishadi. Komronbey Shveysariyaga bir hafta turib qaytgani kelgan bov ʻlsa ham u yerda yaqin ikki oylab qolib ketadi. Hatto buning uchun jazo ham olgan bov ʻlsa kerak.

- Ijzatingiz bilan bitta savol, - dedim, - bularni menga aytirishdan dugonangizning maqsadi nima ekan?

Begona xotin bu safar ov ʻrnidan turishga majbur bov ʻldi, qov ʻlqopli qov ʻllarini qovushtirib:

- Mana shuni aytish qiyin-da, - dedi. - Munavvar bugun sizning dushmaningiz hisoblanadi.

- Astagʻ ʻfirullo!

- Shunday, Farida xonim. Lekin ov ʻzi yomon odammas. Juda ham rahmdil. Komronbey uning uchun shunchaki bir tasodif emas. U dugonamga uylanmoqchi edi. Agar bunda bir yomonlik bov ʻlsa, hammasi Komronbeydan. Chunki boshqa birov bilan boshi bogʻ ʻli bov ʻla turib shu ishini qilgan. Meni kasal yotgan kov ʻngilchan bir xotinning ov ʻlib-netib qolish xavfi qov ʻrqitadi, uhdamga mana shunday yaramas vazifani olishga majbur qilgan sabab ham ana shu qov ʻrquv bov ʻldi.

- Yani, Komronbey unga uylanmasa demoqchimisiz?

- Yolgv ʻon gapirib nima qilaman, ha. Munavvar bu xabardan keyin hecham yashamaydi.

- Bechoraning peshonasi shov ʻr ekan.

- Tov ʻgʻv ʻrisi, ikkalangizning ham peshonangiz shov ʻr.

Ortiqcha mahovat qilib yuborganini bildirish uchun qov ʻlim bilan ishora qilib kuldim.

- Meni aralashirmang, siz hozircha faqat dugonangizni ov ʻylashingiz mumkin.

- Nega endi, Farida xonim? Tov ʻgʻv ʻri, Munavvar mening shuncha yillik dugonam. Lekin siz ham juda yaxshisiz, innaykeyin, bu ishda sizning aybingiz, gunohingiz yov ʻq, yosh qizsiz. Shuning uchun sizga ham achinaman.

Bu safar yana ham dagʻ ʻalroq muomala qildim. Magʻ ʻrur qiyofada:

- Achinishingizga yov ʻl qov ʻymayman! - dedim. - Fikrimcha, endi gaplashadigan gapimiz qolmadi.

Begona xotin bir narsa axtarayotganday qov ʻl sumkasini ochib-yopayotganini kov ʻrdim. Gapga xotima berish niyatida ekanligimni kov ʻrib, bitta taxlogʻ ʻliq qogʻ ʻoz chiqardi.

- Farida xonim, sov ʻzlarimga balki ishonmassiz, deb Komronbeyning bitta xatini olib kelgan edim. Qaydam, kov ʻrsangiz xafa bov ʻlmasmikansiz?

Xatni avval qov ʻlim bilan itarib tashlamoqchi bov ʻldim. Lekin xato ish qilib qov ʻyishdan qov ʻrqib, uni oldim.

- Xohlasangiz sizga tashlab ketay, keyin ov ʻqirsiz. Endi dugonamga keragi qolmadi.

Yelkalarimni qisib:

- Menga ham foydasi yov ʻq, - dedim. - Dugonangizga xotira bov ʻlib qolishi mumkin. Ov ʻzida qolgani maqulroq. Faqat bir zungina ijzot bersangiz, kov ʻz yugurtirib chiqsam.

Qorongʻ ʻi quyuqlashib qolgan edi. Daraxtlar orasidan yov ʻlga chiqib, xatni kov ʻzlarimga yaqinlashtirdim, bu yozuvga ov ʻrganib qolganim uchun qiynalmay ov ʻqiy boshladim.

Xat B«Mening sariq gulim, deb boshlangan. Keyin bir qator tasvirlar.

Quyosh chiqishdan avval dunyoga bilinar-bilinmas bir yorugʻ ʻlik sochilgani singari, sariq gulni kov ʻrishdan avval uning qalbiga ham shunday yorugʻ ʻlik yoyilganmish. B«Ichimda anglashilmas bir quvonch bor. Men mutlaqo ajoyib narsaga yov ʻliqaman deyar edi. Nihoyat, u ajoyib narsaga yov ʻliqibdi, bir kun kechqurun musofirxona bogʻ ʻida chiroqlar yonadi-yu, qarshisida sariq gulni kov ʻradi.

Maktubning u yogʻ ʻini juda shoshib ov ʻqidim, tobora quyuqlashib borayotgan qorongʻ ʻida kov ʻzlarim satrlarni shu qadar yomon farq qilardiki, hech narsani esimda olib qololmadim, desam bov ʻladi. Negadir, maktubning bir necha bor takror ov ʻhqiganim shu sov ʻnggi satrlarini hali ham kov ʻzlarim ov ʻngida kov ʻrib turaman:

B«Qalbim bov ʻsh edi. Sevish ehtiyoji bilan yonardim. Sizning raso, nozik qomatingizni, binafsha kov ʻzlaringizni kov ʻrdim-u, hamma narsaning rangi ov ʻzgardi.

Begona xotin ogʻ ʻir-ogʻ ʻir odimlar bilan yonimga kelib, titroq tovush bilan:

- Farida xonim, sizni xafa qildim. Lekin ishonng... - deb sov ʻz boshlagan edi, men birdan sov ʻzini chov ʻrt kesdim. Maktubni uzatib:

- Nega endi, - dedim, - xafa qiladigan hech nima yov ʻq-qu? Bu bov ʻladigan narsa. Aksincha, sizga tashakkur ham aytmoqchiman. Mening kov ʻzimni ochdingiz. Endi sizdan ijzot sov ʻrayman.

Boshimni xiyol silkitib yurib ketdim. Lekin u orqamdan yana chaqirdi:

- Farida xonim, yana bir minutga ruxsat bersangiz. Dugonamga nima deyin?

- Vazifangizni bajarganingizni aytng. U yogʻ ʻini endi ov ʻzi biladi, deyarsiz. Vassalom.

Begona xotin menga yana bir nima dedi, lekin men quloq solmadim, shoshib daraxtlar ichiga kirib ketdim.

Komron ikkalamizning yana bir bor yarashishimizni kov ʻrmaydigan qoya yonida u vafosiz meni qanchalar kutgan ekan - bilmayman. Lekin kutishdan tolib uyiga kelganda, chiziqli maktab daftarining varagʻ ʻiga yozilib, stolga qov ʻyilgan shu satrlarni kov ʻrganda, harholda shoshib qolar:

B«Komronbey afandi. B«Sariq gul romanini boshidan oxirigacha tushirdik. To ov ʻlgunimizcha bir-birimizni kov ʻrish yov ʻq.

Sendan nafratlanaman.

This is not registered version of TotalDocConverter

AvvalgiI- qismB Keyingi

В† Soeur (SovTr) - opa (frantsuzcha). Bu yerda frantsuz katolik tarbiyaxona murabbiyasi.

В† Diyorbakir - Turkiya shaharlaridan biri. Musul, BagvEdod va Karbalo - Iroq shaharlari; birinchi jahon urushigacha Iroq Usmonli imperiyasida edi.

В† Chorshaf - arab, turk, eron xotinlari yopinadigan chodira, paranjining bir xili.

В† Husayn yomon, Husayn yaramas, adabsiz... oo.

В† Choliqushi - butazor qushi, chittak.

В† Ma soeur (frantsuzcha) - mening opam, opa.

В† Hazrati Ayyub quduvBi - Istanbulda Muhammad paygvHambar sahobalaridan Abu Ayyub Ansoriy dafn etilgan mashhur qabriston.

В† Pardon (pardon) - kechirasiz (frantsuzcha).

В† QyagvBitxona - Istanbul atrofidagi bir tuman va soy nomi.

В† Mersi (mersi) - rahmat (frantsuzcha).

В† Grande (grand) - katta (frantsuzcha).

В† Souvenir (suvenir) - esdalik, hadya (frantsuzcha).

В† L'amoure (lamur) - sevgi. Souvenir d'amore (suvenir damur)- sevgi esdaligi.

В† Frantsuz bolalar ertagi nazarda tutiladi.

В† Shamsiya - zontik.

В† Bonjour (bonjur) - salom (frantsuzcha).

В† Xalfa - bu yerda shogird manosida. Bundan tashqari, peshqadam oqsoch, xizmatkor manolarida ham keladi. Erkak va ayollar ismiga qovBshib aytiladi.